

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku i talijanistiku

VALENTINA VLAHOV

SUVREMENO JEZIČNO SAVJETNIŠTVO

Diplomski rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku i talijanistiku

VALENTINA VLAHOV

SUVREMENO JEZIČNO SAVJETNIŠTVO

Diplomski rad

JMBAG: 0303044292, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost i Talijanski jezik i književnost

Predmet: Jezično savjetništvo

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Blaženka Martinović

Sumentorica: Dr. sc. Vanessa Vitković Marčeta, poslijedok

Pula, rujan, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Valentina Vlahov, kandidat za magistra hrvatskog jezika i književnosti i talijanskog jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Valentina Vlahov

U Puli, 24.9.2020. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Valentina Vlahov, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom Suvremeno jezično savjetništvo koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 24.9.2020.

Potpis

Valentina Vlahov

SADRŽAJ

1. UVOD.....	7
2. CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	8
3. STANDARDNI JEZIK I NORMA.....	9
3.1 Norma i problem norme u hrvatskome jeziku.....	10
3.2. Normativni priručnici hrvatskoga jezika.....	12
3.2.1. Pravopis.....	13
3.2.2. Gramatika.....	14
3.2.3. Rječnik.....	17
3.2.3.1. Razlikovnici.....	22
3.2.4. Jezični savjetnik.....	23
4. IZ POVIJESTI JEZIČNOGA SAVJETNIŠTVA	24
4.1. Početci jezičnoga savjetništva.....	24
4.2. Razdoblja jezičnoga savjetništva.....	25
4.2.1. Razdoblja jezičnoga savjetništva prema Vlasti Rišner.....	25
4.2.2. Razdoblja jezičnoga savjetništva prema Ivanu Zoričiću	28
4.2.3. Razdoblja jezičnoga savjetništva prema Iliji Protuđeru.....	29
5. ANALIZA JEZIČNIH SAVJETNIKA.....	34
5.1. Hrvatski naš svagda(š)nji Stjepka Težaka.....	35
5.2. Hrvatski naš osebujni Stjepka Težaka.....	36
5.3. Hrvatski jučer i danas Stjepana Babića.....	37
5.4. Jezični savjeti Mile Mamića.....	40
5.5. Hrvatski u praksi Ivana Zoričića.....	41
5.6. Tragom jezičnih nedoumica Ivana Zoričića.....	43
5.7. Hrvatski naš (ne)podobni Stjepka Težaka.....	44

5.8. Hrvatski u zgradama Nives Opačić.....	47
5.9. Jezični savjetnik – iz prakse u praksu Maje Matković.....	48
5.10. Reci mi to kratko i jasno Nives Opačić.....	50
5.11. Jezični savjeti Lane Hudeček i suradnika.....	52
5.12. Jezični priručnik Coca – Cole HBC Hrvatska – Hrvatski jezik u poslovnoj komunikaciji Lane Hudeček, Maje Matković i Igora Ćutuka	53
5.13. Hrvatski jezični savjeti Sande Ham i suradnika.....	55
5.14. Novi jezični putokazi (Hrvatski na raskrižjima) Nives Opačić.....	57
5.15. 555 jezičnih savjeta Goranke Bargus Bartolec i dr.....	58
6. ANALIZA ISTRAŽIVANJA SUVREMENIH JEZIČNIH SAVJETNIKA.....	60
7. ZAKLJUČAK.....	74
8. LITERATURA.....	76
9. PRILOZI.....	79
10. SAŽETAK.....	81
11. SUMMARY.....	82

1. UVOD

U ovome se radu raspravlja o suvremenim jezičnim savjetnicima. Jezično savjetništvo ima dugu tradiciju. Rad započinje definiranjem standardnoga jezika i značajkama standardnoga jezika. Nadalje, prikazani su problemi norme u hrvatskome jeziku i normativni priručnici hrvatskoga jezika. Ako nismo sigurni kako se što piše ili izgovara, koristimo se normativnim priručnicima, a to su: pravopisi, gramatike, rječnici i jezični savjetnici. U poglavlju *Počeci jezičnoga savjetništva* navest ćemo definiciju jezičnoga savjetništva, povijest jezičnoga savjetništva, razdoblja jezičnoga savjetništva prema Vlasti Rišner, Iliji Protuđeru i Ivanu Zoričiću te ćemo izdvojiti najvažnije normativne priručnike. Zatim ćemo analizirati jezične savjetnike od 1990. godine do danas s primjerima iz svakoga jezičnoga savjetnika. Na kraju ćemo analizirati anketni upitnik koji smo proveli u srednjoj školi da bismo provjerili znanje učenika o razlikama između jezičnoga savjetnika, pravopisa, gramatike i rječnika o njihovu poznavanju jezičnih savjetnika. U anketnome su upitniku postavljene rečenice u kojima treba zaokružiti točan odgovor. Sva pitanja postavljena u anketi preuzeta su iz sljedećih jezičnih savjetnika: *Hrvatski naš osebujni* i *Hrvatski naš svagdašnji* Stjepka Težaka, *Jezični savjeti* Lane Hudeček, Milice Mihaljević i Luke Vukojevića, *Hrvatski u praksi* Ivana Zoričića, *Hrvatski jezični savjeti* Sande Ham, Jadranke Mlikote, Borka Balabana i Alena Orlića, *Reci mi to kratko i jasno* Nives Opačić, *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu* Maje Matković i *555 jezičnih savjeta* Goranke Blagus Bartolec, Lane Hudeček, Lane Jozić, Željka Matasa, Ivane Ivanković i Milice Mihaljević. Nakon istraživanja napraviti ćemo analizu anketnoga upitnika i osvrnuti se na rezultate o poznavanju i korištenju normativnih priručnika učenika srednje škole. Svrha diplomskoga rada je osvijestiti važnost jezične kulture i pravilne uporabe hrvatskoga jezika. Nužno je poznavati jezične savjete i primjenjivati ih u svakodnevnome životu, na taj način njegujemo i brinemo se za svoj jezik.

2. CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U ovome ćemo se dijelu rada baviti istraživanjem suvremenih jezičnih savjetnika. Za potrebe ovoga diplomskoga rada provedena je anketa da bi se utvrdilo koliko su srednjoškolski učenici upoznati s jezičnim savjetnicima, razlikuju li pravopis, gramatiku, rječnik i jezični savjetnik te upotrebu i poznavanje jezičnih savjetnika. Anketa je provedena u svibnju 2019. godine na uzorku od 86 učenika prvoga i drugoga razreda Gimnazije Pula, a anketu su rješavali svi učenici koji su bili na nastavi u školi dana kada je provedeno istraživanje. Svima, učenicima i profesorima, na čijoj je nastavi provedeno istraživanje, objašnjena je svrha i cilj istraživanja, a učenici su dobili upute za rješavanje.

Anketa je koncipirana tako da su prva dva pitanja informativnoga tipa (razred ispitanika i srednja škola koju pohađa ispitanik), a zatim tri pitanja otvorenoga tipa, a četvrto pitanje se sastoji od deset potpitanja zatvorenoga tipa s mogućnošću višestrukoga izbora i analizirani su odgovori učenika na pitanja o pravilnome pisanju određenih rečenica iz hrvatskoga standardnoga jezika te su njihovi odgovori prikazani u obliku grafikona. Jezični savjetnici iz kojih je preuzeta problematika su sljedeći: *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu* Maje Matković, *Reci mi to kratko i jasno* Nives Opačić, *555 jezičnih savjeta* Nives Opačić, *Hrvatski jezični savjeti* Sande Ham, Jadranke Mlikote, Borka Balabana i Alena Orlića, *Jezični savjeti* Lane Hudeček, Milice Mihaljević i Luke Vukojevića, *Hrvatski u praksi* Ivana Zoričića.

3. STANDARDNI JEZIK I NORMA

Termin standardni jezik ima više definicija, a jedna od poznatijih je ona Dalibora Brozovića s kraja šezdesetih godina koja glasi ovako: *Standardni jezik je autonoman vid jezika, svjesno normiran i polifunkcionalan, stabilan u prostoru i elastično stabilan u vremenu.*¹ Iz ove definicije možemo izdvojiti četiri značajke standardnoga jezika: autonomnost, što označava samostalnost standardnoga jezika odnosno da se hrvatski jezik ne podudara ni s jednim od narječja (čakavskim, kajkavskim i štokavskim), a također ni s jednim od dijalekata hrvatskoga jezika. Govornici nekoga jezika svojim učenjem i trudom upoznaju standardni jezik. Svjesna normiranost je temeljna osobina standardnoga jezika. Norma određuje što ulazi u standardni jezik, a što ne. Normiranje se provodi svjesno i sustavno pomoću normativnih priručnika u kojima se norma dijeli na: grafijsku (slovopisnu), pravopisnu (ortografsku), fonološku, pravogovornu (ortoepsku), gramatičku ili morfosintaktičku, leksikosemantičku (s tvorbom riječi), stilističku, pragmlingvističku i retoričku.² Polifunkcionalnost ili funkcionalna polivalentnost znači da je jezik kompletiran i višefunkcionalan, da se s njime može sve izreći. Radoslav Katičić tvrdi da je *to jezik kojim se mora sve moći kazati, a da se pri tom ne govori rukama i ne pomaže izrazom lica.*³ Standardni se jezik raslojava na funkcionalne stilove i podstilove (književnoumjetnički, publicistički, razgovorni, administrativni i znanstveno funkcionalni stil)⁴ koji se razlikuju po odnosu prema normi i svaki funkcionalni stil ima svoja pravila. O elastičnoj stabilnosti ili gipkoj postojanosti govori Ljudevit Jonke kada kaže da je jezik stabilan i postojan, ali ta postojanost je gipka (elastična) kako bi jezik udovoljavao novim potrebama govornika: *Književni jezik ne smije biti trska koju svaki vjetar ljulja, on mora biti stabilan, ali i uvijek toliko elastičan da može primati potrebne i korisne inovacije, ali i odbiti nepotrebne i destruktivne.*⁵

¹ Brozović, D. 1970. *Standardni jezik*. Zagreb. Matica hrvatska, str. 28.

² Samardžija, M. 1999. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. Zagreb. Matica hrvatska, str. 7.

³ Isto, str. 8.

⁴ Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 21.

⁵ Samardžija, M. 1999. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. Zagreb Matica hrvatska, str. 9.

3.1. Norma u hrvatskome standardnome jeziku

Norma u hrvatskome standardnome jeziku temeljna je značajka standardnoga jezika. Norma prati unutarnje i vanjske promjene i u tome je smislu dinamična pojava. Od 18. stoljeća Hrvati se služe standardnim jezikom, a 19. stoljeće je obilježeno promjenama i oblikovanjem standardnoga jezika pojavljivanjem prvih normativnih priručnika.⁶ Norma obuhvaća jezik na svim njegovim razinama te može biti nestabilna iz više razloga: kada nam normativni priručnici ne daju jasan odgovor jer se priručnici razlikuju, kada je dopušteno više mogućnosti, kada je norma nelogična i nedosljedna, kada norma nije u skladu s praksom u drugim strukama te jer se norma najčešće ne provodi u praksi.⁷

U pravopisnoj normi postoje nedosljednosti i otvorena pitanja, npr. sklanjanje imenica na *-tac, -dac, -tak, -dak, j* u paradigmi, pridjev ili zamjenica uz skraćena imena. Različiti pravopisi imaju različita rješenja, a to je poprilično zbunjujuće.⁸

Akcentuacija je problem ortoepske norme. Prema Brozoviću opće je prihvaćeno da se naglasak treba normirati u skladu sa zapadnonovoštokavskim sustavom naglašavanja. Hrvatski jezik ne prihvaća kratkouzlazni naglasak na osobnim i povratnim zamjenicama, kod stranih se riječi pomiče naglasak jer po naglasnoj normi na unutrašnjim slogovima ne mogu biti silazni naglasci. Naglasak aorista je problem jer se koristi u hrvatskoj književnosti, a razlikuje se od uporabne norme u hrvatskim krajevima. Poseban problem predstavlja pomicanje silaznih naglasaka na proklitiku, kod glagola je već provedeno pomicanje, ali kod imenica još nije iako se po normi silazni naglasci trebaju pomaknuti. S obzirom na glasove problem predstavljaju dentali ispred afrikata, ali rješenje još nije pronađeno.⁹ Hrvatski jezik pripada tonskim jezicima i sastoji se od četiri naglasaka: dugosilazni, dugouzlazni, kratkosilazni i kratkouzlazni naglasak. Četiri elementa su bitna za naglaske: ton, jakost, trajanje i izgovorna točnost. Uvijek se naglašava samoglasnik, tj. slog koji ima viši ton, dulje trajanje, veću glasnoću i točniji izgovor.¹⁰ U hrvatskome jeziku govori se o pet varijanata standardnoga jezika: slavonska, dalmatinska, zagrebačka, kvarnerska i

⁶ Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 21.

⁷ Isto, str. 20.

⁸ Isto, str. 39.

⁹ Babić, S. 1999. *Problem norme u hrvatskome književnome jeziku* u: Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika. Zagreb. Matica hrvatska, str. 186.

¹⁰ Škarić, I. 2009. *Hrvatski izgovor*. Zagreb. Nakladni zavod Globus, str. 116-118.

sjeverozapadna (kajkavska), a u suvremenome opisu naglašavanje se sastoji od kontinentalnoga (sa značajkama novoštokavskoga ijekavskoga dijalekta) i mediteranskoga tipa (sa značajkama mlađega ikavskoga dijalekta). U posljednjih nekoliko godina više se govori o urbanolektima koji se u većini slučajeva podudaraju u svima priručnicima, ali razlika još ima jer autori izabiru koji tip će izabrati, tj. jesu li skloniji mediteranskome ili kontinentalnome tipu. Propisana naglasna norma u današnje vrijeme nije ujednačena ni općeprihvaćena zato što se u različitim priručnicima nude različita rješenja. A isto tako mali broj jezikoslovaca se bavi naglasnom normom.¹¹

U morfologiji problem predstavlja provođenje sibilizacije kod imenica a-sklonidbe, u i-sklonidbi u instrumentalu jednine trebalo bi razgraničiti imenice s nastavkom *-i* i s nastavcima *-i* i *-ju*. Na tvorbenome području prvi su problem pojedinačni primjeri sustavne sinonimnosti u izvedenicama imenica koje znače vršitelja radnje izvedenih sufiksima *-telj* i *-lac*. A drugi problem predstavljaju etnici; mještani upotrebljavaju jedan oblik koji ulazi u književni jezik, ali dijalektalni oblici ne ulaze u književni jezik. Babić je utvrdio da „pri tvorbi etnika važno je poznavanje mjesne tvorbe prihvatljive za književni jezik ili književnojezične tvorbe prihvatljive za narod s osjećajem književnojezične posebnosti“¹² te zaključio da ne mogu svi etnici ući u književni jezik, već da se dopuštaju oni etnici koji se tvore prema središnjoj tvorbi etnika. Na tvorbenome području problem predstavljaju složenice s prefiksoidom. Mnogo složenica ima strane prefiksoide i postoji više načina pisanja takvih složenica. Jedan rjeđi problem predstavljaju kratice koje dolaze iz stranoga, najčešće engleskoga, jezika. Preporuka norme je čitanje stranih kratica prema hrvatskim nazivima slova.¹³

Na sintaktičkome području problem predstavlja upotreba enklitike, glagolskih oblika, aorista i imperfekta te pluskvamperfekta i kondicionala drugoga, a potrebno je bolje prikazati stilsku vrijednost i sintaktičku upotrebu. Pasiv još nije jasno definiran, a nije jasna ni morfološka ni sintaktička upotreba.¹⁴

¹¹ Martinović, B. 2014. *Na putu do naglasne norme – oprijemljeno imenicama*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 16, 31-33, 135-138.

¹² Babić, S. 1999. *Problem norme u hrvatskome književnome jeziku* u: Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika. Zagreb. Matica hrvatska, str. 194.

¹³ Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 39.

¹⁴ Babić, S. 1999. *Problem norme u hrvatskome književnome jeziku* u: Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika. Zagreb. Matica hrvatska, str. 195.

Najveći problemi u normi nalaze se na leksičkome području. Leksička norma mora procijeniti kojim riječima će dati prednost: riječi iz aktivnoga leksika imaju prednost pred zastarjelicama, domaće riječi pred stranim riječima, riječi iz standardnoga jezika imaju prednost pred dijalektizmima, prilagođenice imaju prednost pred tuđicama.¹⁵ Na hrvatski jezik najviše utječe engleski jezik, a neke riječi na engleskome jeziku imaju zamjenu na hrvatskome jeziku, dok neke još uvijek nemaju, na primjer: *mass-medija, šou, longplej, grejpfrut, poster, party, rent a car, make-up* itd.¹⁶ Danas postoji problem utjecaja stranih jezika i nazivlje za struke koje se razvijaju, na primjer: u botanici ne postoje nazivi na hrvatskome jeziku za veliki broj biljaka (*Cerithe minor, Dianthus barbatus, Gratiola officinalis, Orchis incarnata, Cyperus esculentus*).¹⁷ Još jedan leksički problem predstavljaju toponimska imena. Po pravilu toponimi ulaze u književni jezik u liku kako se upotrebljavaju u kraju iz kojega potječu i zadržali su se u tome obliku, a neki se upotrebljavaju u više oblika pa treba odrediti koji je oblik najbolji za korištenje. Nadalje, problem predstavljaju riječi koje se nisu uzdigle na općejezičnu razinu, npr. jela od kukuruznoga brašna (žganci, pura, palenta).¹⁸

3.2. Normativni priručnici hrvatskoga jezika

Kada imamo dvojbe, a trebamo nešto napisati ili izreći na standardnome jeziku, koristimo se normativnim priručnicima. Norme standardnoga jezika sadržane su u normativnim priručnicima. U različitim normativnim priručnicima pronaći ćemo odgovore na sva pitanja. Osnovni normativni priručnici su: pravopis, gramatika, rječnik, jezični savjetnik.

¹⁵ Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 190.

¹⁶ Babić, S. 1999. *Problem norme u hrvatskome književnome jeziku* u: Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika. Zagreb. Matica hrvatska, str. 200.

¹⁷ Šugar, I., Gosti, I., Pilepić Hazler, K. 2002. *Hrvatsko biljno nazivlje*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada.

¹⁸ Babić, S. 1999. *Problem norme u hrvatskome književnome jeziku* u: Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika. Zagreb. Matica hrvatska, str. 201.

3.2.1. Pravopis

Pravopis je normativni priručnik u kojemu se nalazi skup pravila za pravilno pisanje jednoga jezika, a postoje dva temeljna pravopisna načela: fonološko i morfonološko. Po fonološkom načelu pisanja isti glas (fonem) bilježi se uvijek istim znakom (slovom, grafemom), u pisanju se odražavaju glasovne promjene, na primjer: *stan – stambeni, žabac – žapca* itd. Pravopis koji je napisan po fonološkom načinu pisanja naziva se fonološkim pravopisom. Po morfonološkome načelu isti se morfem piše na isti način iako u različitom glasovnom okruženju ima različit fonološki sastav, na primjer: *odpasti, raztrgati* itd. Pravopis koji je napisan po morfonološkome načinu pisanja naziva se morfonološki pravopis. Hrvatski pravopisi su fonološki s morfonološkim elementima, u većini slučajeva primjenjuje se fonološko načelo, a dopuštena su odstupanja pa se tako u hrvatskome jeziku glasovne promjene ne pišu po fonološkom načelu. Pravopis obuhvaća interpunkcijske i pravopisne znakove, određuje upotrebu velikih i malih slova, sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi, pisanje riječi iz stranih jezika.¹⁹

Pravopis se sastoji od dva glavna dijela: pravopisnih pravila (pravilna upotreba č, ć, dž, đ, ije i je, pisanje velikoga i maloga slova, pisanje stranih riječi i pravilna upotreba pravopisnih i rečeničnih znakova) i pravopisnoga rječnika (popis s kojim je povezan pravopisni problem).

Tomislav Ćužić u monografiji *Pravopisna norma – teorijsko-metodološki problemi hrvatske pravopisne norme* izdvaja dva pravopisna razdoblja kroz 20. stoljeće: prvo razdoblje traje do 1990. godine kada je hrvatski jezik bio podređen, a pravopisne dvostrukosti što su donesene Novosadskim dogovorom bile su dvostrukosti srpskohrvatskoga/hrvatskosrpskoga jezika. Drugo razdoblje započinje 1990. godine i pravopisni priručnici rade se na temelju pravopisne povijesti. Hrvatski pravopisi novostandardnoga razdoblja većinom su brozovski, tj. varijanta Brozova *Hrvatskoga pravopisa* iz 1892. godine. Nedosljednosti koje su prikazane ovim pravopisom aktualne su i danas. Nakon Brozove smrti pravopis nastavlja priređivati Dragutin Boranić koji ga je preimenovao u *Pravopis hrvatskoga i srpskoga jezika*. Boranić uvodi promjene i pravopisna pravila prilagođava srpskoj pravopisnoj normi. 1947. i 1951. godine izdana su još dva Boranićeva pravopisa, ali ovi su pravopisi

¹⁹ Isto, str. 104.

slijedili Brozova pravopisna načela. Novosadski pravopis bio je sredstvo za ujedinjavanje hrvatskoga i srpskoga jezika u kojemu su se smanjila Brozova pravopisna rješenja, a nastao je nakon Novosadskoga dogovora 1954. godine. Nakon Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika 1971. godine Babić-Finka-Mogušev *Hrvatski pravopis (londonac)* dijelom slijedi Brozova pravila, ali je tada zabranjen i potom tiskan 1990. godine u Hrvatskoj.²⁰

Godine 1986. izlazi Anić-Silićev *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 2001. godine izlazi Anić-Silićev *Pravopis hrvatskoga jezika* koji propisuje jednaka rješenja kao i pravopis iz 1990. godine. Babić-Ham-Mogušev *Hrvatski školski pravopis* iz 2005. sličan je inačici školskoga pravopisa Babića, Finke i Moguša. Nakon smrti Božidara Finke, Moguš i Babić objavili su *Hrvatski pravopis* s nekim dopunama. Godine 2007. izlazi *Hrvatski pravopis* Ivana Markovića, Krešimira Mićanovića i Lade Badurine koji je slijedio rješenja Anić-Silićeva pravopisa.²¹

Postoji nekoliko računalnih pravopisa da se smanje jezične pogreške za one koji pišu na računalu, a to su: *HACHEK, Hašek – Hrvatski akademski spelling checker* (<https://ispravi.me/>) autora Šandoza Dembitza; *Hrvatski računalni pravopis* autora Slavena Batnožića, Branka Ranilovića i Josipa Silića; *Lapis, Croatian spell checker* (<https://www.spellchecker.net/lapis%20lazuli>).²²

3.2.2. Gramatika

Gramatika (slovnica) je normativni priručnik koji navodi propise na svima razinama jezika: leksičkoj, sintaktičkoj, tvorbenoj i morfološkoj. U širem smislu gramatika obuhvaća fonologiju, semantiku, leksikologiju i stilistiku, a u užem smislu gramatika obuhvaća morfologiju i sintaksu. U lingvistici razlikujemo: opisnu ili deskriptivnu gramatiku (opisuje stanje nekoga jezika, utvrđuje pravila pojedinoga jezika) i normativnu gramatiku (propisuje fonološko i gramatičko ustrojstvo). U hrvatskome jeziku gramatike su normativne s nekim elementima deskriptivne

²⁰ Čužić, T. 2015. *Pravopisna norma – teorijsko-metodološki problemi hrvatske pravopisne norme*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 55.

²¹ Isto, str. 62.

²² Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 30.

gramatike. Gramatika ne daje rješenja za sve jezične probleme.²³ Prva hrvatska gramatika objavljena je 1604. pod nazivom *Institutiones linguae Illyricae* Bartola Kašića. Nakon Kašićeve gramatike do 1728. godine napisano je još 17 različitih štokavskih i kajkavskih gramatika, a neke od važnijih starijih gramatika su: *Instruzioni grammaticali della lingua illirica*, *Principi elementari della grammatica illirica* Ardelija Della Belle, Gramatika ilirsko - njemačka (puni naziv *svaschta po mallo kratko sloxenyne immenah, i ricih u illyrski, i nyemacski jezik*) Blaža Tadijanovića, *Nova slavonska i njemačka gramatika* Matije Antuna Relkovića, *Grammatica illirica* Josipa Voltića, *Grammatica della lingua Illirica* Francesca Marije Appendinija, *Nova ricsoslovica iliricska* Šime Starčevića. Razdoblje ilirizma dijeli se na tri razdoblja: doba ilirizma, doba filoloških škola i razdoblje pobjede hrvatskih vukovaca. Najvažnije gramatike ovoga razdoblja su: *Osnova slovnice slavjanske narečja ilirskoga* Vjekoslava Babukića, *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike i Slovnica Hrvatska za gimnazije i realne škole* Antuna Mažuranića, *Skladnja ilirskoga jezika za srednja učilišta* Adolfa Vebera Tkalčevića, *Gramatika ilirskoga jezika* Rudolfa Frohlich Veselića, *Grammatica illirica* Ivana Danila, *Slovnica jezika Hrvatskoga ili Srbskoga* Vinka Pacela, *Grammatica della lingua slava* Dragutina Parčića, *Grammatica della lingua serbo-croata* Pere Budmanija, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* Tome Maretića.²⁴

U 20. stoljeću gramatičarska djelatnost je siromašnija nego prije, ali brojna politička zbivanja i položaj hrvatskoga jezika čine ovo stoljeće zanimljivim. Hrvatska je bila neravnopravna sastavnica u svima državama od Austro-Ugarske, Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije i u Titovoj Jugoslaviji. Najuglednija gramatika s početka stoljeća je *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* Tome Maretića, a nakon nje slijedi još nekoliko gramatika: *Elementar-Grammatik der kroatischen (serbischen) Sprache* Milana Rešetara, *Gramatika današnjega hrvatskoga književnoga jezika, I. dio: Uvod, glasovi i oblici, II. dio: Sintaksa* Rudolfa Strohala, *Repetitorij hrvatske slovnice* Joze Dujmušića, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika* Julija Benešića, *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnoga jezika* Petra Guberine i Krune Krstića, *Nacrt hrvatske slovnice, I. Glasovi i oblici u poviestnom razvoju; Nacrt hrvatske slovnice, Tvorba imenica u povijesnom razvoju* Blaža Jurišića, *Gramatika*

²³ Isto, str. 31.

²⁴ Ham, S. 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb. Nakladni zavod Globus, str. 18, 65-70.

hrvatskoga ili srpskoga jezika Ivana Brabeca, Mate Hraste i Sretena Živkovića, *Kratka gramatika hrvatskosrpskog jezika* Ljudevita Jonkea, *Kratka gramatika hrvatskosrpskog književnog jezika za strance* Josipa Hamma, *Jezični savjetnik s gramatikom* Slavka Pavešića i Zlatka Vincea.²⁵

U suvremene gramatike ubrajaju se one kojima se koristimo i danas, a riječ je o gramatikama koje su nastale prije dvadeset ili trideset godina, a sada su doživjele nova izdanja te prate suvremena jezikoslovna rješenja. Tri su gramatike ovoga tipa: Akademijina gramatika, Institutova i Težak-Babićeva gramatika. Akademijina gramatika je najopsežnija hrvatska gramatika ikad tiskana. Tiskana je u više knjiga: 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnoga jezika* Radoslava Katičića, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* Stjepana Babića i 1991. godine *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, knjiga u četiri dijela autora Milana Moguša, Stjepana Babića, Ive Škarića, Dalibora Brozovića, Slavka Pavešića i Stjepka Težaka. *Hrvatska gramatika* Eugenije Barić i suradnika, poznatija kao Institutova gramatika izišla je u šest izdanja, a prvi put je izdana pod nazivom *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika* 1979. godine. U ovoj gramatici prvi put se obrađuju fonemi i fonološko ustrojstvo, alofoni, unutarnja razlikovna obilježja, morfemi, alomorfi, fonološki i morfonološki uvjetovane alternacije, atributna preoblika, pasiv i obezličjenje kao preoblike gramatičkoga rečeničkoga ustrojstva itd. Težak-Babićeva gramatika je najizdavanija gramatika koja je u početku nosila naziv *hrvatskosrpski* (od 1966. do 1973.), a kasnije je promijenila naslov u *Gramatika hrvatskoga jezika - priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. U svojim 15 izdanja gramatika je poboljšana, usklađena sa suvremenim jezičnim rješenjima i postala je temeljni priručnik hrvatskoga jezika. *Praktična hrvatska gramatika* Dragutina Raguža je kraća gramatika, dosta jednostavna s jednostavnim definicijama i objašnjenim gramatičkim pravilima. Ova gramatika nema uobičajene dijelove koje imaju ostale suvremene gramatike, sastoji se od morfologije, sintakse, malo o naglascima i glasovnim promjenama. Školska gramatika hrvatskoga jezika Sande Ham namijenjena je školarcima pa je jednostavna, opisuje teme koje se nalaze u školskome programu, napisana je u obliku pitanja i odgovora, svako pitanje je naslov poglavlja, a to je poglavlje odgovor na postavljeno pitanje.²⁶

²⁵ Isto, str. 163-216.

²⁶ Isto, str. 217-240.

Ostale suvremene gramatike: *Fonologija hrvatskoga standardnog jezika* Dalibora Brozovića, *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* Stjepana Vukušića, Ivana Zoričića i Marije Graselli-Vukušić, *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika* Ranka Matasovića, *Hrvatski izgovor* Ive Škarića, *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika* Anđele Frančić i suradnika, *Hrvatska školska gramatika* Lane Hudeček i Milice Mihaljević²⁷, *Gramatika hrvatskoga jezika – priručnik za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića i *Školska gramatika hrvatskoga jezika* Sande Ham.²⁸

3.2.3. Rječnik

Rječnik ili vokabular je normativni priručnik u kojemu se donosi popis leksičkih jedinica nekoga jezika. Leksikologija je jezikoslovna grana koja proučava riječi koje čine rječnik pojedinoga jezika.²⁹ Najpoznatije podjele rječnika su po broju i po opsegu. Po broju jezika razlikujemo jednojezični, dvojezični i višejezični. Rječnici se dijele po opsegu, tj. prema kvantitativnome kriteriju na male rječnike (do petnaest tisuća natuknica, a nazivaju se još i džepni rječnici), srednje velike rječnike (u njima je obrađeno od trideset do šezdeset tisuća natuknica) i velike rječnike (u njima je obrađeno sto tisuća ili više natuknica). Od ostalih podjela rječnika postoje rječnici prema obuhvaćenome leksiku koji se dijele na opći (obrađuju natuknice iz svih leksika, npr. rječnik antonima – antonimikon, rječnik homonima – homonimikon, rječnik paronima – paronimikon, rječnik sinonima – sinonimikon...). Prema razdoblju rječnici se dijele na povijesne (obrađuje se leksik od najranijega razdoblja i promjene tijekom vremena uz primjere iz starih izvora i djela starijih pisaca) i suvremene rječnike (obrađuje se novije stanje u leksiku nekoga jezika. Jednojezični rječnici dijele se na opisne (o natuknici se navode svi važniji podatci) i deskriptivne rječnike (daju se obavijesti o uporabnoj vrijednosti i stilskoj obilježenosti natuknice).³⁰ Prema korpusu razlikujemo korpusni i napametni. Prema nosaču razlikujemo klasični rječnik u obliku

²⁷ Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, (<http://ihji.hr/stranica/gramatike-hrvatskoga-jezika/11/>), preuzeto 2. 8. 2020.

²⁸ Ham, S. 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb. Nakladni zavod Globus, str. 217-240.

²⁹ Samardžija, M. 2019. *Hrvatska leksikografija: od početka do kraja XX. stoljeća*. Zagreb. Matica hrvatska, str. 12.

³⁰ Isto, str. 15-16.

knjige i elektronički rječnik na internetu ili CD-u.³¹ U rječniku svaka odrednica sadrži: oznaku o morfološkim, stilističkim i uporabnim obilježjima natuknice, uz naziv se može navesti i terminološka pripadnost (npr. inf. za informatiku), rječnička definicija, a neki rječnici navode i etimologiju riječi, sinonimne i antonimne riječi, primjer uporabe, sliku, transkripciju izgovora.³²

U hrvatskoj leksikografiji prvo su se izrađivali dvojezični i višejezični rječnici, a tek osnutkom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti počinje se izrađivati hrvatski tezaurus. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* ili tzv. *Akademijin rječnik* izlazio je od 1880. do 1976. godine. Na njemu je radilo šest urednika: Đuro Daničić, Matija Valjavec, Pero Budmani, Tomo Maretić, Stjepan Musulin i Slavko Pavešić. Rječnik ima devedeset i sedam svezaka podijeljenih u dvadeset i tri knjige enciklopedijskoga formata. U rječniku su obrađene isprave i književna djela koja su objavljivana tijekom stoljeća od početka hrvatske književnosti.³³ Ostali važniji jednojezični rječnici hrvatskoga jezika u dvadesetome stoljeću su: *Rječnik hrvatskoga jezika* Franje Ivekovića i Ivana Broza; *Narodno blago* Marcela Kušara, *Rječnik hrvatskoga književnog jezika od preporoda do I. G. Kovačića* Julija Benešića; *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika* Matice hrvatske i Matice srpske.³⁴ Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske Vladimir Anić izdaje *Rječnik hrvatskoga jezika* 1991. godine, prvi dovršeni jednojezični rječnik koji je tiskan u jednome svesku. Rječnik je dosta kritiziran i stručni recenzenti upozoravali su na propuste, nedosljednosti i pogreške, ali isto tako i na dobre strane. Godine 1995. izlazi drugo dopunjeno izdanje s još petnaest tisuća novih natuknica, a treće izdanje izlazi 1998. godine u kojemu je objašnjeno kako se služiti rječnikom i s dodatkom još deset tisuća novih natuknica. Nakon Anićeve smrti priređen je *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (2003.) koji je objavljen pod Anićevim imenom, a taj se rječnik skratio u više izdanja različitih namjena (školsko izdanje, izdanje na CD-u).³⁵ *Rječnik hrvatskoga jezika* Leksikografskoga zavoda Miroslava Krležje i Školske knjige objavljen je 2000. godine. Rječnik je jednojezični i jednosveščani s težištem na riječima iz opće uporabe i stručnim sintagmama. Potkraj 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća objavljen je niz

³¹ Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 32.

³² Isto, str. 33.

³³ Samardžija, M. 2019. *Hrvatska leksikografija: od početka do kraja XX. stoljeća*. Zagreb. Matica hrvatska, str. 97.

³⁴ Isto, str. 102-120.

³⁵ Isto, str. 121-125.

različitih rječnika: *Hrvatski školski rječnik* Mije Lončarića i Ante Bičanića; *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, *Rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića; *Školski rječnik hrvatskoga jezika*; *Anićev školski rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića; *Veliki rječnik hrvatskog standardnog jezika*.³⁶ Još postoje dvojezični i višejezični rječnici. Dvojezični rječnici postoje da korisnik stekne znanje nekoga stranoga jezika preko materinskoga jezika, a višejezični rječnici služe za učenje i prijevod hrvatskih riječi na više svjetskih jezika.

Posebni (specijalni) rječnici hrvatskoga jezika služe za detaljnije obrade leksika. Ovi rječnici podijeljeni su u devet skupina: *sintagmatski rječnici* (kolokacijski rječnici, frazeološki rječnici, rječnici citata i izreka); *paradigmatski rječnici* (rječnici antonima, sinonima, homofona, homografa i homonima, paronimski rječnici, slikovni rječnici); *rječnici obilježenih leksema standardnoga jezika* (rječnici arhaizama i zastarjelica, rječnici novotvorenica, oživljenica, rječnici lokalizama, regionalizama i dijalektalizama, rječnici anglizama, bohemizama, germanizama, rusizama, strukovni i terminološki rječnici za stručnjake i laike); *rječnici određenih daljnjih tipova lema* (gramatički rječnici, tvorbeni rječnici, razlikovni rječnici, rječnici kratica i pokrata, rječnici floronima i zoonima, rječnici eponima); *rječnici imena* (rječnici osobnih imena, prezimena i nadimaka, rječnici egzonima, rječnici etnika, hidronima, toponima, oronima, ekonima); *posebni rječnici s određenim tipovima obavijesti* (pravopisni/ortografski i pravogovorni/ortoepski rječnici, čestotni/frekvencijski rječnici, etimološki rječnici, fleksijski rječnici, kronološki rječnici); *didaktički rječnici* (rječnici za djecu, rječnici osnovnoga leksika, školski rječnici, rječnici za učenje drugoga/nematerinskoga jezika); *rječnici orijentirani prema leksiku jezičnih varijeteta* (rječnici leksika pojedinih razdoblja, dijalektalni rječnici, prijevodni rječnici, rječnici idioma pojedinih društvenih skupina, rječnici žargona i leksika tajnih jezika); *rječnici orijentirani prema tekstu /tekstovni rječnici* (rječnici leksika pojedinih vrsta tekstova, rječnik leksika pojedinih autora i djela, rječnici izvora izreka, kratica i navoda, paremiološki rječnici).³⁷ U tradiciji hrvatskoga jezika oduvijek je postojao utjecaj stranih jezika i posuđivanje iz stranih jezika, a to je vodilo izradi rječnika posuđenica *Priručni rječnik tuđih riječi i fraza* Vinka Šeringera koji je dopunjavan i objavljen sedam puta, *Rječnik stranih riječi* Ognjena

³⁶ Isto, 129.

³⁷ Isto, str. 139-141.

Price (objavljen 1938. godine pod pseudonimom Dragutin Kovčić), rječnik je u kasnijim izdanjima mijenjao naslov i opsegom postao veći. Godine 1999. objavljen je *Rječnik stranih riječi* Ive Goldsteina i Vladimira Anića koji je bio suvremenije definiran i zahvatio je mnoštvo anglizama, a doživio je i školsko izdanje 2007. godine. *Petojezični rječnik europeizama* (1990.) Krste Spalatina obrađuje pet jezika: engleski, francuski, njemački, talijanski i hrvatski, u njemu je obrađeno 1500 europeizama i sastavljen je u dva dijela. Jedan od rijetkih rječnika je *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskome jeziku* (1994.) Mate Šimundića koji je obrađivao tuđice za koje postoje hrvatske riječi i za koje autor smatra da treba koristiti umjesto suvišnih tuđica.³⁸ U hrvatskome jeziku etimološki rječnik objavio je Petar Skok pod naslovom *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* u tri izdanja, a kasnije Vojmir Vinja nadopunjava ovaj rječnik. Alemko Gluhak objavio je *Hrvatski etimološki rječnik* u jednome svesku s ukupno 7800 hrvatskih riječi koje su autoru bile zanimljive. Godine 2016. objavljen je *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika* skupine autora Ranka Matasovića, Tijmena Pronka, Dubravke Ivšić i Dunje Brozović Rončević. Stjepan Babić, Milena Žic Fuchs, Vlatka Broz i Sanja Fulgosi objavljuju *Rječnik kratica s dodatkom SMS i internetske kratice / Emotikon iz internetske i SMS komunikacije* u Zagrebu 2007. godine, a kratice su se dotada objavljivale u pravopisnim rječnicima. Posebno mjesto u leksikografiji ima *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* u kojemu je opisana terminologija niza jezikoslovnih struka: fonologije, morfologije, sintakse, leksikografije, poredbene gramatike itd.³⁹

Prvi rječnik sinonima objavljen je u 18. stoljeću, a tek 2008. godine autorice Ljiljana Šarić i Wiebke Wittschen objavile su opsežan rječnik pod nazivom *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika* 2008. godine. Dubravko Mršić radio je na *Eponimskom leksikonu* koji pokazuje da je većina eponima u hrvatskome jeziku posuđena i prilagođena, a samo je nekoliko vlastitih eponima, npr. *glembajevština*, *gajica*, *penkala*, *šubašić*. Frekvencijski ili čestotni rječnik je popis riječi po stupnju učestalosti u određenome jeziku. *Hrvatski čestotni rječnik* Milana Moguša, Maje Bratanić i Marka Tadića objavljen je 1999. godine u kojemu je obrađena građa prikazana kao čestotni rječnik, abecedni rječnik i abecedni rječnik s pojavnicama. Josip Matešić objavio je odostražni rječnik u kojemu su riječi poredane obrnutom abecedom. Mate Maras objavio je

³⁸ Isto, str. 141-146.

³⁹ Isto, str. 147-152.

Rimarij: Srokovni rječnik hrvatskoga jezika, rimariji su namijenjeni versifikaciji i stihotvorcima, a riječi u ovome rječniku poredane su abecednim redom svojih dočetakata i razvrstane po broju slogova. Među posebne rječnike spadaju i slikovni rječnici među kojima je *Šta je šta. Stvarni hrvatski rječnik u slikama* (1938.) Nikole Andrića i Ise Velikanovića. Najnoviji slikovni rječnik preveden je 2005. godine pod nazivom *Petojezični slikovni rječnik (hrvatski, engleski, njemački, španjolski, francuski)*.⁴⁰ Rječnik žargona sastavio je Tomislav Sabljak pod nazivom *Rječnik šatrovačkog govora* koji je kasnije preimenovan i dopunjen pod nazivom *Rječnik hrvatskoga žargona* (2001., dopunjeno izdanje 2013.). Konkordancije su računalni popisi riječi u svim oblicima kako se pojavljuju u tekstu. Prva konkordancija u nizu bila je *Osman* Ivana Gundulića. Frazeološki rječnici bave se frazemima jednoga jezika, odnosno ustaljenih dvočlanih ili višečlanih veza leksema, na primjer: *dobar kao kruh, kruh sa sedam kora* itd.⁴¹ Frazeološki rječnici podijeljeni su na jednojezične, dvojezične i višejezične rječnike, na primjer: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Josipa Matešića i suradnika, *Hrvatsko-ruski frazeološki rječnik* skupine autora Menac, Arsovski, Blažina i Venturin; *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* (slovenski, makedonski, bugarski, ukrajinski, ruski, poljski, češki, slovački) autorice Željke Fink Arsovski i suradnika. Antroponimijski rječnici proučavaju imena, prezimena i nadimke, prvi ovakav rječnik *Leksik prezimena SR Hrvatske* urednika Valentina Putaneca i Petra Šimunovića napravljen je prema popisu stanovništva, a kasnije su Petar Šimunović i Franjo Maletić priredili u tri knjige *Hrvatski prezimenik: pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća* (2008.). Milan Nosić izradio je *Hrvatski obratni prezimenar*, popis prezimena po uzoru na odostražni rječnik. *Rječnik osobnih imena* Mate Šimundića je opsežno djelo, a građu je prikupljao u Bosni i Hercegovini, Srbiji, Kosovu, Crnoj Gori i Hrvatskoj.⁴²

⁴⁰ Isto, str. 152-160.

⁴¹ Isto, str. 161-167.

⁴² Isto, str. 168-174.

3.2.3.1. Razlikovnici

Razlikovnici su posebna vrsta jezičnih priručnika u kojima se obrađuju jezična pitanja purističke naravi. Cilj je upozoravanje na korištenje nepotrebnih stranih riječi u hrvatskome jeziku. Prije 20. stoljeća nije zabilježeno postojanje razlikovnika. Tomo Maretić u svom *Jezičnome savjetniku* 1924. godine osvrće se na riječi koje razlikuju Hrvati i Srbi (na primjer: *pozorište – kazalište, stanica – kolodvor*). Julije Benešić u *Gramatici jezika hrvatskoga ili srpskoga* 1937. godine objavljuje jedno poglavlje u djelu koje je posvećeno razlikama između hrvatskoga i srpskoga jezika (na primjer: *veš – rublje, makaze – škare, kašika – žlica...*).⁴³ *Razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika* Petra Guberine i Krune Krstića je prvi pravi razlikovnik između hrvatskoga i srpskoga jezika. Djelo je objavljeno 1940. godine. Jako su detaljno objašnjene razlike u sintaksi, glasovima, stilske i stilističke razlike i razlike u riječima. Nakon ovoga razlikovnika nije bilo drugih razlikovnika sve do 90-ih godina 20. stoljeća. U kratkome razdoblju u 90-im godinama objavljeno je 6 razlikovnika: *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika* (1991.) Vladimira Brodnjaka; *Razlike između hrvatskoga i srpskoga* (1991.) Ivana Branka Šamije i Dražena Lukačića, *Razlikovnica između hrvatskoga i srpskoga jezika* (1992.) Ivana Branka Šamije, *Mali jezični priručnik* (1992.) Gordane Linke; *Jezični priručnik* (1992.) Marijana Krmpotića; *Razlikovni rječnik: Govorimo li ispravno hrvatski* (1993.) Stanke Pavune.⁴⁴ U razlikovnim rječnicima tijekom 20. stoljeća objavljivane su razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika, tu možemo izdvojiti *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnoga jezika* Krune Krstića i Petra Guberine. Političke promjene u devedesetim godinama 20. stoljeća omogućile su objavljivanje *Razlikovnoga rječnika srpskog i hrvatskog jezika* Vladimira Brodnjaka. Objavljena su i dva razlikovna rječnika strukovnih nazivlja *Razlikovni rječnik hrvatskoga i srpskoga graditeljskoga nazivlja* Zdenka Vazdara 1993. godine i *Tehnički razlikovni rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika* Vladimira Muljevića 2003. godine. Najopsežniji razlikovni rječnik među ovima je Brodnjakov *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika* koji ima funkciju razdvajanja ova dva jezika. Ovaj rječnik ima oko 30 000 natuknica, ali sadrži mnogo egzotizama, zastarjelica, historizama, provincijalizama, nestandardnih oblika te turcizama u srpskim riječima. Do danas ne

⁴³ Peti, M. 2016. *Razlikovni rječnici* u: Hrvatski jezik u XX. stoljeću. Zagreb. Matica hrvatska, str. 514-520.

⁴⁴ Isto, str. 524.

postoji nijedan razlikovni rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika koji je pouzdan u potpunosti, a s obzirom na to da su hrvatski i srpski jezik danas dva samostalna jezika, može se napraviti dvojezični rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika.⁴⁵ Marko Samardžija objavljuje *Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik 2015. godine* u kojemu su obrađeni odabrani leksemi iz srpskoga i hrvatskoga jezika među kojima postoje razlike.

3.2.4. Jezični savjetnici

Jezični savjetnici su normativni priručnici namijenjeni svima koji imaju jezičnih nedoumica. Postoje dvije vrste savjetnika: savjetnici rječnici koji obrađuju više problema (*Hrvatski jezični savjetnik* skupine autora) i savjetnici koji obrađuju manji broj problema (npr. *Govorimo hrvatski*).⁴⁶ Jezično savjetništvo je kroatistička djelatnost koja preporučuje koju je inačicu bolje upotrijebiti. Jezični savjeti opisuju se u normativnima priručnicima hrvatskoga jezika (pravopisi, gramatike, rječnici, jezični savjetnici), ali i u drugima tekstovima (školski udžbenici, stilski savjetnici, izvorni znanstveni radovi, stručni radovi, članci, novinski prilogi, kolumne itd.). Jezični savjeti tema su televizijskih i radijskih emisija (emisija *Govorimo hrvatski* na Radio Sljemenu), a postoji i mrežna stranica jezičnih savjeta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Jezični savjetnici uređeni su po abecednome redu ili po temama, a u njima se navode rješenja gramatičkih, leksičkih, pravopisnih ili naglasnih nedoumica.

⁴⁵ Isto, str. 524-525.

⁴⁶ Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 35.

4. IZ POVIJESTI JEZIČNOGA SAVJETNIŠTVA

4.1. Početci jezičnoga savjetništva

Prve jezične savjete naći ćemo kod starijih hrvatskih književnika: *Zoranića, Kašića, Džamanjića, Mikalje, Zlatarića, Reljkovića* i dr.⁴⁷ Po Stjepanu Babiću prvi je savjetodavac bio Tomo Maretić s tekstom *Filogičko iverje* u *Viencu* iz 1886., ovaj tekst je ozbiljniji i daje prave jezične savjete. Jezični savjeti nam pomažu da usavršimo materinji jezik i jezičnu kulturu. U današnje vrijeme jezična je kultura zanemarena, a ona je dio opće kulture svakoga od nas. Jezična kultura podrazumijeva uporabu jezika u neslužbenoj komunikaciji i poštivanje normi hrvatskoga jezika u služenju javnim jezikom. Za učenje jezika potrebno je uložiti trud i napor i poticati na učenje vlastitoga jezika od najranije dobi. Jednako kao što učimo strani jezik, trebali bismo učiti i materinji jezik. Ako nismo sigurni kako se nešto pravilno izgovara ili piše, onda je preporuka korištenje jezičnih savjetnika u kojima ćemo pronaći odgovor.

Do danas je izdano više od pedeset jezičnih savjetnika, a savjeti se izdaju u novinama, časopisima, Hrvatskoj televiziji te u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Na stranicama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (www.ihjj.hr) nalaze se jezični savjetnici i jezične nedoumice, a isto tako suradnici daju jezične savjete u pisanom obliku ili na telefonski broj (060 622 226). Osim jezičnih savjeta na stranicama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje nalazi se mrežno izdanje Hrvatske školske gramatike, Hrvatskoga pravopisa, Hrvatske jezične riznice, Hrvatski na maturi, MetaNet.HR – metafore hrvatskoga jezika, Baza hrvatskih glagolskih valencija (e-Glava), Baza frazema hrvatskoga jezika, Dijakronijski korpus hrvatskoga jezika (CroDi), Kolokacijska baza hrvatskoga jezika, Rječnik kajkavske donjosutlanske ikavice i baza hrvatskoga strukovnoga nazivlja (STRUNA). U izradi su još baza hrvatskih somatskih frazema, leksikon hrvatskih prijedloga i baza suvremenih hrvatskih osobnih imena. Krajem ožujka 2020. godine predstavljen je novi portal Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Jezik.hr (<http://jezik.hr/>) koji objedinjuje sve mrežne izvore i priručnike koji su potrebni za savladavanje hrvatskoga jezika.

⁴⁷ Protuđer, I. 2004. *Povijesni kronološki pregled hrvatskih jezičnih savjetnika (od početka) 1904. do 2004.* u: Kolo. Zagreb. Matica hrvatska, str. 79.

4.2. Razdoblja jezičnoga savjetništva

Postoji više razdoblja jezičnoga savjetništva i više podjela koje su napravili Vlasta Rišner, Ivan Zoričić i Ilija Protuđer.

4.2.1. Razdoblja jezičnoga savjetništva prema Vlasti Rišner

Prvo razdoblje jezičnoga savjetništva prema Vlasti Rišner započinje 1899. godine kada je objavljen *Antibarbarus*, završni dio *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* Tome Maretića. Na početku dvadesetoga stoljeća možemo govoriti o jačanju purizma i djelima Vatroslava Rožića, Tome Maretića i Nikole Andrića koji će utjecati na razvoj jezične norme. Hrvatski vukovci jezičnu čistoću određuju prema pripadanju štokavskom dijalektu pa to nazivamo i štokavskim purizmom. Vatroslav Rožić objavljuje *Barbarizme u hrvatskom ili srpskom jeziku* 1904. godine, drugo izdanje objavljeno je 1908. godine pod naslovom *Barbarizmi u hrvatskome jeziku*, a treće izdanje objavljeno je 1913. godine pod istim naslovom kao i drugo izdanje. Rožić popisuje barbarizme i daje prijedloge za njihovu zamjenu koji u većini slučajeva nisu bili prihvaćeni jer su se zamjene činile besmislenima. Rožić bi riječ *Afrikanac* zamijenio riječju *Afričanin*, *Amerikanac* s *Američanin*, *dvojniki* s *istoličnik*, riječ *naobrazba* s *obrazovanost* ili *izobrazba*, *naslov* s *natpisom* ili *imenom*, upotrijebio bi riječ *gimnastika* umjesto *tjelovježba*, vezni parnjak *ukoliko* – *utoliko* zamijenio bi s *koliko* – *toliko* itd. Kritizirali su ga Dragutin Boranić i Ivan Milčetić smatrajući da nije jezično ekonomičan u borbi za jezičnu čistoću, a isto tako da je neprecizan u korištenju riječi koje nisu istoznačne. Milčetić upozorava na različito značenje riječi: *kolodvor* i *postaja*, *izraziti* i *reći*, *naslov* i *natpis*, a Rožić izbacuje jednu riječ, a drugu zadržava za oba pojma.⁴⁸

Tomo Maretić 1924. godine objavljuje *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom* s podnaslovom *Dopuna Broz-Ivekovićevu „Rječniku hrvatskoga jezika“*. U *Antibarbarusu* Maretić donosi popis barbarizama i riječi koje je umjesto njih bolje upotrijebiti. Barbarizmima smatra kajkavizme, bohemizme, germanizme i rusizme. Maretić obrađuje tvorbena i

⁴⁸ Rišner, V. 2006. *Hrvatsko jezično savjetništvo u 20. stoljeću*, u: Hrvatski jezik u XX. stoljeću. Zagreb. Matica hrvatska, str. 373.

morfološka pitanja, a ne samo leksička. U Maretićevom savjetniku uvod je napisan ekavski, a savjeti su napisani ijekavski.⁴⁹

Nikola Andrić objavio je 1911. godine *Branič jezika hrvatskoga*, savjetnik koji ima dva izdanja, u svibnju i srpnju iste godine. Savjetnik je kritiziran jer u osnovi savjeta izjednačuje narodni jezik i književni jezik i suprotstavlja se Rožiću i Maretiću u savjetima koji su povezani s tvorbom riječi. Nikola Andrić govori o zajedničkoj književnosti Hrvata i Srba te navodi razlike između riječi u ova dva jezika. Većina riječi upotrebljava se danas u hrvatskome i srpskome jeziku. Andrić završava svoj savjetnik riječima: *Hrvatski je jezik tako lijep i bujan, da se njime može izreći sve, čim ti duša zadršće. On je sjajan, vatren i duševan.*⁵⁰

Drugo razdoblje jezičnoga savjetništva, koje traje od 1939. do 1944. godine, obilježeno je razlikama između hrvatskoga i srpskoga jezika. U drugome razdoblju objavljena je knjiga Petra Guberine i Krune Krstića *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika* 1940. godine. Ova knjiga ima dva dijela, prvi dio je rasprava *zašto možemo govoriti o posebnom hrvatskom književnom jeziku*, a drugi dio je razlikovni rječnik. Ovaj jezični savjetnik ističe osobitosti hrvatskoga jezika i donosi razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika. Guberina smatra da Vukov jezični kodeks nije revolucionarno djelo, a razliku između hrvatskoga i srpskoga jezika vidi i u tri narječja hrvatskoga jezika. U savjetničkom dijelu opisuje fonetsko-fonološke, morfološke, sintaktičke, leksičke i stilističke razlike. Drugome razdoblju pripadaju savjeti Hrvatskoga državnoga ureda za jezik koji su nastali u doba NDH. Ovi savjeti objavljuvani su u više novina, a Marko Samardžija ih je objavio u knjizi *Jezični purizam u NDH*. Pravopisni savjeti propisani u ovome savjetniku pokazuju neriješenost hrvatske pravopisne norme. U savjetnicima drugoga razdoblja nalaze se savjeti o predmetku *protu- ili protivu (protiv)*, hrvatskima riječima smatraju se imenice koje su izvedene predmetkom *protu-*, a imenice koje su izvedene predmetkom *protiv-* ili *protivu-* pripadaju srpskome jeziku. U ovome razdoblju spominje se upotreba polusloženica i sklonidba apozicije uz imenicu (Hrvati uvijek sklanjaju obje riječi). Zadnji savjet izdan je 1944. godine i te godine završava drugo razdoblje, a treće razdoblje počinje tek 1964. godine.⁵¹

⁴⁹ Isto, str. 372, 374.

⁵⁰ Moguš, M. 1995. *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*. Zagreb. Globus, str. 193.

⁵¹ Rišner, V. 2006. *Hrvatsko jezično savjetništvo u 20. stoljeću*, u: Hrvatski jezik u XX. stoljeću. Zagreb. Matica hrvatska, str. 377-380.

Novosadski dogovor i *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* najviše su utjecali na treće razdoblje. Za početak ovoga razdoblja uzima se *Književni jezik u teoriji i praksi* Ljudevita Jonkea, ovaj savjetnik prvi je put objavljen 1964. godine i drugi put 1965. godine. U savjetniku se nalazi povijest jezika 19. stoljeća. Ljudevit Jonke utemeljio je načelo elastične stabilnosti (gipke postojanosti). Jonke otvara nova, jezikoslovna pitanja npr. opisuje odnos posvojnoga genitiva i pridjeva, uporabu prijedloga *za* u izrazima s mjesnim orijentacijskim značenjem, nastavke za vokativ, izjednačavanje nominativa i vokativa, sklonidbu brojeva itd. Drugi savjetnik koji je važan za ovo razdoblje je *Jezični savjetnik s gramatikom* skupine autora Slavka Pavešića, Vide Barac-Grum, Dragice Malić, Zlatka Vincea. Ovaj savjetnik bavi se razlikama zapadne (hrvatske, zagrebačke) i istočne varijante (srpske, beogradske), npr. *okomica* se kaže u zapadnim krajevima, a u istočnim krajevima kaže se *vertikala*; *dio* u zapadnim krajevima, a *parče* u istočnim krajevima itd. U trećem razdoblju objavljeno je još nekoliko jezičnih savjetnika: Radovan Vidović – *Kako ne valja – kako valja pisati* iz 1969. godine, *Jezični savjeti* iz 1983. godine istoga autora; Karlo Kosor – *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca*; Ivan Brabec – *Sto jezičnih savjeta*.⁵²

Četvrto razdoblje jezičnoga savjetništva traje od 1990. godine, ovo je razdoblje najplodnije, velik broj jezikoslovaca piše jezične savjete, ali samo četiri jezikoslovca su objavili vlastiti jezični savjetnik, a to su: Stjepan Babić, Stjepko Težak, Mile Mamić i Ivan Zoričić. Godine 1997. izdan je zbornik Hrvatskoga radija *Govorimo hrvatski* u kojemu je sudjelovalo devetnaest jezikoslovaca. Izdan je i *Hrvatski jezični savjetnik*. Stjepan Babić izdaje prvi savjetnik pod nazivom *Hrvatska jezikoslovna čitanka* 1990. godine u dva dijela. U prvome dijelu pod nazivom *Jezikoslovna čitanka* nalaze se tvorbeni i leksički savjeti, autor raspravlja o jezičnome purizmu, tvori nove riječi, npr. *dozvoliti – dopustiti, efikasan – uspješan, peškir, šugaman – ručnik* itd., zalaže se za izvedenice umjesto složenica, npr. *videokrug – obzor, poljodjelac – ratar, savjetodavac – savjetnik, vodopad – slap* itd. Drugi dio savjetnika naziva se *Jezikoslovne studije* i u njima se nalaze članci o jezičnima savjetima. Stjepan Babić objavljuje još jedan jezični savjetnik pod nazivom *Hrvatski jučer i danas* 1995. godine. Stjepko Težak je najplodniji jezični savjetodavac s kraja 20. stoljeća, objavio je više jezičnih savjetnika: *Hrvatski naš svagda(š)nji* (1990.), *Hrvatski naš osebujni* (1995.), *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*

⁵² Isto, str. 382-384.

(1999.). Težak prihvaća načelo elastične stabilnosti i smatra da dublete ne ugrožavaju naš jezik: *Dublete i triplete nisu neprijatelji jezične norme ako svojom brojnošću ne ugrožavaju sustav, a ni sinonimi ako se razgraničavaju i upotrebljavaju u stilske svrhe ili obogaćuju rječnik značenjskim nijansama.*⁵³ Težak se bavi pravopisnima pitanjima, sintaktičkima pitanjima, morfonološkima i leksičkim pitanjima. Ilija Protuđer izdaje savjetnik *Pravilno govorim hrvatski* 1997. godine, a ovaj savjetnik ima još dva izmijenjena i dopunjena izdanja 1998. i 2000. godine, a nastaje kao skup savjeta Hrvatskoga radija, savjetnik se bavi navise leksičkim savjetima kao na primjer: *Razlikovna pitanja, Općejezična pitanja, Nazivoslovna pitanja, Kršćansko nazivlje, Zalihosnice i priglupnice i Engleske napasnice* te donosi morfološke, sintaktičke i tvorbene savjete. Ivan Zoričić objavio je 1998. godine *Hrvatski u praksi*, u ovome savjetniku se prvi put obrađuju pitanja naglasne norme i naglasnih pravila. Zoričić se nadovezuje na istraživanja S. Vukušića na temu uporabne norme. *Hrvatski jezični savjetnik* izdan je 1999. godine, urednici savjetnika su: Lana Hudeček, Milica Mihaljević i Luka Vukojević. Veći broj autora napisao je ovaj savjetnik u kojemu se raspravlja o jezikoslovnim pitanjima, a autori savjetnika vode se s trima kriterijima: načelom sustavnosti, standardnosti i svrhovitosti.⁵⁴

4.2.2. Razdoblja jezičnoga savjetništva prema Ivanu Zoričiću

U hrvatskome jeziku jezično savjetništvo ima dugu tradiciju. Ivan Zoričić napravio je podjelu jezičnih savjetnika na tri skupine. Prvoj skupini pripadaju Tomo Maretić, Ivan Broz i Vatroslav Rožić koji objavljuju manje priloge u časopisima i novinama. Među prve jezične savjetnike pripada *Branjč jezika hrvatskoga* Nikole Andrića, a 1997. godine objavljen je pretisak dopunjenoga izdanja iz 1911. godine. Andrićev savjetnik spada u skupinu starih jezičnih savjetnika u kojoj su još *Barbarizmi u hrvatskome jeziku* Vatroslava Rožića i *Jezični savjetnik* Tome Maretića iz 1924. godine. Ovi stariji savjetnici nisu uzimali u obzir kajkavsku i čakavsku književnost. Rožić i Maretić radili su na čistunstvu jezika dok je Andrić pokazao više zanimanja za književnu prošlost i tadašnji standardni jezik. U drugu skupinu jezičnih savjetnika

⁵³ Isto, str. 386.

⁵⁴ Isto, str. 389.

spadaju *Književni jezik u teoriji i praksi* Ljudevita Jonkea, *Jezični savjetnik s gramatikom* Stjepana Pavešića i suradnika, *Sto jezičnih savjeta* Ivana Brabeca i *Jezični savjeti Radovana Vidovića* i *Kako ne valja – Kako valja pisati* i *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca* Karla Kosora. U ovoj skupini najpoznatiji je Ljudevit Jonke i njegov savjetnik koji nije samo jezični savjetnik već može poslužiti za mnogobrojna jezična pitanja. U treću skupinu savjetnika koji su objavljeni nakon samostalnosti hrvatskoga jezika pripadaju *Hrvatska jezikoslovna čitanka* i *Hrvatski jučer i danas* Stjepana Babića, *Hrvatski naš svagda(š)nji* i *Hrvatski naš osebujni* Stjepka Težaka, *Hrvatska riječ* Franje Tanockoga i *Jezični savjeti* Mile Mamića. Sve ove knjige su zbirke jezičnih savjeta od kojih neki dijelovi zastare s vremenom i u odlaze u povijest, ali dobar dio savjeta vrijedi duže i bude prihvaćen.⁵⁵ Ova podjela nastala je 1997. godine i savjetnici koji su nastali nakon toga nisu obuhvaćeni ovim radom.

4.2.3. Razdoblja jezičnoga savjetništva prema Iliji Protuđeru

Ilija Protuđer proučavao je jezične savjetnike i autor je jezičnoga savjetnika *Pravilno govorim hrvatski*. U radu *Skrb hrvatskih književnika i jezikoslovaca nad hrvatskim jezikom od početka 16. stoljeća do početka 20. stoljeća*, koji je objavljen 2010. godine jezične savjetnike dijeli na tri razdoblja: prvo razdoblje koje traje od početka 16. stoljeća do hrvatskoga narodnoga preporoda i u kojem se pojavljuju prvi jezični savjeti starijih jezikoslovaca i književnika, drugo razdoblje koje traje od hrvatskoga narodnoga preporoda do 1886. godine i treće razdoblje traje od 1886. godine do 1904. godine. Napisao je i rad *Povijesni i kronološki pregled hrvatskih jezičnih savjetnika (od početka) 1904. do 2004.* koji je objavljen 2004. godine, u njemu opisuje želju da se sačuva hrvatski jezik od napada drugih jezika. U radu Protuđer daje kronološki pregled svih jezičnih savjetnika objavljenih kroz 20. stoljeće. Prvi koji je objavio jezične savjete bio je Tomo Maretić s tekstom *Filogičko iverje* 1886. godine, a nakon toga objavio je *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik* 1924. godine. Maretić je bio promicatelj i zagovaratelj hrvatskoga ili srpskoga jezičnoga jedinstva i fonološkoga pravopisa, narodnoga jezika i (novo)štokavske osnovice hrvatskoga standardnoga

⁵⁵ Zoričić, I. 1998. *Hrvatski u praksi*. Pula. Zavičajna naklada „Žakan Juri“, str. 414-416.

jezika. Na početku 20. stoljeća Nikola Andrić objavio je *Branič jezika hrvatskoga* 1911. godine u kojemu piše o jezičnoj čistoći i nezadovoljstvu stanjem u hrvatskome jeziku.⁵⁶

Vatroslav Rožić napisao je purističko djelo *Barbarizmi u hrvatskome ili srpskome jeziku*, 1904., a sljedeća dva izdanja ovoga djela nose izmijenjen naslov *Barbarizmi u hrvatskom jeziku* (1908., 1913. te pretisak 1998.). Julije Benešić objavljuje hrvatsku gramatiku na poljskome jeziku *Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego* 1937. godine, a dio ove gramatike je razlikovni rječnik *Serbizmy i kroatyzy*. U rječniku upozorava na negativni utjecaj srpskih riječi i na nepravdu koja se nanosi hrvatskome jeziku. Marko Soljačić napisao je *Jezični i stilistički savjetnik* 1939. godine, u savjetniku opisuje greške koje su česte u pisanju i govoru. Petar Guberina i Kruno Krstić napisali su *Razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika* 1940. godine. Ova knjiga jednim dijelom je savjetnik, a drugim dijelom rječnik. Svrha pisanja savjetnika je uklanjanje srbizama iz hrvatskoga jezika.⁵⁷

U razdoblju NDH Mirko Cerovac napisao je dva jezična savjetnika: *Jezični savjetnik za uredske kadrove*, koji je objavljen 1960., a onda je napisao i *Poslovni jezik* 1964. godine. U ovim savjetnicima piše o hrvatskosrpskome poslovnome jeziku, o netočnim primjerima koji su se koristili u poslovnome jeziku i navodi točne odgovore. Najpoznatiji jezikoslovac 20. stoljeća je Ljudevit Jonke, objavio je tri jezična savjetnika: *Književni jezik u teoriji i praksi* 1964. i 1965. godine, *Hrvatski književni jezik danas* 1971. godine i *Hrvatski književni jezik u 19. i 20. stoljeću* 1971. godine. Slavko Pavešić je suautor *Jezičnoga savjetnika s gramatikom*, a ostali autori koji su radili na savjetniku su: Vida Barac-Grum, Dragica Malić i Zlatko Vince. Prvi put je objavljena gramatika uz jezični savjetnik i po tome će ovo djelo ostati zapamćeno. *O suvremenome stanju našega jezika masovne komunikaciji ili mali rječnik naše suvremene nepismenosti*, 1968, *Kako ne valja — kako valja pisati*, 1969. i *Jezični savjeti*, 1983. jezični su savjetnici Radovana Vidovića koji su opsegom jedni od najvećih. Karlo Kosor objavljivao je u časopisu *Marija* od 1973. do 1975. pod naslovom *Malo slovnice* i onda od 1977. do 1978. pod naslovom *Jezična zrnca*. Objavljene članke sabrao je u djelo pod nazivom *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca* koja je objavljena 1979. godine. Ivan Brabec poznat je po jezičnome savjetniku *Sto jezičnih savjeta*. U ovoj knjizi tiskani su savjeti što ih je Brabec objavljivao u *Školskim novinama*, u rubrici *Riječ*.

⁵⁶ Protuđer, I. 2004. *Povijesni kronološki pregled hrvatskih jezičnih savjetnika (od početka) 1904. do 2004.* u Kolo. Zagreb. Matica Hrvatska, str. 79-83.

⁵⁷ Isto, str. 84-85.

Vladimir Anić napisao je *Glosar za lijevu ruku*, koji je objavljen 1988., načinom pisanja *Glosar* je sličan jezičnima savjetnicima, u njemu se opisuju pojmovi iz hrvatskoga i srpskoga jezika. Stjepko Težak objavio je četiri jezična savjetnika. *Hrvatski naš svagda(š)nji* na praktičan, razumljiv i čitljiv način objašnjava mnoge naše dvojbe, zablude i jezična lutanja. Jezični je savjetnik nastao prije osamostaljenja i međunarodnoga priznanja Republike Hrvatske. Većina je članaka objavljena u rubrici *Riječ zagrebačkih Školskih novina* i ponešto u *Jeziku* u svibnju 1990. godine. Drugi jezični savjetnik Stjepka Težaka *Hrvatski naš osebujni* objavljen je 1995. i nastavak je njegovoga savjetnika *Hrvatski naš svagda(š)nji*. I ta knjiga sadrži jezične savjete i druge jezikoslovne članke što su ih *Školske novine* objavile u svojoj rubrici *Riječ*, ali se nađe i pokoji tekst što je objavljen u *Jeziku*, *Vjesniku* i *Svjetlu*. Treća knjiga jezičnih savjeta *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* (1999) dio je savjetodavne autorove trilogije, u ovoj knjizi autor daje mnogobrojne primjere iz književnih djela, daje savjete koji nisu obvezujući za uporabu. Stjepan Babić je među prvima objavio knjigu jezičnih savjeta *Hrvatska jezikoslovna čitanka* nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, a zatim je objavio *Hrvatski jučer i danas* (1995), obje knjige su napravljene od članaka koje je Babić objavljivao u novinama. U ovim knjigama Babić se najviše bavi srbizmima i anglizmima. *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika* Vladimira Brodnjaka izlazi 1991. godine, a godinu dana kasnije izlazi džepno izdanje *Rječnik razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika*, a priredio ga je Ivo Klarić. *Jezični priručnik* Marijana Krmpotića sadržava 96 kratkih pravila i objašnjenja s dovoljno primjera, drugi je dio napisan u dva stupca od kojih je prvi srpski, a drugi je hrvatski. U ovom dijelu priručnika riječi nisu dovoljno objašnjene pa je priručnik podosta kritiziran. Knjiga Mile Mamića *Temelji hrvatskoga pravnoga nazivlja* izlazi 1992., a drugo prošireno izdanje 1999. godine. U ovoj knjizi Mile Mamić nas savjetuje o pravnome nazivlju u hrvatskome jeziku.⁵⁸

Nakon Brodnjakova razlikovnika pojavljuju se još tri razlikovnika: *Mali razlikovni rječnik – Govorimo li ispravno hrvatski?* (1993) Stanke Pavune, *Razlikovni rječnik hrvatskoga i srpskoga graditeljskoga nazivlja* Zdenka Vazdara (1993) i *Mali jezični priručnik* Gordane Linke. Ovi razlikovnici su manji opsegom i tematika im nije razrađena u potpunosti. *Hrvatsko računalno nazivlje* Milice Mihaljević savjetuje koju riječ koristiti u računalstvu; autorica je pokušala napraviti jezičnu analizu naziva iz

⁵⁸ Isto, str. 87-98.

računalne djelatnosti. *Rječnik suvišnih tuđica u hrvatskomu jeziku* Mate Šimundića (1994.) napisan je abecednim redom te su u njemu objašnjene tuđice u hrvatskome jeziku. *Jezični priručnik hrvatskoga jezika* Nevena Bogdanića izlazi 1994. godine i bavi se leksičkim, sintaktičkim i pravopisnim problemima. Jezični savjetnik Tomislava Kuljiša *Jezik naš hrvatski ovdje i sad* napisan je s objašnjenjima i primjerima iz dubrovačke književnosti. *Sveti govor* Vjekoslava Kaleba jezičnosavjetnička je knjiga, ali i povijesna koju je napisao književnik, a ne jezikoslovac, ali opet važno je djelo za hrvatsku leksikografiju. Franjo Tanocki napisao je jezični savjetnik *Hrvatska riječ* (1995.); autor detaljno objašnjava podrijetlo riječi, upotrebu i značenje riječi u književnojezičnoj normi. Razlikovnik Stjepana Blažanovića *Hrvatski rječnik* (1995.) napisan je jednostavno, nizanjem riječi i bez objašnjenja, samo se navode razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika i primjeri. Jezikosavjetnička knjiga Mile Mamića *Jezični savjeti* objavljena je u prosincu 1996., a njezino drugo izdanje u travnju 1997. godine. Hvaljeno je djelo koje ima članke, a koji nisu jezični savjeti. Svi primjeri koji su korišteni u savjetniku su iz književnih djela hrvatskih pisaca i iz živoga jezika. Ilija Protuđer *Pravilno govorim hrvatski*, objavljen je 1997., 1998., 2000. i 2004. Prvi dio sadrži dvojbe koje je trebalo detaljnije objasniti, a drugi dio se bavi nepravilnim rečenicama koje često čujemo i daje nam pravilne inačice; treće dio je mali razlikovni rječnik s riječima koje ne trebamo koristiti u hrvatskome jeziku. Treće izdanje savjetnika je popis najčešćih istoznačnica. Četvrto izdanje savjetnika ima članak u kojemu govori o prilogu *naprosto*. Nova knjiga Ivana Branka Šamije *Hrvatski jezikovnik i savjetovnik* iz 1997. godine dublje obrađuje jezičnu problematiku raščlanjujući gotovo sve riječi. Knjiga *Govorimo hrvatski* (1997) ima 331 jezični savjet koji su objavljeni u savjetniku Prvoga programa HR. Savjete su pisali: Vladimir Anić, Eugenija Barić, Goranka Blagus, Bonaventura Duda, Ana Diklić, Mihovil Dulčić, Alemko Guluhak, Nebojša Koharović, Mile Mamić, Milica Mihaljević, Nives Opačić, Jelka Pavišić, Jasenka Ružić, Marko Samardžija, Ljiljana Šarić, Vanja Švačko, Vladimir Vratović, Sanja Vulić i Marija Znika. Ova je knjiga jedinstvena jer ima više autora što dotada nije bila praksa u savjetničkoj literaturi. Jezični savjetnik *Hrvatski u praksi*, pulskega sveučilišnoga profesora Ivana Zoričića, objavljen je 1998. Ovaj savjetnik je zbirka savjeta što je autor objavljivao u *Glasi Istre*, *Vjesnikovu jezičnome savjetniku* i časopisu *Jezik*, a onda sabrao u knjigu. Autor se dotiče pravopisne, glasovne, tvorbene, leksičke i naglasne problematike. Knjiga *Hrvatski jezik između norme i stila* Marka Kovačevića jezični je savjetnik koji obrađuje više razina hrvatskoga jezika i

određuje što je dobro, a što nije u hrvatskome standardnome jeziku. Knjiga Milice Mihaljević *Terminološki priručnik* (1998.) na nov način navodi sve probleme vezane uz pisanje nazivlja, navodi teorije i daje primjere iz prakse. *Hrvatski jezični savjetnik* Eugenije Barić, Lane Hudeček, Nebojše Koharovića, Mije Lončarića, Marka Lukende, Mile Mamića, Milice Mihaljević, Ljiljane Šarić, Vanje Švačko, Luke Vukojevića, Vesne Zečević i Matea Žagara najopširniji je hrvatski jezični savjetnik, u savjetniku se daje mogućnost izbora između izraza. Knjiga kratkih jezičnih savjeta *Hrvatska jezična zrnca* fra Jakova Bubala objavljena je 1999. godine, a ovaj savjetnik govori o tuđicama u hrvatskome jeziku. Članci su pisani između 1993. i 1996. godine, a objavljeni su posmrtno. *Riječi – značenje, uporaba, podrijetlo* Tomislava Ladana knjiga je koja daje riječi iz hrvatskoga jezika i obrađuje tri jezične razine: značenje, uporabu i podrijetlo. U ovoj knjizi opisano je više tisuća riječi od onih učestalih do onih koje se rijetko koriste. Godine 2001. Marijan Krmpotić objavljuje *Hrvatski jezični priručnik* u kojemu objašnjava razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika te daje primjere iz prošlosti i sadašnjosti hrvatskoga jezika. Petar Bašić jedan je od najboljih poznavatelja crkvenoga nazivlja, objavio je 2002. godine *O hrvatskome crkvenome jeziku*, savjetnik koji sadrži 12 članaka koji su prije objavljivani po raznim časopisima. Milica Mihaljević objavljuje savjetnik o informatičkome nazivlju pod nazivom *Kako se na hrvatskom kaže WWW?* (2003), a to je nastavak njezine knjige *Hrvatsko računalno nazivlje* koja je objavljena desetak godina ranije. *Hrvatski naš (ne)podobni* (2004) četvrta je knjiga autora Stjepka Težaka i nastavak je na prethodno objavljene savjetnike *Hrvatski naš svagda(š)nji* (1990.), *Hrvatski naš osebujni* (1995.) i *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* (1999.). U savjetniku autor ostavlja druge jezične mogućnosti na različitim razinama standardnoga jezika.⁵⁹

⁵⁹ Isto, str. 92-109.

5. ANALIZA JEZIČNIH SAVJETNIKA

U ovome se radu opisuju savjetnici izdani od 1990. godine do danas. U radu će se reći ponešto o svakome jezičnome savjetniku, potom će se analizirati anketa koja je sastavljena na temelju najčešćih primjera i nedoumica iz sljedećih savjetnika. U podjelama jezičnih savjetnika iz poglavlja *Razdoblja jezičnih savjetnika prema Vlasti Rišner, Ivanu Zoričiću i Iliji Protuđeru* spominju se *Hrvatski naš svagda(š)nji* i *Hrvatski naš osebujni* Stjepka Težaka, *Hrvatski jučer i danas* Stjepana Babića, *Hrvatski u praksi* Ivana Zoričića i *Jezični savjeti* Mile Mamića koji će biti detaljnije obrađeni u ovome dijelu.

1. Težak, Stjepko, *Hrvatski naš svagda(š)nji*, Zagreb, 1990.
2. Težak, Stjepko, *Hrvatski naš osebujni*, Zagreb, 1995.
3. Babić, Stjepan, *Hrvatski jučer i danas*, Zagreb, 1995.
4. Mamić, Mile, *Jezični savjeti*, Zadar, 1996.
5. Zoričić, Ivan, *Hrvatski u praksi*, Pula, 1998.
6. Zoričić, Ivan, *Tragom jezičnih nedoumica*, Pula, 2004.
7. Težak, Stjepko, *Hrvatski naš (ne)podobni*, Zagreb, 2004.
8. Opačić, Nives, *Hrvatski u zgradama – globalizacijske jezične stranputice*, Zagreb, 2006.
9. Matković, Maja, *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu*, Zagreb, 2006.
10. Opačić, Nives, *Reci mi to kratko i jasno (Hrvatski za normalne ljude)*, Zagreb, 2009.
11. Hudeček, Lana i dr., *Jezični savjeti*, Zagreb, 2010.
12. Hudeček, Lana; Matković, Maja., Ćutuk, Igor (ur.), *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska (Hrvatski jezik u poslovnoj komunikaciji)*, Zagreb, 2011.
13. Ham, Sanda i dr., *Hrvatski jezični savjeti*, Zagreb, 2014.
14. Opačić, Nives, *Novi jezični putokazi (Hrvatski na raskrižjima)*, Zagreb, 2014.
15. Bargas Bartolec, Goranka i dr., *555 jezičnih savjeta*, Zagreb, 2016.⁶⁰

⁶⁰ Popis savjetnika preuzet s mrežnih stranica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (<http://ihjj.hr/stranica/jezicni-savjeti/27/>), pristupljeno 31. 7. 2020.

5.1. HRVATSKI NAŠ SVAGDA(Š)NJI STJEPKA TEŽAKA

Težak je objavio radove u 50-ak časopisa, zbornika, novina i drugih izdanja. Bio je suautor „Gramatike hrvatskoga jezika“ sa S. Babićem, napisao je više jezičnih savjetnika, zaslužan je za uvođenje filma u nastavu osnovne škole. Više od deset godina davao je jezične savjete u emisiji *Hrvatski naš svagdašnji* na Radiju Sljeme, a kasnije je te savjete objavio u jezičnim savjetnicima: *Hrvatski naš svagda(š)nji*, *Hrvatski naš osebujni*, *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* i *Hrvatski naš (ne)podobni*. Dobio je mnogo nagrada i priznanja: nagradu za životno djelo *Davorin Trstenjak*, republičku godišnju nagradu za prosvjetne djelatnike *Ivan Filipović*, godišnju nagradu *Tone Peruško*, nagradu filmskih kritičara *Vladimir Vuković* za životno djelo, nagradu *Stjepan Ivšić* koja je posthumno uručena njegovoj supruzi Editi.⁶¹

Jezični savjetnik *Hrvatski naš svagda(š)nji* objavljen je u Zagrebu 1990. godine u vrijeme kada se Hrvatska osamostalila. Ovaj savjetnik Težak je posvetio Ivanu Belostencu i njegovu *Gazofilaciju* kojega smatra *velebnom riznicom rječničkoga blaga*. U predgovoru pod nazivom *O riječi našoj današnjoj i svagdašnjoj* objašnjava da ovaj savjetnik nije uobičajen i da se daje šire poimanje riječi koja se obrađuje, a sam čitatelj bira koju će riječ upotrijebiti. Težak naglašava da je uzimao u obzir i razvoj hrvatskoga jezika i da nije isti jezik danas, jučer i sutra. Tvrdi da jezik treba ostati isti i postati drugi. Ako ostaje isti, onda osiromašuje i umrtvljuje se, a ako postaje drugi, prekinula bi se veza s prošlošću i baštinom i jezik bi postao nesiguran i nepouzdan. Težak smatra da riječi treba poznavati i da riječ može biti kao čovjek: *prazna i puna, djelotvorna i jalova, jednoznačna i mnogoznačna, lična, dvolična i bezlična, istinita i lažna, postojana i nepostojana, pouzdana i nepouzdana, korisna i štetna, blaga i ubitačna, lijepa i ružna, mila i nemila, ljupka i mrska, može otkrivati i prikrivati, vedriti i oblačiti, vući naprijed i natrag, pripadati jednom čovjeku, jednom narodu i cjelokupnom čovječanstvu*.⁶² To su polazišta jezičnih razmišljanja koja Težak koristi u ovome jezičnome savjetniku.

Sadržaj ovoga savjetnika podijeljen je na deset poglavlja: *Jezik naš današnji*, *Jezične mijene i zamijene*, *Književni jezik i njegovi pratioci*, *Jezik u medijima i umjetnostima*, *Pravopisne nedoumice*, *Dvojni oblici*, *Plodnost rječotvorja*, *Značensjske tančine*, *Riječ u rečenici*, *Presađenice i posuđenice iz tuđih vrtova*.

⁶¹ Bežen, A. (ur.). 2006. *Stjepko Težak*. Metodika. Vol.7, br. 2, str. 222, dostupno na: file:///C:/Users/VALENT~1/AppData/Local/Temp/Urednistvo_A_Bezen-4.pdf, preuzeto 30.8.2019.

⁶² Težak, S.1990. *Hrvatski naš svagda(š)nji*. Zagreb. Školske novine, str. 7.

U svakome poglavlju nalaze se potpoglavlja, tj. jezični savjeti, a u uvodnim poglavljima nalaze se teorijska pitanja (*Kultura riječi, Kultura slušanja, Jezična tolerancija, Jezična norma itd.*), a dalje se nalaze poglavlja posvećena pravopisnim nedoumicama, tvorbi riječi, dvojnim gramatičkim oblicima, sintaktičkim, leksičkim i semantičkim problemima. Jezični problemi o kojima Težak piše 1990. godine postoje i danas, na primjer: *glasovati ili glasati, uskršnji ili uskršni*. U programu Radio Sljemena jednom tjedno emitira se obrazovna emisija *Hrvatski naš svagdašnji* posvećena jezičnim pitanjima i dvojabama, a odgovara na pitanja slušatelja i objašnjava pravilnu uporabu pojedinih riječi i izraza.

5.2. HRVATSKI NAŠ OSEBUJNI STJEPKA TEŽAKA

Jezični savjetnik *Hrvatski naš osebujni* objavljen je prvi put 1995. godine, a drugo, dopunjeno izdanje objavljeno je 2000. godine. Ovo je drugi jezični savjetnik autora Stjepka Težaka. Nakon naslovne stranice slijedi predgovor *Proslavni pripomenak* u kojemu govori kako bi se ova knjiga trebala zvati *Hrvatski naš svagdašnji 2* zbog tematike koju obrađuje, svrhe i poruke. Napominje da ova knjiga obuhvaća izabrane članke koji su izlazili u rubrici *Riječ*. Odlučio se za ovaj naziv kako bi istaknuo osebujsnost hrvatskoga jezika te navodi da je hrvatski jezik osebujsan jer je jedno od bitnih obilježja hrvatskoga naroda da se razlikuje od srpskoga s kojim su ga htjeli stopiti, jer su mu davali različita imena, osebujsan je po svojim izvorištima, po načinu standardizacije, po osobinama koje je dobio iz tri narječja i po problemima koje postavlja pred jezikoslovce i govornike.⁶³ Sam sadržaj knjige podijeljen je u šest poglavlja: *Moć i ljepota riječi; Osebujsnosti jezika hrvatskoga; Jezični savjetodavci; Jezični uljezi; Nova hrvatska riječ i Jezične nedoumice*. U svakome poglavlju nalaze se potpoglavlja, u nekima se obrađuju jezični problemi, najviše leksički i tvorbeni, u prvome poglavlju govori o snazi i ljepoti hrvatske riječi, potom se obrađuju ozaljski književni krug, narječja, malo o štokavskoj ikavici, književni jezik te čitatelje upoznaje s gramatikama, rječnicima i pravopisima, a onda govori o prvim jezičnim savjetodavcima, na primjeru Tome Maretića, Vatroslava Rožića i Nikole Andrića. Nakon toga slijede jezični savjeti, npr. *Zrcalo nije rusizam* – ovdje govori o citatu iz

⁶³ Težak, S. 1995. *Hrvatski naš osebujni*. Zagreb. Školske novine, str. 10.

Večernjega lista u kojemu piše da je zrcalo ruska riječ i da je treba izbjegavati, stoga on daje objašnjenje kako zrcalo nije nikad bila ruska riječ, već je došla iz sveslavenskoga i praslavenskoga jezika. Korijen je u glagolu *zreti* što znači vidjeti, gledati. U hrvatskih pisaca susreće se riječ zrcalo i ogledalo, a potom nabraja sve starije rječnike u kojima se nalazi zrcalo, a onda i književna djela u kojima se spominje zrcalo. Zaključuje da su obje riječi prisutne u hrvatskoj književnosti, a zrcalo je ipak malo u prednosti. I smatra da prednost treba dati riječi zrcalo zbog podrijetla. Nakon jezičnih savjeta nalazi se popis kratica i skraćenih naslova rječnika, gramatika i pravopisa te sadržaj savjetnika. Osnovni cilj i motiv ove knjige je davanje jezikoslovnih savjeta i izgradnja svijesti o osebnosti jezika kojim govorimo. Isticanje osebnosti u naslovu čini se pretjeranim, ali atribut hrvatski označava taj jezik posebnim i drugačijim od ostalih jezika.⁶⁴

5.3. HRVATSKI JUČER I DANAS STJEPANA BABIĆA

Stjepan Babić (Oriovac, 29. 11. 1925.) hrvatski je jezikoslovac. Član je Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Glavnoga odbora Matice hrvatske, a također je član Hrvatskoga filološkoga društva. Bio je urednik časopisa *Jezik* i zastupnik Županijskoga doma Sabora RH u Brodsko-posavskoj županiji. Babić se bavi problematikom hrvatskoga suvremenoga književnoga jezika i tvorbom riječi. Objavio je niz članaka u različitim časopisima te osam knjiga. Dobio je par nagrada od kojih su najvažnije: nagrada *Bartola Kašića* za značajnu znanstvenu djelatnost u oblasti društveno-humanističkih znanosti u području proučavanja hrvatskoga književnoga jezika, *Spomenica Domovinskoga rata* za dugi djelatni način, *Spomenica domovinske zahvalnosti* za časnu i uzornu službu za razdoblje od pet godina, *Red Ante Starčevića*⁶⁵.

Jezični savjetnik *Hrvatski jučer i danas* objavljen je 1995. godine. Predgovor ili Knjiga o jezičnom rashvaćivanju i pohrvaćivanju napisao je Stjepko Težak. U predgovoru Težak govori kako je ova knjiga zanimljiva i korisna kao i ostale Babićeve knjige (*Hrvatski jezik u političkom vrtlogu, Hrvatska jezikoslovna čitanka, Tisućljetni*

⁶⁴ Isto, str. 65.

⁶⁵ HAZU -

http://info.hazu.hr/hr/clanovi_akademije/osobne_stranice/stjepan_babic/stjepan_babic_biografija/
(preuzeto 31. 8. 2019).

jezik naš hrvatski) i nastavak je na Babićevu knjigu *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, a knjiga bi se mogla nazvati *Jezično rashrvaćivanje i pohrvaćivanje* jer objašnjava jezične probleme koji su postojali i prije. Navodi da je Babić pronašao zlatnu sredinu u pokušaju objašnjavanja jezičnih problema.⁶⁶ Najveći dio savjetnika posvećen je srbizmima i anglizmima i prosuđuje o dvojnostima kao na primjer: *hljeb - kruh, jelka - božićno drvce, uskršni - uskršnji, supermarket, software, display*. Težak naglašava da će ova knjiga najviše koristiti kulturnim i prosvjetnim radnicima, novinarima, studentima i učenicima i svakomu koga zanima jezik i izražavanje.⁶⁷

Nakon predgovora slijedi *Uvod* u kojemu Babić piše da je većina sadržaja ovoga savjetnika nastala od članaka koje je on objavljivao u časopisu *Vjesnik* od 21. ožujka 1991. godine do 13. studenoga 1993. godine. Govori kako je uvrstio u knjigu samo određene članke s kolebanjima u izboru riječi koji još nisu riješeni i zato je knjiga razvrstana po temama i analizira prošlost jezika i današnjicu za svaku riječ. Posebnu pažnju daje tvorbi riječi jer se tu događaju razilaženja, a nemamo rječnik hrvatskoga književnoga jezika koji je pouzdan, a s druge strane imamo previše anglizama kojima Babić posvećuje dosta pozornosti jer smatra da ti anglizmi ne potječu iz potrebe jezika, nego iz nemara, komotnosti. Naglašava da je u savjetnik uvrstio par članaka o glasovima, oblicima, sintaktičkim problemima i pravopisnim problemima jer im tamo nije mjesto, a ostale je objavljivao u časopisu *Jezičnik*. Napominje da su članci uneseni u knjigu s malim promjenama, a na kraju knjige su bibliografski podaci o izvornom članku, zahvalio se izdavačima i nada se da će savjeti biti prihvaćeni u širenju jezične kulture.⁶⁸

Jezični savjetnik *Hrvatski jučer i danas* podijeljen je na 13 poglavlja. Prva dva su predgovor i uvod, a zatim slijede: *Hrvatski i srpski jezik, Protiv nepotrebnih i neprihvatljivih anglizama, Naše riječi u vremenu i sustavu, Rješenja u tvorbi riječi, Pravopisne i glasovne nedoumice, Oblikoslovna pitanja, Pet sintaktičkih odlomaka, Opći pogledi, Ocjene i osvrti* i na kraju *Bibliografija neuvrštenih članaka i Kazalo osoba, pojmova i riječi*. U poglavlju *Hrvatski i srpski jezik* Babić piše o hrvatskome i srpskome purizmu, o normi i pohrvaćivanju i o srbizmima i zamjenama u hrvatskome jeziku, u drugome poglavlju *Protiv nepotrebnih i neprihvatljivih anglizama* kao što i sam naslov kaže piše o anglizmima i bez kojih anglizama možemo, a isto tako navodi par

⁶⁶ Babić, S. 1995. *Hrvatski jučer i danas*. Zagreb. Školske novine, str. 6.

⁶⁷ Isto, str. 8.

⁶⁸ Isto, str. 9.

primjera anglizama za koje imamo hrvatsku zamjenu (*handball* – rukomet, *grape-fruit* – limunika, *kompjutor* – računalo) i navodi primjere za koje onda još nije bilo zamjene, a najčešće su iz informatičkog područja, npr. *hardware*, *software*, printer. I on sam daje zamjene za riječi na primjer *remake* – inačica, verzija; *jingle* - najavnica. U poglavlju *Naše riječi u vremenu i sustavu* piše o općim imenicama kao vlastitima, kako se uvode nove riječi, nekim spornim vojnim nazivima. Nadalje, u poglavlju *Rješenja u tvorbi riječi* piše o mocijskoj tvorbi, sinonimskim sufiksima, kako se čestita Uskrs, promjenama u jeziku. U poglavlju *Pravopisne i glasovne nedoumice* piše o županijama s jezičnoga i pravopisnoga gledišta, sastavljenom i rastavljenom pisanju riječi, pravopisnom problemu Medveščak i Peščenica. Poglavlje *Oblikoslovna pitanja* govori o nepostojanom e, o neodređenoj sklonidbi odnosnih pridjeva, vokativu *Hrvatsko*, genitivu množine od imenice sorta (sorata, sorta, sorti?). Poglavlje *Pet sintaktičkih odlomaka govori* o atributnome redu, *pošto* kao uzročni ili vremenski veznik, o subjektu participia i infinitiva, jeziku hrvatskoga Očenaša. U poglavlju *Opći pogledi* govori o napomenama o jeziku Franje Tuđmana, internacionalizmima, jezičnoj tradiciji, hrvatskoj pismenosti, lektorima, o jeziku javnih glasila, o nazivlju i ikavici. U posljednjem poglavlju *Ocjene i osvrti* govori o Kašiću, 150 godina hrvatske riječi u Hrvatskome saboru, biblijskoj konkordanciji, novoj slici povijesti hrvatskoga književnoga jezika, korijenima hrvatskoga književnoga jezika, Laszlu Bulcsu koji je hrvatski jezikoslovac i njegovoj jezikoslovnoj gozbi, jezičnoj politici Dalibora Brozovića, a piše i o Vladimiru Brodnjaku i spominje dvije važne knjige o popisu hrvatskih prezimena, *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* koja ukupno ima 70 000 prezimena, a druga knjiga je *Naša prezimena – porijeklo, značenje, rasprostranjenost* Petra Šimunovića. U knjizi se tumače imena i njihovo ponašanje u jeziku kao i porijeklo, značenje i rasprostranjenost kao što sam naslov kaže. Nakon svih poglavlja savjetnika slijedi *Bibliografija neuvrštenih članaka i Kazalo osoba, pojmova i riječi*.⁶⁹

Stjepan Babić utisnuo se u hrvatsku povijest kao normativac i pravopisac. Kao normativac morao je znanstvene zaključke prilagoditi širem krugu korisnika. Sanda Ham smatra da do danas u hrvatskome jezikoslovlju nitko nije bio uspješniji od Babića. Savjetnik *Hrvatski jučer i danas* obrađuje važna pitanja anglizama i srbizama u

⁶⁹ Babić, S. 1995. *Hrvatski jučer i danas*. Zagreb. Školske novine.

hrvatskome jeziku, o pisanju velikoga i maloga slova, o tvorbi riječi i ostalim jezikoslovnim problemima.⁷⁰

5.4. JEZIČNI SAVJETI MILE MAMIĆA

Mile Mamić (25. srpnja 1944., Santa Maria di Leuca, Italija) je stručnjak za hrvatsko pravno nazivlje i redoviti profesor na Sveučilištu u Zadru. Autor je i suautor brojnih knjiga i jedan od urednika časopisa *Jezik*. Utemeljio je *Školu hrvatskoga jezika* u Zadru (<http://www.lin-cro.hr/tecaj-hrvatskog.html>). U školi se održavaju tečajevi hrvatskoga jezika za strance. Osvojio je *Državnu nagradu za znanstveni rad* 2006. godine za promidžbu hrvatskoga jezika.⁷¹

Jezični savjetnik Mile Mamića izdan je u Zadru 1996. godine. U predgovoru Mamić opisuje kako i kada je knjiga nastala. Nakon napada na Hrvatsku Mamić je primijetio koliko ima nepotrebnih srbizama u jeziku i davao je savjete u emisiji *Govorimo hrvatski*. Pokrenuo je rubriku *Vjesnikov jezični savjetnik* u časopisu *Vjesnik*. U rubrici je davao jezične savjete iz svakodnevice. Savjeti su usmjereni protiv nepotrebnih crkvenoslavizama, srbizama, rusizama i ostalih tuđica. Ovaj savjetnik obrađuje sve jezične razine i pitanja hrvatskoga nazivlja iz raznih područja. Na kraju predgovora zahvaljuje se prijateljima koji su ga poticali da napiše savjetnik, zahvaljuje i Hrvatskom filološkom društvu u Zadru, Ministarstvu znanosti i tehnologije i Ministarstvu prosvjete i športa Republike Hrvatske koji su objavili knjigu.⁷²

Nakon predgovora slijedi članak *Dani hrvatskoga jezika* koji je zapravo uvod u savjetnik, a ovaj članak bio je programski članak za otvaranje rubrike u časopisu *Vjesnik*. U članku Mile Mamić govori o povijesti hrvatskoga jezika još od vremena Krbavske bitke i zapisa popa Martinca do 20. stoljeća, govori o pokušajima nametanja tuđih jezika, ali neuspješno. Također govori o uspoređivanju srpskoga i hrvatskoga jezika, o *Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika*. Uredništvo *Vjesnika* daje svoj doprinos *Danima hrvatskoga jezika* uvođenjem rubrike *Vjesnikov*

⁷⁰ Ham, S. 2011. *Stjepan Babić*. Zagreb – Osijek. Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, sv. 27. str. 125.

⁷¹ (<https://www.unizd.hr/kroatistika-slavistika/nastavnici/mile-mamic>), preuzeto 12. 8. 2020.

⁷² Mamić, M. 1996. *Jezični savjeti*. Zadar. Hrvatsko filološko društvo, str. 6.

jezični savjetnik čiji je organizator Mile Mamić i taj savjetnik bit će jezični savjetnik u najširem smislu riječi i obuhvatit će sve jezične razine.

Jezični se savjetnik dijeli na dva dijela: prvi dio su *Hrvatska općejezična pitanja*, a drugi dio su *Terminološka pitanja*. Prvi dio Hrvatska općejezična pitanja dijeli se na osam poglavlja u kojima se obrađuju različite teme: leksička i leksičko-tvorbena pitanja, morfološka i morfološko-sintaktička pitanja, tvorbena pitanja, sintaktička pitanja, glasovna pitanja, pravopisna pitanja, frazeološka pitanja i etimološka pitanja. U drugom dijelu pod nazivom *Terminološka pitanja* obrađuje se pravno, političko i gospodarsko nazivlje, sveučilišno nazivlje i kršćansko nazivlje. Na primjer, u poglavlju sveučilišno nazivlje daje savjet pod nazivom *studij, student* u kojemu govori da latinski *studeo, studere* znači *truditi se, nastojati oko čega, mariti za što, težiti za čim, dati se na što*. Riječ *student* označavala bi osobu koja sluša (lat. auditor, hr. slušač), *student* na sveučilištu bio bi sveučilištarac, ali se ipak ustalio europeizam *student*.⁷³

5.5. HRVATSKI U PRAKSI IVANA ZORIČIĆA

Ivan Zoričić (26. veljače 1937., Pakovo Selo – 10. travnja. 2018., Pula) bio je hrvatski jezikoslovac i akcentolog, profesor emeritus Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i suradnik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Napisao je knjige: *Naglasni odnosi i norma* (1990.), *Naglasak pridjeva u hrvatskome književnom jeziku* (1998.) i *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (u suautorstvu sa Stjepanom Vukušićem i Marijom Grasselli-Vukušić 2007.), *Hrvatski u praksi* (1998.), *Tragom jezičnih nedoumica* (2004.) te brojne članke u *Glasi Istre* i *Vjesnikovu Jezičnome savjetniku*. Snimio je osamdesetak kratkih emisija za radioemisiju *Hrvatski na našem radiju*.

Jezični savjetnik *Hrvatski u praksi* objavljen je 1998. godine u nakladi Pulske zavičajne naklade „Žakan Juri“. Savjetnik je podijeljen u tri dijela: *Putovima jezične kulture, Hrvatske naglasne posebnosti* i *Ocjene i osvrti*. U dijelu *Putovima jezične kulture* jednostavnim stilom pisanja Zoričić objašnjava čitatelju pravopisne i glasovne nedoumice gdje problem predstavljaju pravopisne dvostrukosti, na primjer: kadkad ili

⁷³ Isto, str. 185.

katkad; kao pravopisni problemi opisuje pisanje počasno Vi, pisanje nadnevaka, niječnica i kratica. U poglavlju *Oblične i tvorbene posebnosti* u prvom dijelu savjetnika Zoričić opisuje probleme dvostrukosti u posuđenicama, osebnosti u sklonidbi pridjeva, o vrstama neodređenosti, piše o sklonidbi kratica, kolebanjima u gramatičkome rodu, riječima s prefiksom *-protu*, brojevima. U sljedećem poglavlju *Riječ u rečenici* profesor Zoričić piše o sklanjanju brojeva s ostalim riječima, o obvezatnom redu riječi, sklonidbi imeničkih polusloženica, piše o nevoljama s veznicima, pogrešnoj uporabi prijedloga, o približnicama. U poglavlju *Tuđice i posuđenice* piše o raznolikostima novih riječi. U poglavlju *O pojedinim riječima i njihovom izboru* objašnjava koju je riječ bolje upotrijebiti. U poglavlju *Značenjske i stilske tančine* upućuje čitatelje na značenje priloga *van, vani, izvan*, na višeznačni oblik *bi*, na dva značenja pridjeva *drag*, različita značenja pridjeva *kroz*, značenje i uporabe riječi *niz*, različite službe imenice *put*. U poglavlju *Iz crkvenog nazivlja* nalaze se teme velikoga i maloga slova u crkvenome nazivlju, a u poglavlju *O imenima, prezimenima i mjesnim imenima* daje savjete o onomastičnim pitanjima.

Drugi dio jezičnoga savjetnika *Hrvatske naglasne posebnosti* govori o naglasnome sustavu hrvatskoga jezika, o naglasnim kolebanjima u hrvatskome jeziku. U zadnjem dijelu jezičnoga savjetnika *Ocjene i osvrti* autor predstavlja *Osmojezični enciklopedijski rječnik* Tomislava Ladana kao urednika u izdanju Leksikografskoga zavoda Miroslava Krleže, zatim predstavlja novije gramatike: *Gramatika hrvatskoga jezika* Težak – Babić; *Hrvatska gramatika* Zavoda za hrvatski jezik; a zatim i pravopis: *Hrvatski pravopis* Babić – Finka – Moguš i ostale knjige: *Hrvatski računalni pravopis*, *Praktična hrvatska gramatika* Dragutina Raguža, *Akademijina gramatika*, *Obiteljski imenar* Antuna Jarma, *Rječnik osobnih imena* Mate Šimundića. Autor se osvrće i na razlikovnike, jezične savjetnike, na Peruškove *Razgovore o jeziku*, spominje slovnice *Grammatica della lingua croata* Marine Lipovac-Gatti i slovnice *Grammatica della lingua serbo-croata* Pere Budmanija. Prisjeća se Ljudevita Jonkea i njegova shvaćanja jezične kulture i opisuje djelo akademika Gorana Filipija *Lexicon ornitologicum Sovenicae*, leksikon ptičjeg nazivlja. Na kraju knjige nalazi se *Kazalo riječi* i *Literatura*.

„Pronicljivo senzibiliziranje jezičnih dvojbi, jednostavna objašnjenja ilustrirana mnogobrojnim primjerima, zanimljiv, gotovo brevijarski format knjige koji se ne ispušta iz ruku, sve su to razlozi zbog kojih će *Hrvatski u praksi* Ivana Zoričića zasigurno

postati jednom od 'nastolnih knjiga' svakome tko se zanima za hrvatski jezik".⁷⁴ Ovo je najbolji opis ovoga savjetnika u kojemu se prožimaju se normativna akcentologija i popularizacija jezične kulture i hrvatskoga jezika, a upravo to je naglasak u autorovom znanstvenome radu.

5.6. TRAGOM JEZIČNIH NEDOUMICA IVANA ZORIČIĆA

Jezični savjetnik objavljen je 2004. godine u Puli. Na početku se nalazi *Predgovor* u kojemu se navodi da se u knjizi raspravlja o pravopisnim, glasovnim, tvorbenim i leksičkim pitanjima koji su aktualni i danas. Radovi su prikupljeni iz *Glasa Istre* nekoliko godina prije objavljivanja savjetnika. U predgovoru jezičnoga savjetnika objašnjeno je da se knjiga sastoji od tri dijela: *Iz hrvatske jezične današnjosti*, *Hrvatski za oko i uho* i *Mala kronika hrvatskog jezikoslovlja 1999. - 2003.* Svaki je savjet prilagođen onima koje zanima hrvatski jezik i jezični napredak. Članci su kratki i jednostavno napisani tako da ih razumiju svi koji tragaju za boljim izrazima.

Prvi dio knjige *Iz hrvatske jezične današnjosti* podijeljen je u osam podnaslova: *Opći pogledi*, *Pravopisna i glasovna spoticanja*, *Pred obiljem obličnih i tvorbenih mogućnosti*, *Riječ u rečenici*, *Posuđenice i prilagođenice*, *O pojedinim riječima i njihovu udesu*, *Značenjska i stilska utočnjenja*, *Iz blagdanskoga i crkvenoga nazivlja*. Članci su posvećeni široj publici koje zanimaju jezične dvojbe. Drugi dio knjige *Hrvatski za oko i uho* podijeljen je na dva podnaslova: *Naglasne posebnosti* i *Jezik i književni tekst*. U ovom dijelu knjige nalaze se duže rasprave o hrvatskome naglasnome sustavu i naglasnim problemima hrvatskoga književnoga jezika te o jeziku u književnome tekstu, npr. jezik Balotine *Tijesne zemlje*. *Mala kronika hrvatskog jezikoslovlja 1999. - 2003.* je treći dio knjige u kojemu Zoričić ocjenjuje nove priručnike pa tako govori o *Hrvatskom pravopisu* Franje Cipre, Petra Guberine i Krune Krstića i uspoređuje ga s *Hrvatskim pravopisom* Babića, Finke i Mogaša, zatim o *Terminološkom priručniku* Milice Mihaljević i priručniku *Hrvatsko pomorsko nazivlje* Diane Stolic, govori i o *Hrvatskom čestotnom rječniku* troje suautora Milana Mogaša,

⁷⁴ Pliško, L.1999. *Novi prinos razvoju jezične kulture*, Ivan Zoričić, *Hrvatski u praksi*. Fluminensia, god. 11, br. 1 – 2, str. 209.

Maje Bratanić i Marka Tadića, raspravlja i o dijalektologiji (*Govor Barbanštine – Lina Pliško*), hrvatsko-slovenskima jezičnim doticajima te *Hrvatsko-rumunjskom rječniku* Gorana Filipija i Florina Ionila, a na kraju govori o *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku* čija je građa nastala od četiriju rječnika: Anićeve *Rječnika hrvatskog jezika*, Anić-Goldsteinova *Rječnika stranih riječi*, etimologijskoga i onomastičkoga rječnika.⁷⁵ Autor ovoga savjetnika ne nameće svoje mišljenje i ne daje odmah rješenje nego daje mogućnost odabira i tako komunicira s čitateljem. U knjizi autor posvećuje pozornost hrvatskome pravopisu, naglasku, leksiku, imenima. Članci su jednostavno pisani, kratki i namijenjeni svakom jezičnome znatiželjniku koji traga za boljim izrazom. Autor u knjizi govori o nekim nedorečenim pitanjima iz područja hrvatskoga književnoga jezika, pravopisnim, fonološkim, tvorbenim i leksičkim pitanjima. Knjiga *Tragom jezičnih nedoumica* nije tipični jezični savjetnik, ova knjiga svjedoči o određenome vremenu, o prošlosti i o suvremenome stanju hrvatskoga jezika. Autor ne daje odmah odgovore o pravilnosti nego nam daje mogućnost izbora, da mi sami odlučimo što je bolje i pravilnije.⁷⁶

5.7. HRVATSKI NAŠ (NE)PODOBNI STJEPKA TEŽAKA

U ovome četvrtome jezičnome savjetniku Stjepka Težaka nailazimo na spašavanje hrvatskih zaboravljenih riječi i utjecaju engleskoga jezika, a Težak se trudi očuvati izvorne hrvatske riječi.

Iz predgovora saznajemo sve o naslovu knjige: *...naslovom obilježio jednu sudbinsku značajku hrvatskoga jezika: probijanje između njegove političke počudnosti i nepočudnosti, koje se nastavlja i u slobodnoj državi Hrvatskoj. Pojedinci koji su nekoć podržavali ideju jezičnoga srpsko-hrvatskoga bratstva i jedinstva ponovno joj se vraćaju optužujući nas zbog jezičnoga nacionalizma, kao da je obrana nacionalnoga jezika jezični šovinizam.*⁷⁷

⁷⁵ Zoričić, I. 2004., *Tragom jezičnih nedoumica*, Pula, Zavičajna naklada „Žakan Juri“.

⁷⁶ Kolenić, L.J. 2004. *Hrvatske jezične nedoumice*. Život i škola br. 12 (2/2004.), str. 157.

⁷⁷ Težak, S. 2004. *Hrvatski naš (ne)podobni*. Zagreb. Školske novine, str. 5-6.

Savjetnik je namijenjen učiteljima, odgajateljima, profesorima, novinarima, publicistima i svima koje zanima hrvatski jezik. Savjetnik je sastavljen od četiri dijela: *Hrvatski na povijesnoj vjetrometini*, *Ne/podobne, ne/počudne, ne/pogodne, ne/prikladne i druge riječi ovima nalik*, *Sudar naravi, prirode, čudi i značaja i Blagoglagoljivi glagoli*. U prvom dijelu *Hrvatski na povijesnoj vjetrometini* Težak u naslovima odlomaka koristi zamjenicu *naš* (*Hrvatski naš (ne)podobni, Hrvatski naš ilirski, Hrvatski naš hrvatskosrpski...*) i time ističe da uz zamjenicu *naš* može stajati pridjev *hrvatski* što je dugo vremena bilo neprihvaćeno i tu govori o povijesnim nazivima hrvatskoga jezika. U drugom dijelu *Ne/podobne, ne/počudne, ne/pogodne, ne/prikladne i druge riječi ovima nalik* Težak daje savjete leksičkoga karaktera, prihvatljivosti bliskoznačnica i njihovima sitnim razlikama (*poželjno ili podobno, počudni i nepočudni prema povoljnima i nepovoljnima, nepodesne i manje podesne riječi, narav, priroda ili čud*). Treće i četvrto poglavlje *Sudar naravi, prirode, čudi i značaja i Blagoglagoljivi glagoli* sadrže jezične savjete i prijedloge tvorbenoga i leksičkoga karaktera (problematizira glagol *razgovarati* – Težak ne preporučuje uporabu glagola *razgovarati* s povratnom zamjenicom (*se*), npr. umjesto *Vi se razgovarate* – *Vi razgovarate*).⁷⁸

Stjepko Težak objavio je tri jezična savjetnika u osam godina koji se bave uglavnom leksičkim pitanjima, ali ima i drugih tema iz područja gramatike, pravopisa, semantike, povijesti hrvatskoga jezikoslovlja, jezične povijesti i jezične kulture. Ivo Pranjković se osvrnuo na Težakovu trilogiju: *Težaku je svojstvena prilično izrazita puristička orijentacija, ali treba reći i to da su njegovi savjeti najvećim dijelom utemeljeni, dobro argumentirani, a u većini slučajeva i odmjereni...*⁷⁹ Posebno se osvrće na njegovu knjigu *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* koja je posvećena leksičkoj problematici. U savjetniku *Hrvatski naš nezaboravljeni* Težak smatra da se posuđenice i tuđice mogu zadržati u hrvatskome jeziku ako za njih nemamo zamjene, ali ako zamjena postoji, onda se treba koristiti hrvatska riječ. Težak se ne zalaže za izbacivanje riječi iz uporabe, nego se zalaže za razgraničavanje značenja, npr. *skrb i briga, ukazati i upozoriti, prisutan i nazočan*. Internacionalizme ne želi izbaciti iz hrvatskoga jezika, ali bi trebalo smanjiti njihovu upotrebu ako se može pronaći

⁷⁸ Težak, S. 2004. *Hrvatski naš (ne)podobni*. Zagreb. Školske novine, str. 9-179.

⁷⁹ Pranjković, I. 2010. *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*. Zagreb. Disput, str. 156.

hrvatska zamjena. Prema neologizmima ima ili suzdržano mišljenje ili im se suprotstavlja (npr. u medijima nije potrebno koristiti *nazočiti* umjesto *biti nazočan*). Zalaže se za oživljavanje hrvatskih riječi koje su potisnute tuđicama i posuđenicama, npr. *postelja, oganj, cvjetana* (zatvoreni prostor s cvijećem). Težak daje savjete iz hrvatske književnosti i iz učeničkih radova. Pranjković se ne slaže uvijek s Težakovim mišljenjima i stavovima, ali naglašava da *izrazito plodna savjetnička djelatnost profesora Težaka zaslužuju osobitu pozornost stručne i šire hrvatske javnosti*.⁸⁰

Marko Samardžija također komentira i hvali Težakov jezikoslovni rad te naglašava da *ne smije se smetnuti s uma činjenica da je Težaku savjetodavcu od velike pomoći ponajprije bio vlastiti rad: gramatičarski (od Pregleda gramatike hrvatskosrpskoga jezika za osnovne i druge škole, 1966.), dijalektološki (npr. važna studija «Ozaljski govor», 1965.), tekstološki (Jezični prijelomi i mijene u hrvatskoj umjetnosti riječi, 2002.), stilistički (Između jezika i stila, 2005.), (jezično)metodički (npr. Govorne vježbe u nastavi hrvatskosrpskog jezika, 1964. i niz kasnijih izdanja, Gramatika u školi, 1980., Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika, 1-2, 1996./97.)*.⁸¹ Težak uspješno kombinira znanje o hrvatskome jeziku, načelima jezične kulture, purizmima u hrvatskome leksiku, a njegovi savjetodavni članci po Samardžiji su hvalevrijedni i kvalitetni članci uz pokoje uočeno slabo mjesto i ponekad neslaganje s Težakovim mišljenjem. Svi Težakovi savjetnici dostupni su širem čitateljstvu i preporučuju su se za sve koje zanima hrvatski standardni jezik i kultura.

⁸⁰ Isto, str. 157-160.

⁸¹ Samardžija, M. 2006. *Jezični savjetodavac Stjepko Težak*. Metodika, vol. 7, br. 2, str. 259., dostupno na: (<https://hrcak.srce.hr/26960>).

5.8. HRVATSKI U ZAGRADAMA - GLOBALIZACIJSKE JEZIČNE STRANPUTICE NIVES OPAČIĆ

Savjetnik *Hrvatski u zagradama – globalizacijske jezične stranputice* bori se protiv unošenja stranih riječi u hrvatski jezik i isto tako bori se protiv jezične nekulture i nebrige za jezik. Mediji su ti zbog kojih se unose strane riječi i izrazi u hrvatski jezik i zbog toga naš jezik može postati nerazumljiv i neprepoznatljiv. Ovaj savjetnik prati promjene u jeziku od 90-ih godina do dana izdavanja i autorica je primijetila dosta anglizama koji zamjenjuju hrvatske riječi, npr. *blockbuster – senzacija, prime time – udarni termin, najgledanije vrijeme, elitni termin, call centar – pozivni centar, last minute – u zadnji čas, face-lifting – obnova, uređivanje, preuređivanje, fejkanje – imitiranje, izmišljotina, falsifikat, pridjev lažan*.

Autorica u pogovoru *Ž (umjesto pogovora)* žali što se sve više koriste strane riječi, ali i djeci se daju strana imena jer zvuče glamuroznije. Novinari i javni mediji ne mare za očuvanje jezika, oni pišu prema izvorima iz stranih medija i ne prevode sve u duhu hrvatskoga jezika već se koriste anglo-američkim riječima i izrazima jer im je tako lakše. Engleski jezik nije službeno nametnut, ali se proširio na medije, tehnologiju, informatiku, industriju zabave. Autorici nije jasno zašto se koriste strane riječi kada postoje zamjene na hrvatskome jeziku i zašto koristiti strane izraze ako nakon stoljeća življenja u drugim državama napokon imamo hrvatsku državu i hrvatski službeni jezik. Izgovor za korištenje stranih riječi je globalizacija, ali to je samo izgovor, a krivac postoji negdje drugdje.⁸²

⁸² Opačić, N. 2006. *Hrvatski u zagradama - globalizacijske jezične stranputice*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 196-200.

5.9. JEZIČNI SAVJETNIK – IZ PRAKSE ZA PRAKSU MAJE MATKOVIĆ

Maja Marija Matković (Imotski, 1957.) završila je gimnaziju u rodnome gradu, a studirala je jugoslavenske jezike i književnost i francuski jezik na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Radila je u *Večernjem listu* kao lektorica i voditeljica lektora, u novinama piše o temama jezika, biljaka, životinja, udžbenika. Objavila je više knjiga: *Ah, taj hrvatski!*, *Pravopis i gramatika stihom i slikom* i *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu*. U uvodu savjetnika Maja Matković govori da imamo previše posuđenica u jeziku i da trebamo njegovati vlastiti jezik. U novinskim naslovima i tekstovima ima dosta anglizama i svih ostalih -izama koje treba iskorijeniti i zamijeniti hrvatskom inačicom ako zamjena u hrvatskome jeziku postoji. U savjetniku se nalaze primjeri koje je autorica uzela iz svoje dugogodišnje karijere lektorice u *Večernjem listu* i nada se da će nam pomoći u nedoumicama kako što pisati.⁸³

Jezični savjetnik – iz prakse za praksu podijeljen je u tri dijela. U prvome dijelu savjetnika koji se dijeli na dva poglavlja, *Hrvatski danas – pravopisne i gramatičke dvojbe* govori o: pravopisnim i gramatičkim problemima; pisanju ije/je, velikom i malom slovu, pisanju anglizama, sklonidbi stranih imena, provođenju sibilizacije i palatalizacije, nepostojanom a i e, o padežima dativu, lokativu i vokativu, futuru prvom, dvostrukoj negaciji, npr. *miješana, a ne mješana pizza, zakazati sjednicu / sazvati sjednicu, oživiti / oživjeti...* Drugo poglavlje *Jezične i druge mode* isto se bavi pravopisnim i gramatičkim problemima: pisanju velikoga ili maloga slova (*Pula Film Festival / Pulski filmski festival*), sklonidbi ženskih imena (*Kostelić ili Kostelićeva*), pravilnoj upotrebi glagolskoga priloga sadašnjega, upotrebi prijelaznih i povratnih glagola, značenju pridružiti i priključiti...⁸⁴

Drugi dio savjetnika zove se *Hrvatskoengleski jezik* i obrađuju se anglizmi i njihova pretjerana upotreba u hrvatskome jeziku, a evo nekoliko primjera: *flat tax / jednostopni porez, event / događaj, događanje; cluster / grupacija, celebrityji / poznate osobe, slavne ličnosti, zvijezde; first minute / najbolja ponuda; last minute / posebna ponuda, life coach / osobni savjetnik; news / vijesti, Fashion Week / modni tjedan...*⁸⁵

⁸³ Matković, M. 2006. *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu*. Zagreb. Škorpion, str. 15.

⁸⁴ Isto, str. 112-123.

⁸⁵ Isto, str. 163-206.

U trećem dijelu *O pogreškama ukratko* autorica govori o pogreškama u svakodnevnome govoru i pismu, npr. *auto-cesta / autocesta, certifikat / potvrdnica, desetine / deseci tisuća, dozvoliti / dopustiti, ići za Zagreb / ići u Zagreb, karakter / znak, kćer / kći, mesojedi / mesožderi, oni oboje / njih oboje, sastojati se iz / sastojati se od*.

Pogreške su napisane abecednim redom i kod svake je kratko objašnjenje, npr. *kćer / kći* – u nominativu pišemo *kći*, a u akuzativu je *kćer* pa nije dobro akuzativni oblik stavljati u nominativ. Pišemo *Roditelji imaju kćer, ali otac i kći izvrsno se slažu*. Nakon pogrešaka i objašnjenja slijedi dio u kojemu autorica u lijevom stupcu daje popis riječi koje nepravilno upotrebljavamo, a u desnome stupcu daje popis riječi koje su pravilne, npr. *apsorpcija – apsorpcija, Antarkt – Antartika, bojati – bojiti, čas – sat, ura, ćaskanje – čavrljanje, đip – džip, ekspreso kava – espresso kava, igrati ulogu – glumiti, nastupati, jahting marina – marina, luka za jahte, lijevaona – lijevaonica* itd.

Na kraju savjetnika nalazi se *Dodatak*: hrvatska imena država, u pisanju država često se griješi pa autorica donosi popis skraćениh i službenih hrvatskih imena te popis službenih jezika koji su u uporabi u tim državama, npr. *Afganistan – Islamska Država Afganistan - paštunski, darijski, Argentina - Republika Argentina – španjolski, Danska - Kraljevina Danska – danski, Egipat – Arapska Republika Egipat – arapski, Etiopija - Savezna Demokratska Republika Etiopija – amharski, Hrvatska - Republika Hrvatska – hrvatski, Japan – Japan – japanski, Jordan – Hašemitska Kraljevina Jordan – arapski, Lihtenštajn – Kneževina Lihtenštajn – njemački, Švicarska – Švicarska Konfederacija – njemački, francuski, talijanski, retroromanski.⁸⁶*

⁸⁶ Isto, 236-255.

5.10. RECI MI TO KRATKO I JASNO (HRVATSKI ZA NORMALNE LJUDE) NIVES OPAČIĆ

Nives Opačić (1944., Vukovar) hrvatska je jezična savjetnica koja je diplomirala i magistrirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Surađivala je sa svim većim hrvatskim izdavačkim kućama. Osnovala je *Društvo hrvatskih lektora*. Svoje radove objavljivala je u: *Vjesniku, Jeziku, Filologiji, Raspravama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Radovima Zavoda za slavensku filologiju* te u zbornicima *Društva za primijenjenu lingvistiku, Riječkim filološkim danima*. Jezične savjete objavljivala je i u emisijama *Govorimo hrvatski, Jezikomjer, Hrvatski u zrcalu, Jezični petak, Navrh jezika*, a na Hrvatskome katoličkom radiju vodila je emisiju *Tu, pokraj nas i Poetski putopis*. Od 1999. godine piše jezičnu kolumnu u *Vijencu* i listu *Novinar*. Objavila je nekoliko knjiga, od kojih su najvažnije: *Iza riječi (prtinom i cijelcem), Jezikomjer, vodič za izbjegavanje najčešćih pogrešaka u hrvatskom standardnom jeziku, Hrvatski u zagradama, Hrvatski jezični putokazi, Moja draga škola, Riječi s nahtkasna i kantunala (preko noćnog ormarića)*.⁸⁷

Jezični savjetnik *Reci mi to kratko i jasno* objavljen je u Zagrebu 2009. godine, a nosi podnaslov *Hrvatski za normalne ljude*. Na početku savjetnika nalazi se predgovor u kojemu autorica kaže da nije imala priliku napisati jezični savjetnik prije mirovine zbog nedostatka vremena pa je počela pisati savjetnik nakon odlaska u mirovinu. Napominje da je ovaj savjetnik napisan da bude razumljiv svima koji žele znati više o hrvatskome standardnome jeziku. U pisanju i oblikovanju savjetnika pomogle su joj Sanja Petrušić-Goldstein, Lara Holbling-Matković koje su pomagale da savjeti budu stručno napisani, ali opet razumljivi svima. Opačić predlaže internetsku adresu izdavača (www.novi-liber.hr) za bilo koji upit vezan za jezične nedoumice.

Nakon predgovora slijedi poglavlje *Kako se služiti priručnikom* u kojemu autorica govori da je priručnik namijenjen široj čitalačkoj publici, da ima 1046 natuknica u kojima autorica savjetuje čitatelja, daje popis znakova, kratica i uputa te govori kako na kraju knjige postoji *Dodatak* koji sadrži *Tablicu s glagolima* (264 glagola s oblicima u kojima refleks jata izaziva najčešće pogreške), *Tablicu s mocijskim parovima* (sadrži popis imenica ženskoga roda za zanimanja, djelatnosti i osobina i odgovarajuće

⁸⁷ Opačić, N. 2009. *Reci mi to kratko i jasno (Hrvatski za normalne ljude)*, Zagreb. Novi Liber, str. 321.

imenice u muškome rodu), *Pojmovnik* (sadrži objašnjenja manje poznatih pojmova) i *Indeks* (popis riječi koje su objašnjene u natuknicama).

Jezični savjetnik sadrži natuknice koje su poredane po abecednom redu i označene su brojevima, na primjer: 788. slijedeći, sljedeći – *oblik slijedeći jest glagolski prilog sadašnji. Ako kažemo da ćemo, slijedeći tramvajsku prugu, stići na glavni gradski trg, onda smo glagolskom prilogu sadašnjem pridali i njegovo značenje: dok slijedimo, ako slijedimo tramvajsku prugu, stići ćemo na odredište. No glagolski prilozima (i sadašnji i prošli) mogu postati i pridjevi te se tako i ponašati. Tko još u pridjevu bivši (bivša žena, bivši muž) prepoznaje glagolski prilog prošli glagola biti?! Ako glagolski prilog postaje pridjev, a u korijenu ima refleks staroga glasa jata, dolazi do promjene -ije- u -je- (uz promjenu naglaska). Na primjer: sljedeći put budite pažljiviji; sljedeća točka dnevnog reda; sljedeći tjedan. Dakle: slijedeći ako izražavamo glagolski prilog sadašnji; sljedeći ako je riječ o pridjevu...*⁸⁸

U ovome jezičnome savjetniku se ne govori da tako mora biti, nego autorica objašnjava zašto ona misli da je tako bolje, a na ljudima je izbor hoće li savjet prihvatiti ili ne. U savjetniku ima dosta uobičajenih primjera koji se navode i u drugim savjetnicima (pisanje č/ć, uporaba kći/kćer...), a ima i drugih primjera koji su detaljno objašnjeni i popraćeni slobodnim komentaram ili duhovitom opaskom.

⁸⁸ Isto, str. 192.

5.11. JEZIČNI SAVJETI LANE HUDEČEK, MILICE MIHALJEVIĆ, LUKE VUKOJEVIĆA

Savjetnik *Jezični savjeti* napisali su autori Lana Hudeček, Milica Mihaljević i Luka Vukojević koji su zaposleni u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Njihov posao je davanje savjeta građanima, tvrtkama i ustanovama i to opisuju u uvodu ovog savjetnika. Za pisanje ove knjige poslužili su im savjeti koje su pisali kao članovi službe za jezično savjetovanje. U uvodu govore da se ovaj savjetnik sastoji od složenijih i jednostavnijih pitanja te od forenzične lingvistike i izražavaju nade da knjiga ima koristi u promicanju jezične kulture. Savjetnik je objavljen 2010. godine u Zagrebu.

Savjetnik je podijeljen na tri dijela (Složeniji savjeti, Forenzična lingvistika, Jednostavniji savjeti). Prvi dio su složeniji savjeti, na primjer: brak ili ženidba (upotreba je neujednačena, a u Anićeve rječniku je opisano kao *brak – zajednički život muškarca i žene uređen građanskim ili crkvenim zakonima, a ženidba – stupanje u brak, sklapanje braka, čin kojim se stupa u brak*), Europska Unija ili Europska unija (stanje u pravopisima nije ujednačeno, tog primjera nema u Babić-Ham-Moguševu i Babić-Finka-Moguševu pravopisu, na službenim stranicama Ministarstva za europske integracije i Vlade Republike Hrvatske piše dosljedno *Europska unija*, u HER-u je potvrđeno pisanje *Europska unija*, u Badurina-Marković-Mićanovićevu pravopisu u poglavlju *Veliko početno slovo* piše da se imena država pišu velikim slovom pa tako i *Europska Unija*. Prema autorima ovog savjetnika *Europska unija* nije država pa se riječ *unija* piše malim slovom), karta ili zemljovid (autori pišu da je karta europeizam i da je bolje koristiti zemljovid kao hrvatsku riječ), onečišćenje ili zagađenje (onečišćenje i zagađenje su istoznačnice i sinonimi i nema razlike u hrvatskom jeziku osim što dolaze iz dvije engleske riječi pa onečišćenje odgovara engleskomu nazivu *pollution*, a zagađenje odgovara engleskomu nazivu *contamination*).

Drugi dio savjetnika posvećen je forenzičnoj lingvistici u kojemu se opisuju domaći ili strani nazivi, izgovor kratice B.a.B.e., imenovanje tvrtki, pisanje dvočlanih ženskih imena, pisanje dvočlanih imena i prezimena, pisanje dvočlanih ženskih prezimena (pisanje dvočlanih imena i prezimena jezikoslovci rješavaju s pravopisnog aspekta i odgovaraju na pitanje jesu li ta imena jednorječna ili dvorječna i kako se takva imena sklanjaju).

U trećem dijelu savjetnika opisuju se jednostavniji savjeti, ovaj se dio bavi pisanjem velikoga i maloga slova, pisanjem mjernih jedinica, uporabom prefiksa, npr.

je li množina imenice *put putovi ili putevi*, u hrvatskome standardnome jeziku množina imenice *put* je *putovi*, a njezin instrumental je *putom*. *Putem* je prijedlog koji treba zamijeniti instrumentalom imenice uz koju stoji. Na kraju savjetnika nalazi se popis pokrata, literatura i izvori.⁸⁹

U časopisu *Rasprave* Kristian Leawis daje osvrt na ovaj jezični savjetnik i kaže: *Ona istodobno ima značajke znanstvene monografije (donosi nove spoznaje i rješenja), društvene kronike (odgovara na pitanja i izazove koje suvremeno hrvatsko društvo postavlja jezikoslovcima), kulturološkog eseja (o problemima se ne docira, nego pripovijeda i tumači), ali i zanimljivoga štiva koje se nosi u torbi i rado čita.*⁹⁰ Ova knjiga rješava dvojbe, probleme i dvosmislene jezične savjete. Savjetnik je podijeljen u tri dijela s jednostavnim i zanimljivim savjetima koji su ukratko objašnjeni i potkrijepljeni primjerima iz svakodnevnoga života i iz stručne literature.

5.12. JEZIČNI PRIRUČNIK COCA–COLE HBC HRVATSKA - HUDEČEK LANE, MATKOVIĆ MAJE I ČUTUK IGORA (UR.)

Podnaslov savjetnika je *Hrvatski jezik u poslovnoj komunikaciji*. Savjetnik je izdan 2011. godine u Zagrebu. U predgovoru su opisana dva temeljna cilja ovoga priručnika, jedan je uži, podizanje razine jezične kulture u komunikaciji u tvrtki Coca-Cola HBC Hrvatska, a drugi cilj je podizanje razine jezične kulture uopće. Nadalje se govori o prevelikoj upotrebi stranih riječi (anglizama ponajviše) u poslovnoj komunikaciji. I napominje se da je ovaj priručnik praktičan i namjenski jezični savjetnik sastavljen od tekstova koji su lektorirani tijekom dvije godine, a u tekstove spadaju: dopisi, marketinški materijali, leci, članci, objave za medije. Ovaj priručnik slijedi pravopisna rješenja Babić-Finka-Moguševa pravopisa iz 1996. godine jer je jedini u službenoj uporabi u školama. U svakodnevnoj poslovnoj komunikaciji trebala bi se poticati suradnja između jezikoslovaca i stručnjaka različitih struka i korištenje hrvatskih naziva.⁹¹

⁸⁹ Hudeček, L. i dr. 2011. *Jezični savjeti*. Zagreb. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, str. 5-148.

⁹⁰ Lewis, K. 2010. *Dobar savjet zlata vrijedi*. Zagreb. Raspr. Inst. hrvat. jez. jezikosl. knjiga 36/1, str. 236.

⁹¹ Hudeček, L., Matković, M., Čutuk I. (ur.) *Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska*. 2011. Coca-Cola HBC Hrvatska d.o.o. Zagreb, str. 4-5.

Jezični se savjetnik sastoji od tri dijela: *Administrativni funkcionalni stil, Utjecaj engleskoga jezika na hrvatski i Ostala česta odstupanja od jezičnih pravila*. Prvi dio *Administrativni funkcionalni stil* je teorijski dio u kojemu se opisuju svi funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika, a detaljno administrativni stil i jezične nepravilnosti u administrativnome stilu, ustrojstva koja se trebaju izbjegavati u administrativnom stilu i jezična pravilnost u reklamama.

U drugom dijelu *Utjecaj engleskoga jezika na hrvatski* opisuju se ustrojstva koja su preuzeta iz engleskoga jezika: spojnica i crtica, pisanje egzotizama, engleske kratice i pokrate, pasiv, upotreba anglizama i engleskih naziva u hrvatskome nazivlju (*mystery shopping* – tajna kupnja, *printer* – pisač, *Cash and Carry* – plati u gotovini i nosi). U trećem dijelu *Ostala česta odstupanja od jezičnih pravila* daje se: popis pravopisnih pravila (npr. *ije/je*, ne razlikuje se pridjev *sljedeći* i glagolski prilog sadašnji *slijedeći*, *Neka uđe sljedeći! Sljedeći automobil pred sobom, došao sam do hotela.*), popis sklanjanja kratice i pokrata, imena, brojeva, odnosnih pridjeva, posvojnih pridjeva (npr. *EU – Europska unija*, *min – minuta*, *h -sat*, *Google – Googlea*), tvorba riječi – imenice, polusloženice i glagoli (npr. *slastičarna – slastičarnica*, *broj telefona – telefonski broj*, *promouzorak – promocijski uzorak*, *taksi vozač – vozač taksija*, *crveniti – činiti što crvenim*, *crveniti usnice; crvenjeti – postajati crvenim*, *jagode su crvenjele; crvenjeti se – isticati se crvenom bojom*, *mak se crvenjeo u polju*), povezivanje riječi u skupine i rečenice – (npr. *s nikim – ni s kim*, *da li – je li*, *Vi ste došla – Vi ste došli*, *ispred – uime*, *profesorica iz matematike – profesorica matematike*, *sok iz višanja – sok od višanja*) i popis internacionalizama i hrvatskih riječi (npr. *aneks – dodatak*, *faktor – čimbenik*, *komparacija – usporedba*, *turbulentan – buran*, *suficit – višak*, *garancija – jamstvo*).⁹²

Ovaj jezični savjetnik je dvojako primljen. Ljudi koji ne odobravaju tvrtku Coca-Cola ne odobravaju ni ovaj jezični savjetnik i misle da je ovo samo još jedan marketinški trik za tvrtku, ali ova tvrtka je izradila ovaj savjetnik za svoje zaposlenike kao poklon da olakšaju muke pri pisanju poslovnih pisama. Savjetnik nije dostupan u slobodnoj prodaji, ali se može pronaći u elektroničkome obliku potpuno besplatno (<https://hr.coca-colahellenic.com/media/4471/jezicni-prirucnik-coca-cole-hbc-hrvatska-02-2012.pdf>). Neke je ovaj savjetnik razveselio jer je bitno da se brinemo za

⁹² Isto, str. 58-128.

naš jezik, a potpuno je nebitno odakle dolazi i tko je platio taj savjetnik. Ova inicijativa puno znači za hrvatski jezik i poslovnu komunikaciju.

5.13. HRVATSKI JEZIČNI SAVJETI SANDE HAM, JADRANKE MLIKOTE, BORKA BARABANA I ALENA ORLIĆA

Ovaj jezični savjetnik objavili su 2014. godine Sanda Ham, Jadranka Mlikota, Borko Baraban i Alen Orlić. Savjeti su nastali u razdoblju od 2010. do 2012. godine. Predgovor u savjetniku napisala je Sanda Ham i u njemu govori o časopisu *Jezik* i njegovu pokretanju 1952. godine. To je znanstveni časopis koji je posvećivao manje prostora jezičnim savjetima pa su autori ovog savjetnika potražili drugo rješenje, tj. otvorili su stranicu *Jezik* na *Facebooku* 2010. godine s nadom da će moći odgovoriti na brojna pitanja koja čitatelji postavljaju. U dvije godine objavili su jako puno savjeta i komentara. Sanda Ham je administratorica stranice i glavna urednica časopisa *Jezik*, većina savjeta je njezina, a njezini su autori i suradnici u časopisu *Jezik* i na fejbučnoj stranici su Jadranka Mlikota, docentica s osječkoga Filozofskoga fakulteta, potom znanstveni asistent na zagrebačkom Filozofskom fakultetu Borko Baraban i profesor Klasične gimnazije Alen Orlić. Njihovu fejbučnu stranicu zapazio je Emil Cipar, novinar portala *Hrvatski glas* i on je nastavio prenositi savjete čitateljima. *Eci, peci – reci!* je radijska emisija na Radio Osijeku voditeljice Tatjane Grganović koja je uvrstila jezične savjete u emisiju svakoga petka. Također, ovi savjeti su uvršteni u emisiju *Učimo hrvatski* koja se emitira svakodnevno na Hrvatskome katoličkom radiju.⁹³

Nakon predgovora u knjizi se nalazi popis kratica i znakova, a nakon toga poglavlje *Riječi hrvatske* u kojima se nabrajaju poznati hrvatski jezikoslovci iz 19. stoljeća: Ivan Mažuranić, Jakov Užarević koji su napisali *Njemačko-ilirski slovar*, a autorica govori kako se kroz 19. stoljeće najviše pojavilo novotvorenica. Mažuranić i Užarević koristili su se riječima iz prošlosti za pisanje rječnika, ali i riječima iz drugih jezika, a ako nije bilo zadovoljavajućega izbora, tvorili su nove riječi. Tako je i radio Bogoslav Šulek, jedan od najvažnijih hrvatskih leksikografa. U suvremeno doba računala i računalne tehnologije suočavamo se s dvojbom, preuzeti stranu riječ ili stvoriti hrvatsku riječ. Ako je moguće, uzimamo hrvatsku riječ ako nađemo pravilnu

⁹³ Ham, S. i dr. 2014. *Hrvatski jezični savjeti*. Školska knjiga. Zagreb, str. 9.

zamjenu za stranu riječ, ali je problem ako te zamjene nema. Ljudi trebaju prihvatiti nove riječi, ali već stvorene jezične navike teško je promijeniti pa je tako *grape-fruit* ipak grejpfrut, a ne limunika kako je Stjepan Babić predložio. Svake godine časopis *Jezik* raspiše natječaj za nove hrvatske riječi, a evo primjera koji je navela Sanda Ham: *uspornik – ležeći policajac, raskružje – kružno raskrižje, kružni tok prometa, raskrižje u kružno ili rotor; naplatnica – naplatna kućica, borkinja – žena koja se bori, ispraznica – floskula, neistina, laž; smješko – smajli, smajlić; sviđalica – lajk na Facebooku; zatipak – tiskarska pogreška, tipfeler; sunčaljka – sklopiva ležaljka na kojoj se sunčamo, ležaljka za sunce*. Autorica nabraja i mnoštvo dobrih novih riječi: *podbilješka – fusnota; dodirnik – touch screen, oslušnik – stetoskop* itd. Ove nove riječi možemo upotrijebiti, ali i ne moramo. Naš je izbor koju ćemo riječ upotrijebiti. Sanda Ham govori o nestanku riječi kroz 20. stoljeće i nametanju međunarodnica (kompozicija, kompozitor...) te da su riječi koje su nestajale bile protjerivane, a nisu nestajale jezičnim putem.

U ovome jezičnome savjetniku savjeti su napisani abecednim redom i uz svaki savjet napisano je ime autora, na primjer: savjet gdje, kamo: *Normativno pravilo o upotrebi priloga gdje, kamo – smješteno je u osnovnoškolske jezične udžbenike i trebalo bi biti poznato svakomu tko završi osnovnu školu, a jezični savjet u svezi s tim ne bi trebalo ni pisati. Međutim, veliki je raskorak između razgovornoga jezika i pravilne književnojezične upotrebe kada je riječ o navedenim priložima gdje, kamo – razgovorni jezik ne pravi između njih nikakvih značenjskih razlika pa ih zbog toga upotrebljava kao istoznačnice, odnosno, gdje se upotrebljava i u značenju kamo. Primjerice: Gdje ideš? – naše je često razgovorno pitanje koje postavljamo kada želimo doznati mjesto na koje naš sugovornik ide. Kamo ideš? – pitanje je koje se rijetko može čuti, a ono je jedino pravilno... Pitajući: Kamo ideš na ljetovanje? – pitamo u koje mjesto, na koje mjesto. Dakle: U/na koje mjesto (kamo) ideš na ljetovanje? U Split, u Opatiju, na Vis, na Korčulu... Uz glagol ići upotrebljava se kamo, a ne gdje. Zbog toga je pitanje: Gdje ideš? – nepravilno, jer ono znači: Na kojem mjestu (gdje) ideš? S obzirom na to da nikad ne pitamo: Na kojem mjestu ideš? – jer se takvomu pitanju protivi i naše jezično znanje i naš jezični osjećaj, nego uvijek pitamo: U koje mjesto ideš? – naravno da uz glagol ići valja upotrijebiti kamo: Kamo ideš? – jer kamo znači u koje mjesto... Sanda Ham.⁹⁴*

⁹⁴ Isto, str. 48 i 49.

Nakon svih jezičnih savjeta slijedi kazalo imena i rječnik. U knjizi su obuhvaćeni savjeti vezani uz pravopisne dvojbe, leksikološki i leksikografski problemi, morfološki i terminološki problemi. Ponuđeni su stručni odgovori s objašnjenjima i riješena su mnoga pravopisna pitanja.

Autori na početku savjetnika čitatelje upoznaju s poviješću leksikografije 19. stoljeća povezujući prošlost i sadašnjost. S. Ham upozorava na obogaćivanje leksika uvođenjem novih riječi, ali i na izvanjezične utjecaje na rječničko blago. Savjeti su najvećim dijelom preuzeti s Facebookove stranice časopisa *Jezik*. Kod jezičnih savjeta autori su odabrali pravilniji oblik i stručno su ga objasnili. Savjeti su napisani kratko, jednostavno, a ponekad i duhovito. Izmjenom obrazaca i autora jezičnih savjeta djelo je postalo zanimljivije i uspijeva zadržati pozornost čitatelja. Gotovo svi savjeti popraćeni su fotografijom i znakom *svidalica ili nesvidalica* koja zamjenjuje tuđicu iz engleskoga jezika (*like*) na Facebooku.

5.14. NOVI JEZIČNI PUTOKAZI (HRVATSKI NA RASKRIŽJIMA) NIVES OPAČIĆ

Ovaj savjetnik nastavak je *Hrvatskih jezičnih putokaza*, savjetnika iz 2007. godine. *Novi jezični putokazi* je knjiga koja istražuje hrvatski jezik na političkoj, javnoj i globalizacijskoj razini, dijeli se na više cjelina i 23 studije. Prva cjelina u savjetniku odnosi se na jezikoslovne promjene hrvatskoga jezika od priznanja Republike Hrvatske: *Život riječi (na primjerima djelatnik, izbornik, koštovnik, pripetavanje; Promjene u leksiku – nužnost ili nešto drugo)*. Druga cjelina odnosi se na strah od standardnoga jezika *Strah od jezika, Čega se više bojimo: materinskoga ili stranoga jezika i Odakle stižu ozbiljnije prijete hrvatskome jeziku: izvana ili iznutra?, Pomicanje semantičkoga polja*. Utjecaj medija na jezik i spajanje stranih korijena riječi s hrvatskim nastavcima raspravlja u studijama *Mediji i hrvatski standardni jezik; Hrvatski novogovor u elektroničkim medijima i Ususret pidžinizaciji hrvatskoga jezika*. O problematici poučavanja stranaca hrvatskome jeziku posvetila je više studija jer se autorica dugo bavila poučavanjem stranaca, a toj problematici posvetila je više članaka: *Odrzi aspektualnosti u rječnicima tipa strani jezik – hrvatski jezik; Vidski glagolski parovi u dvojezičnoj leksikografiji (hrvatski jezik – strani jezik); Za sustavno rješenje aspektualnosti u hrvatskom standardnom jeziku (pomoć u učenju hrvatskoga*

kao drugoga/stranoga jezika); *Glagolski vid i dvojezični rječnici*; *Nastavnici hrvatskoga kao stranoga jezika u susretu različitih kultura*. Tvorbu riječi opisuje jednostavnije i razumljivije u studijama *O nekim tvorbenim nelogičnostima*; *Protiv još jedne tvorbene nelogičnosti*. O globalizaciji piše u tekstovima: *Punjenje i pražnjenje značenjskoga polja pod utjecajem politike*; *Globalizacija i mali jezici*; *Koliko se razumijemo ako nam riječi više ne znače ono što su nam značile? Razmišljanje o komunikaciji u vrtlogu tranzicije i globalizacije*, *Jezični imperijalizam i politička korektnost te Psovka u celofanu*. U završnoj cjelini su dva teksta *Veliko pospremanje u Ježevoj kućici* Branka Ćopića i *Mali princ u hrvatskom prevoditeljskom ruhu*. Knjiga je pisana jednostavno i razumljivo, autorica analizira jezične pogreške na pristupačan i zanimljiv način iz svoga bogatoga iskustva kao lektorica i profesorica hrvatskoga jezika u Rimu.⁹⁵

5.15. 555 JEZIČNIH SAVJETA GORANKE BLAGUS BARTOLEC, LANE HUDEČEK, ŽELJKA JOZIĆA, IVANE MATAS IVANKOVIĆ, MILICE MIHALJEVIĆ

Ovaj jezični savjetnik napravila je skupina jezikoslovaca s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Savjetnik je objavljen 2016. godine. Savjeti su namijenjeni širem krugu korisnika i svima koji žele znati pravilno pisati i govoriti i koja inačica se preporučuje.

Savjetnik se sastoji od predgovora, 555 jezičnih savjeta, kazala pojmova i stručnog kazala. U predgovoru se govori o povijesti jezičnoga savjetništva u Hrvata i nabrajaju se svi važni jezični savjetnici: *Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku* Vatroslava Rožića; *Branič jezika hrvatskoga* Nikole Andrića; *Književni jezik u teoriji i praksi* Ljudevita Jonkea; niz savjetnika Stjepana Babića i Stjepka Težaka, *Jezični savjetnik s gramatikom*, urednik Slavko Pavešić; *Jezični savjeti* Lane Hudeček, Milice Mihaljević i Luke Vukojevića. Pokrenut je i časopis *Hrvatski jezik* i portal *Bolje je hrvatski!*. U jezičnim savjetnicima obrađuju se pitanja jezičnih nedoumica koje se svakodnevno pojavljuju. Normativni problemi pojavljuju se na fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj razini, na sintaktičkoj razini, na leksičkoj razini i na pravopisnoj razini. U

⁹⁵ Opačić, N. 2014. *Novi jezični putokazi – Hrvatski na raskrižjima*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, str. 159-180.

predgovoru se opisuje kako se odlučuje o statusu jezične jedinice, koji je razlog odabira jedne inačice umjesto druge, a to se radi načelima koja su često u sukobu, a najvažnija načela su: načelo sustavnosti (prednost ima jedinica koja se bolje uklapa u standardni jezik), načelo autohtonosti (hrvatskoj riječi daje se prednost nad stranom), tradicijsko načelo (prednost ima jedinica koja ima dulju tradiciju), načelo svrhovitosti/primjerenosti određene funkcionalnome stilu (u jednome funkcionalnome stilu jezična jedinica može biti primjerena, a u drugome ne), načelo produktivnosti (prednost se daje jezičnoj jedinici koja ima veće tvorbene mogućnosti), načelo proširenosti u uporabi (prednost ima riječ koja ima širu uporabu) i načelo poštovanja razvojnih tendencija (važno je pratiti razvojne tendencije jezičnih pojava). Urednici napominju da treba pažljivo kombinirati i uzeti u obzir sva normativna načela pri normativnome odabiru. U ovome priručniku se nalaze kratki savjeti koji su praktični i ne donose dulja pojašnjenja.

U savjetniku ima dosta stranih riječi i hrvatskih zamjena za te riječi, na primjer: *carpool/carpooling* – suprijevoz, *prime time* – udarni termin, vrijeme najveće gledanosti/slušanosti itd. Savjetnik se sastoji od 555 jezičnih savjeta koji su poredani abecednim redom, u samo par redaka opisuje se zašto je jedna inačica bolja od druge ili pravilnija od druge, na primjer: ***budući da i jer*** – *Budući da i jer uzročni su veznici. Razlikuju se prema mjestu koje u hrvatskome standardnom jeziku zauzimaju u zavisnosloženoj uzročnoj rečenici. Složeni veznik budući da upotrebljava se kad je zavisna surečenica ispred glavne, a veznik jer kad je zavisna surečenica iza glavne. Stoga su u hrvatskome standardnom jeziku pogrešne rečenice Nisu čuli cijelo predavanje budući da su zakasnili., Jer voli čitati, često posuđuje knjige. One u njemu trebaju glasiti Budući da su zakasnili, nisu čuli cijelo predavanje., Često posuđuje knjige jer voli čitati.*⁹⁶ U svakome savjetu nalaze se primjeri pogrešne upotrebe i ispravne upotrebe inačica, u mnogim se savjetima objašnjavaju značenjske razlike između riječi sličnoga izraza. Savjetnik obuhvaća aktualne jezične dvojbe, na primjer: razlikovanje priloga *sljedeći* i pridjeva *sljedeći*, pitanja koja počinju s *da li* ili *je li*, upotrebu prijedloga *s* i *sa*, mocijske parnjake ili engleske riječi i izraze.⁹⁷

⁹⁶ Blagus Bartolec, G. i dr. 2016. *555 jezičnih savjeta*. Zagreb. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, str. 37.

⁹⁷ Isto, str. 37.

6. ANALIZA ISTRAŽIVANJA

U prvome se pitanju ispitivalo znanje učenika o tome što su jezični savjetnici, a odgovori učenika podijeljeni su u 13 kategorija s obzirom na sličnost (pitanje je bilo otvorenoga tipa). Rezultati su prikazani u tablici 1. Prema dobivenima podacima, najviše učenika ne zna što su to jezični savjetnici (51,2 %), njih 15,1 % odgovorilo je da su to osobe koje pomažu u točnijem i jasnijem izražavanju, dok njih 12,8 % misli da su to knjige ili priručnici. Četiri učenika smatraju da su jezični savjetnici osobe koje se bave jezicima, dok su ostali odgovori zastupljeni samo 1,2 %, odnosno jedinstveni su.

Tablica 1. Prikaz frekvencija i postotaka odgovora ispitanika na pitanje: *Što su jezični savjetnici?*

Što su jezični savjetnici?	N	%
Ne znam	44	51,2
Knjiga/priručnik	11	12,8
Osobe koje nam pomažu da se točnije i jasnije izražavamo	13	15,1
Osobe koje se bave jezicima	4	4,7
Osobe koje pomažu u učenju stranih jezika	1	1,2
Aplikacije koje ispravljaju greške u govoru	2	2,3
Osobe ili web-stranice koje nam pomažu u učenju nekog stranog jezika	1	1,2
Upute i savjeti za pravilno korištenje različitih riječi u rečenici	1	1,2
Osobe koje pomažu pri gramatici i pravopisu	1	1,2
Upute i savjeti za pravilno korištenje različitih riječi i rečenici	1	1,2
Osobe ili aplikacije koje ispravljaju gramatičke greške	1	1,2
Lingvisti koji savjetuju prevoditelje pri prevođenju	1	1,2
Načela o tome kako bi se trebalo služiti jezikom/govorom	1	1,2

U sljedećem se pitanju od ispitanika tražilo da nadopune jesu li čuli ili imaju neke od jezičnih savjetnika te su rezultati prikazani u tablici 2. Slično kao u prethodnome pitanju, većina njih (90,7 %) nije čula niti ima neki od jezičnih savjetnika, dok je 3,5 % odgovorilo da ima ili je čulo za rječnik, pravopis ili gramatiku. Otprilike 3,5 % učenika smatra da su jezični savjetnici stručne osobe te su i označili da su čuli za njih ili pak idu kod nekoga od njih.

Tablica 2. Raspodjela i postoci ispitanika s obzirom na odgovore na otvoreno pitanje: *Imam ili čuo sam za neke od sljedećih savjetnika.*

Imam ili čuo sam za sljedeće jezične savjetnike:	N	%
Ne	78	90,7
Da	1	1,2
Logoped, rehabilitator u školi	1	1,2
Profesor, instruktor	2	2,3
Rječnik, pravopis, gramatika	3	3,5
Ukupno	86	100

Na sljedeće pitanje od ispitanika se tražilo da objasne razlike između pravopisa, gramatike, rječnika i jezičnoga savjetnika. Na ovo pitanje ispitanici su odgovarali različito, a ovo su najčešći odgovori: *Ne znam. Ovisi o kontekstu. Gramatika - diktira pravilan način korištenja i tvorenja riječi, rječnik daje objašnjenja i sinonime za riječi,*

pravopis sadrži jezične zakonitosti. Gramatika - pravila uporaba jezika, pravopis pravilno korištenje riječi, rječnik objašnjenje pojedinih riječi, jezični savjetnik sugerira najprivlačniji izraz, možda jezični savjetnici daju izbor riječi/fraza ili rečenica koje možemo koristiti u razgovaranju. Pravopis i gramatika odnose se na pravila i pisanju i govoru, a rječnici služe za prijevod ili objašnjenje riječi. Pravopis je dio jezika koji gleda kako se pojedina riječ piše, gramatika je o neodređenim i određenim oblicima riječi, rječnik je prijevod riječi s jednoga jezika na drugi, a jezični savjetnik je osoba koja savjetuje o jeziku. Pravopis je kako pišeš, gramatika kako bi to trebalo pisati, rječnik skup svih riječi, savjetnik savjetuje o jeziku. Pravopis koristiti je li umjesto da li. Rječnik točno napisane riječ, gramatika ije, je, č, ć... Jezični savjetnici pravila za govorenje. Svi su na neki način sredstva učenja književnog jezika i pravilnoga govora, ali jezični savjetnik uz to pomaže u prepoznavanju naših grešaka i lakšem načinu kako ih ispraviti. Rječnik razne inačice riječi, gramatika na morfološkoj razini, pravopis na fonološkoj razini.

U sljedećem dijelu statističke obrade analizirani su odgovori učenika na pitanja o pravilnom pisanju određenih rečenica iz hrvatskoga standardnoga jezika te su njihovi odgovori prikazani u obliku grafikona.

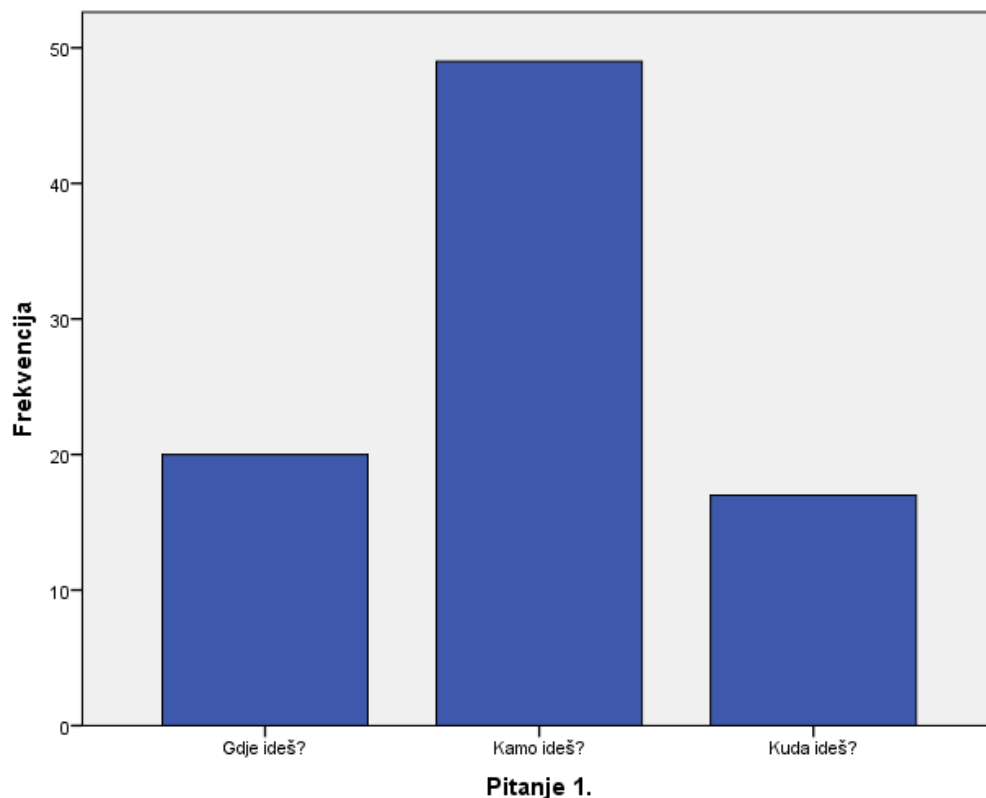
U IV. zadatku ispitanici su trebali zaokružiti točan odgovor na pitanja. Na prvo pitanje *Gdje ideš? Kamo ideš? Kuda ideš?* vidljivo je da najviše ispitanika između ponuđenih alternativa bira odgovor *Kamo ideš* (56 %), *Gdje ideš* bira 23 % učenika, a *Kuda ideš* bira 21 % učenika.

Nives Opačić u savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* navodi razlike između pitanja gdje, kamo, kuda. U razgovornom stilu često se čuje *Gdje ideš? Di ideš? Di ćeš?*, ali u standardnome jeziku pravilna bi bila upotreba *Kamo ideš?* za odredište, krajnji cilj, a *kuda* označava kako doći do cilja, kojim putem.⁹⁸ Maja Matković u *Jezičnom savjetniku – iz prakse za praksu* objašnjava razliku gdje, kamo, kada. *Gdje* znači na kojem mjestu, *kamo* znači u koje mjesto, *kuda* znači kojim pravcem, npr. *Kuća mu je u Novoj cesti. Svako ljeto idem u Imotski. Do Imotskoga se rado vozim cestom što prolazi kroz Nacionalni park Plitvička jezera.*⁹⁹

⁹⁸ Opačić, N. 2009. *Reci mi to kratko i jasno*. Zagreb. Novi Liber, str. 66.

⁹⁹ Matković, M. 2006. *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu*. Zagreb. Škorpion, str. 77.

Grafički prikaz 3. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 1. *Gdje ideš? Kamo ideš? Kuda ideš?*

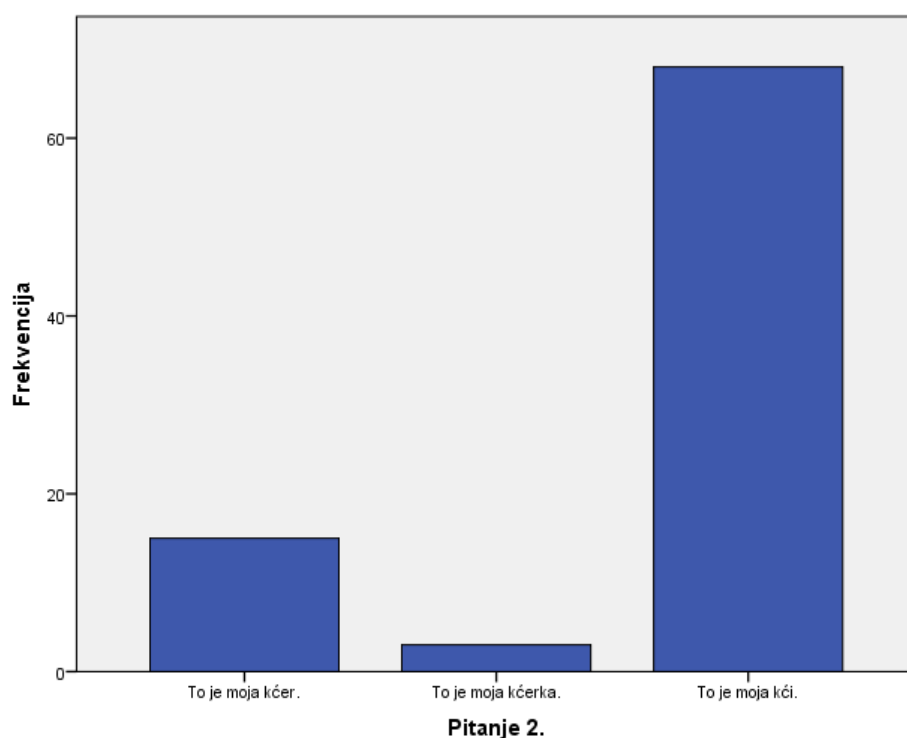
Na drugo pitanje *To je moja kćer. To je moja kćerka. To je moja kći.* najviše je ispitanika odgovorilo da je pravilan izraz: *To je moja kći* (76 %), dok je manje onih koji su se odlučili za *To je moja kćer* (20 %), a najmanje je onih koji su se odlučili za alternativu *To je moja kćerka* (4 %). Nives Opačić u svome savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* navodi natuknicu *kći, kćer* i pojašnjava kako se oblici *kćer/mater* koriste u akuzativu i često se zamijene za nominativ koji glasi *kći/mati*¹⁰⁰. U *Jezičnome savjetniku iz prakse za praksu* Maje Matković naveden je razgovorni oblik imenice *kći* koji se u akuzativu i nominativu izjednačuju. Samo nominativ ima oblik *kći*, a u drugim padežima je akuzativna osnova *kćer*, npr. *kći, kćeri, kćeri, kćer, kćeri, kćeri, kćerju/kćeri*.¹⁰¹ U *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića objašnjeno je da imenice *kći* i *mati* pripadaju imenicama

¹⁰⁰ Opačić, N. 2009. *Reci mi to kratko i jasno*. Zagreb. Novi Liber, str. 95.

¹⁰¹ Matković, M. 2006. *Jezični savjetnik – iz prakse za praksu*. Zagreb. Škorpion, str. 70.

ženskoga roda koje završavaju nultim morfemom, a pritom se imenica *kći* potpuno sklanja po tipu imenica ženskoga roda koje završavaju nultim morfemom, npr. jednina – *kći, kćeri, kćeri, kćer, kćeri, kćeri, kćerju*; množina – *kćeri, kćeri, kćerima, kćeri, kćeri, kćerima, kćerima*.¹⁰²

Grafički prikaz 4. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 2: *To je moja kćer. To je moja kćerka. To je moja kći.*

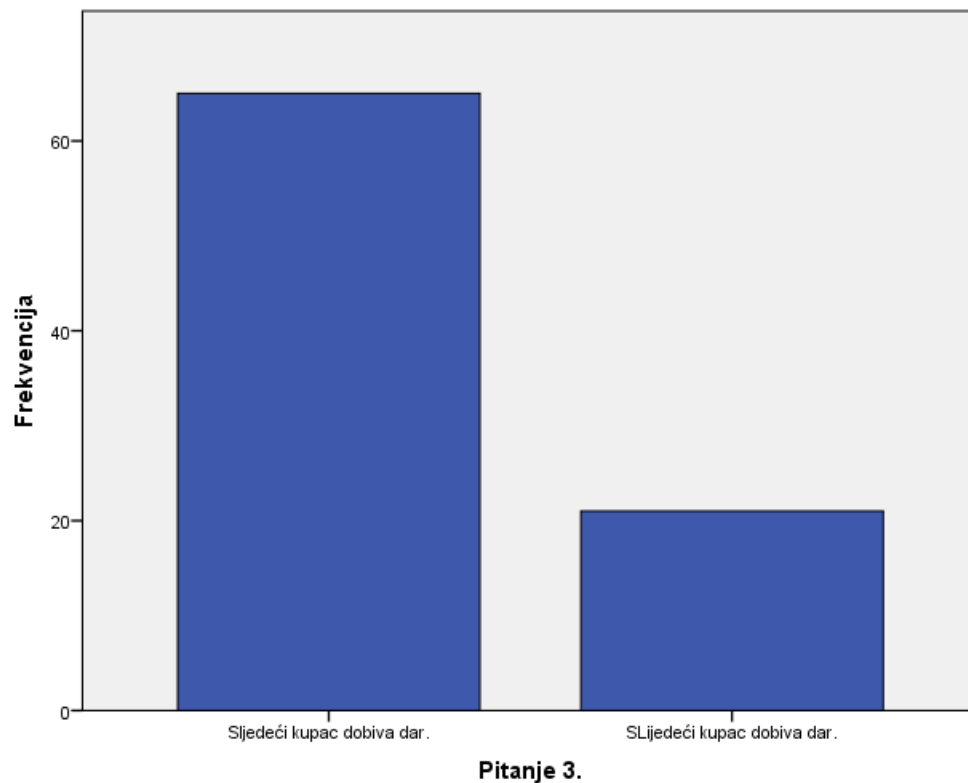
Na trećemu pitanju 74 % ispitanika je odgovorilo da je točna verzija *Sljedeći kupac dobiva dar*, a 26 % učenika je izabralo verziju u kojoj se koristi riječ *slijedeći*. U *Hrvatskim jezičnim savjetima* Sande Ham i drugih objašnjeno je da je *slijedeći* glagolski prilog, a *sljedeći* pridjev. *Slijedeći* znači *slijediti* koga ili što, *ići* za kim ili čim, označava radnju. *Sljedeći* znači *koji je na redu, idući, budući*.¹⁰³ Nives Opačić isto

¹⁰² Silić, J., Pranjković, I. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb. Školska knjiga, str. 112.

¹⁰³ Ham, S. i dr. 2014. *Hrvatski jezični savjeti*. Zagreb. Školska knjiga, str. 132.

navodi razliku između glagolskoga priloga sadašnjega i pridjeva i daje primjer: *sljedeći put budite pažljiviji, sljedeća točka dnevnog reda, sljedeći tjedan, slijedeći tramvajsku prugu*.¹⁰⁴

Grafički prikaz 5. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 3: *Sljedeći kupac dobiva dar. Slijedeći kupac dobiva dar.*

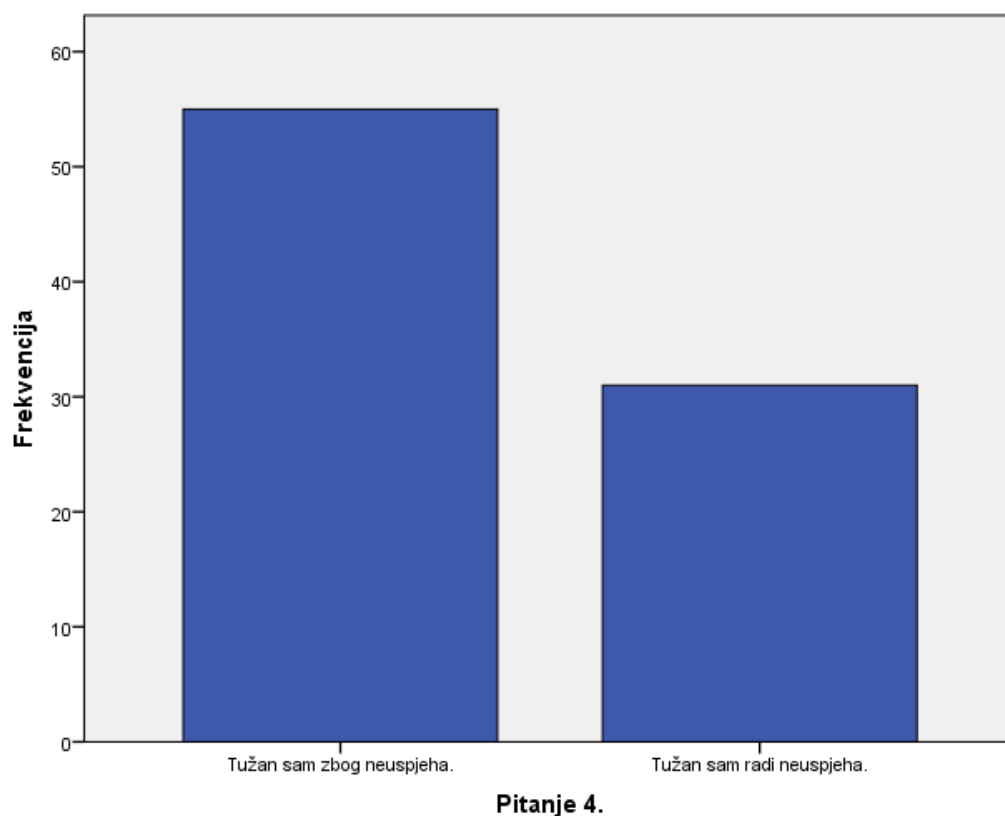

Rezultati su pokazali da se na četvrtome pitanju 66 % ispitanika odlučilo da je točna rečenica *Tužan sam zbog neuspjeha* umjesto rečenice *Tužan sam radi*

¹⁰⁴ Opačić, N. 2009. *Reci mi to kratko i jasno*. Zagreb. Novi Liber, str. 192-193.

neuspjeha za koju se odlučilo 34 % ispitanika. U jezičnome savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* Nives Opačić objašnjava da *zbog* izriče uzrok, a *radi* namjeru, navodi primjer na ugostiteljskim objektima: *Zatvoreno zbog preuređenja. Zatvoreno radi preuređenja*. Oba su primjera točna, u prvoj se rečenici govori da je zatvoreno jer se preuređuje, a u drugoj rečenici je zatvoreno da bi se preuredilo.¹⁰⁵ U savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* Opačić navodi primjer: *Sretan sam zbog dobrih ocjena. (uzrok). Učim radi ispravljanja ocjene (namjera)*.¹⁰⁶

Grafički prikaz 6. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 4: *Tužan sam zbog neuspjeha. Tužan sam radi neuspjeha.*

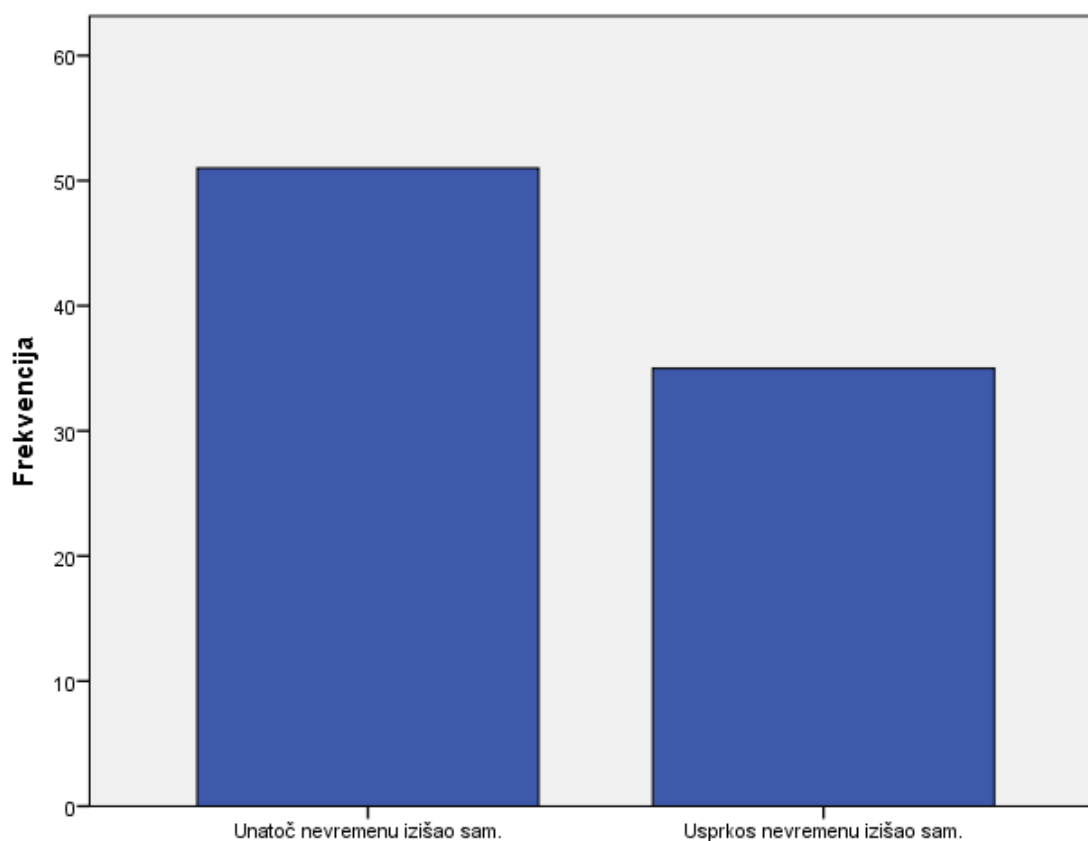

¹⁰⁵ Opačić, N. 2009. *Reci mi to kratko i jasno*. Zagreb. Novi Liber, str. 232.

¹⁰⁶ Isto, str. 233.

Na petome pitanju ispitanici su u 60 % slučajeva birali rečenicu *Unatoč nevremenu izišao sam*, a u 40 % slučajeva birali su *Usprkos nevremenu izišao sam* kao točnu. Prijedlozi *usprkos* i *unatoč* imaju slično značenje, ali među njima postoji značenjska razlika. Prijedlog *usprkos* dolazi kada je riječ o svjesnoj radnji i dolazi najčešće uz osobe (*usprkos majci, usprkos majčinu protivljenju*), a *unatoč* dolazi uz neživo i uz nešto što se odvija bez sudjelovanja ljudi, npr. *unatoč nevremenu, unatoč snijegu*. U navedenome primjeru bolje je upotrijebiti prijedlog *unatoč* nego prijedlog *usprkos*.¹⁰⁷

Grafički prikaz 7. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 5: *Unatoč nevremenu izišao sam. Usprkos nevremenu izišao sam.*

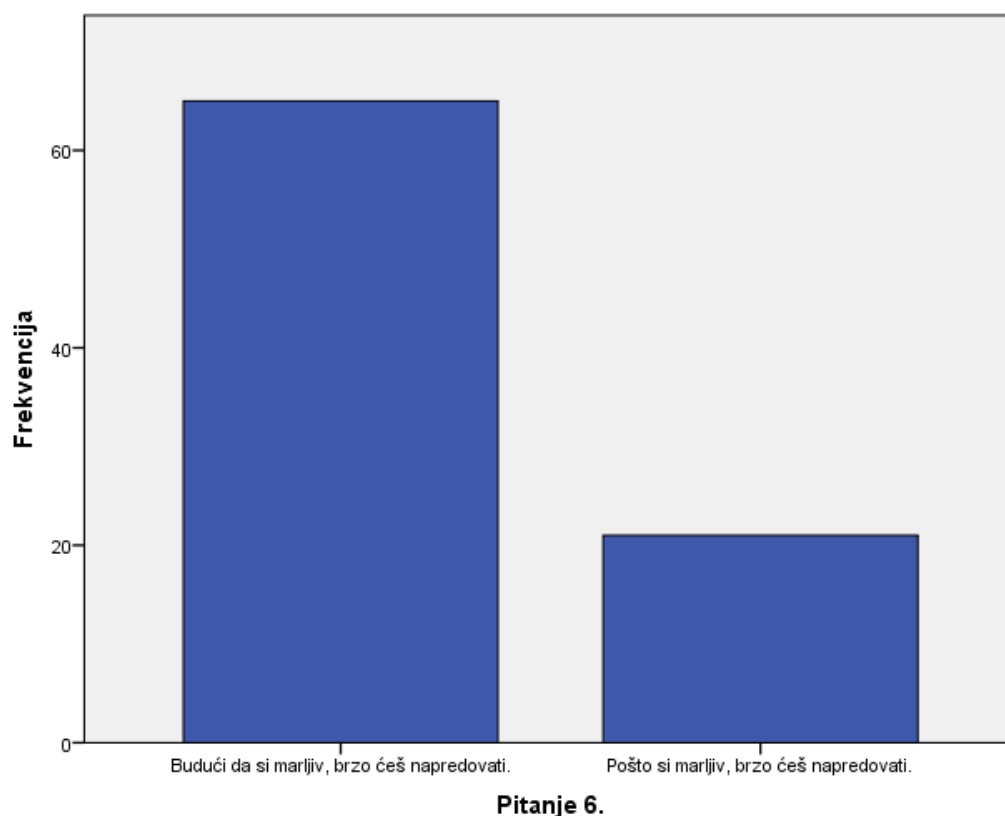

Pitanje 5.

¹⁰⁷ Hudeček, L., Mihaljević, M., Vukojević, L. 2010. *Jezični savjeti*. Zagreb. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, str. 141-142.

Na šestome pitanju bilo je 73 % onih koji su se odlučili za verziju: *Budući da si marljiv, brzo ćeš napredovati* kao točnu, a 27 % za onu koja u sebi sadrži riječ *pošto*. *Pošto* je vremenski veznik u zavisnosloženim rečenicama i označava radnju zavisne surečenice koja se zbiva prije radnje glavne surečenice. U uzročnome značenju pravilno je upotrebljavati ostale uzročne veznike: *budući da, jer, stoga što, zato što, zbog toga što* itd. Ovdje je pravilno koristiti: *Budući da si marljiv, brzo ćeš napredovati*.¹⁰⁸

Grafički prikaz 8. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 6: *Budući da si marljiv, brzo ćeš napredovati. Pošto si marljiv, brzo ćeš napredovati.*

Na sljedećem pitanju 90 % ispitanika odgovorilo je da je točan izraz *putem*, a 10 % je odgovorilo da je točan odgovor *putom*. Sanda Ham nam pojašnjava kako je

¹⁰⁸ Blagus Bartolec, G. i dr. 2016. *555 jezičnih savjeta*. Zagreb. Institut za jezik i jezikoslovlje, str. 116.

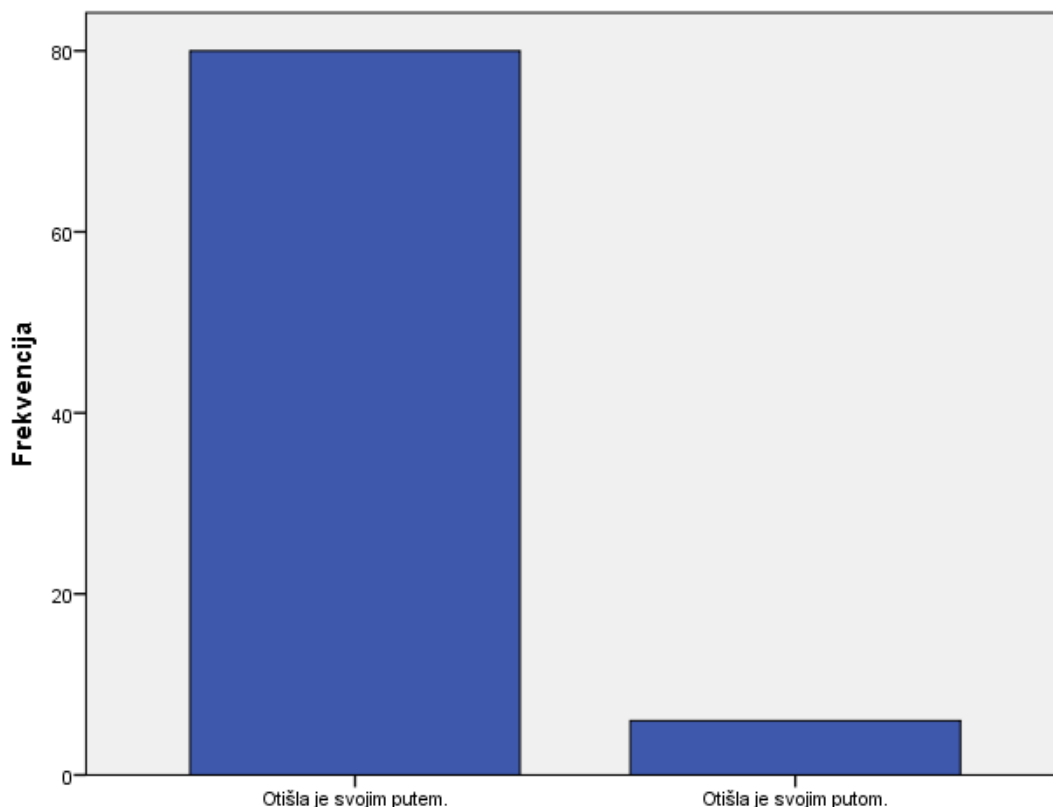
imenica *put* jedina imenica svoje vrste koja ima dvostruke oblike. I *putem* i *putom* podjednako se upotrebljavaju u suvremenom jeziku i oba oblika su pravilna. Neke gramatike preporučuju oblik *putom* ako je iza prijedloga, a *putem* ako prijedloga nema, npr. *Otišla je svojim putem*.¹⁰⁹ U *Jezičnim savjetima* Hudeček, Mihaljević i Vukojević napominju da *putem* pripada prijedlozima, a ne obliku imenice *put*. Prijedlog *putem* često se pogrešno upotrebljava, npr. *putem telefona, putem interneta, putem elektroničke pošte*, a treba ga zamijeniti instrumentalom imenice uz koji stoji, npr. *telefonom, internetom, elektroničkom poštom*. Normativno se razjednačuje prijedlog *putem* od instrumentala imenice *put* koji glasi *putom*.¹¹⁰ Ivan Zoričić naglašava da riječ *put* u hrvatskome jeziku ima dvostruke padežne likove. U rečenici *put* može biti u priložnoj službi ili je prijedlog s genitivom u značenju *prema*, npr. *U dugom redu jablani uz potok put neba strše. (V. Nazor)*. Prijedlog *putem* u poslovnome stilu kazuje sredstvo ili način, npr. *Posao smo dobili putem javnog natječaja*. U hrvatskim gramatikama *putom* se obično upotrebljava kad je ispred instrumentala koji prijedlog, npr. *S tim putom imamo mnogo neprilika. Putem se koristi u svim drugim službama u rečenici, npr. Idi svojim putem. I putem i putom su od davnine zastupljeni u hrvatskim tekstovima, a jezikoslovci se trude razgraničiti njihovo značenje.*¹¹¹

Grafički prikaz 9. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 7: *Otišla je svojim putem. Otišla je svojim putom.*

¹⁰⁹ Ham, S. i dr. 2014. *Hrvatski jezični savjeti*. Zagreb. Školska knjiga, str. 123.

¹¹⁰ Hudeček, L., Mihaljević, M., Vukojević, L. 2010. *Jezični savjeti*. Zagreb. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, str. 133.

¹¹¹ Zoričić, I. 1998. *Hrvatski u praksi*. Pula. Zavičajna naklada „Žakan Juri“, str. 103-105.

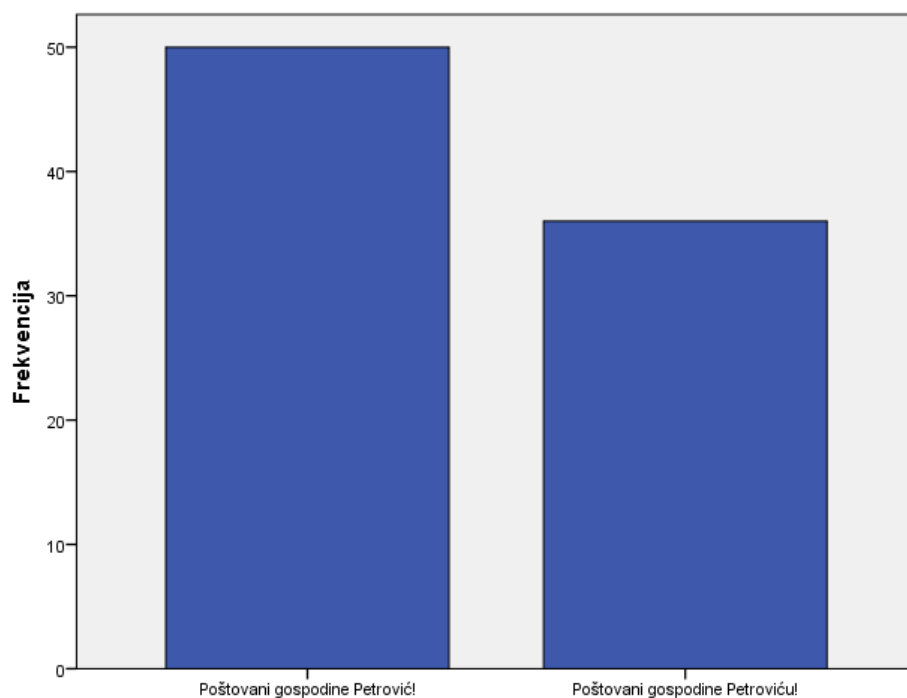

Pitanje 7.

Na osmo pitanje 58 % ispitanika je izabralo kao točan odgovor *Poštovani gospodine Petrović*, a 42 % ispitanika je izabralo *Poštovani gospodine Petroviću!* U jezičnome savjetniku *Hrvatski u praksi* Ivan Zoričić navodi da u sklonidbi prezimena u hrvatskome književnome jeziku poteškoće zadaje vokativ zbog raznolikih nastavaka. Izbor nastavka u prezimenima ovisi o tome kakav je završni suglasnik, ako prezime završava na *č, ć, dž, đ, j, lj, nj, š, ž*, onda dolazi nastavak *-u*, a ako prezime završava na bilo koji drugi suglasnik, vokativ ima nastavak *-e*. U praksi je dosta složenije jer se nominativ izjednačuje s vokativom i u novijim gramatikama ova se dva padeža sve češće izjednačavaju. S. Težak smatra da suvremena norma mora omogućiti dvostrukosti poput ove *Poštovani gospodine Perović(u)*. Zoričić savjetuje korištenje tradicionalnog vokativnog lika kada god je to moguće jer je razlikovniji i neutralniji.¹¹²

Grafički prikaz 10. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 8:
Poštovani gospodine Petrović! Poštovani gospodine Petroviću!

¹¹² Zoričić, I. 1998. *Hrvatski u praksi*. Pula. Zavičajna naklada „Žakan Juri“, str. 318.

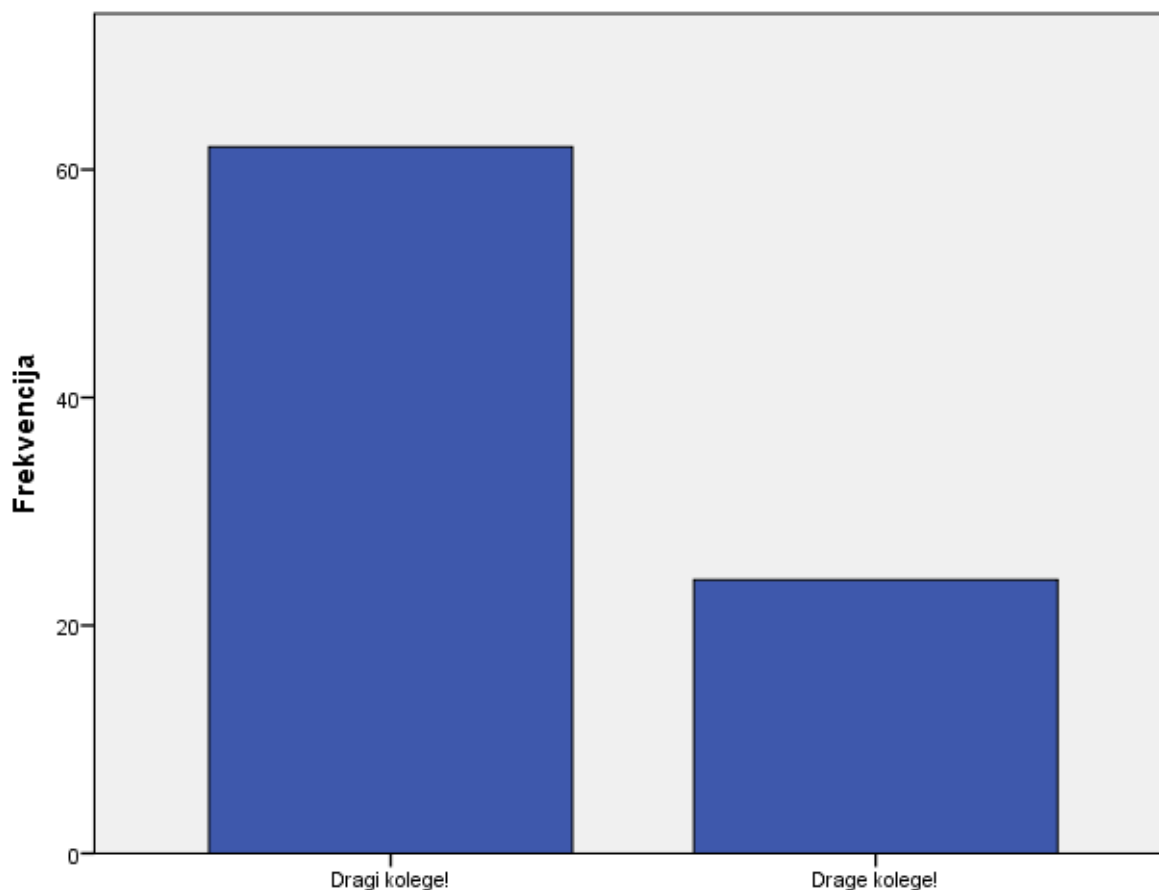

Pitanje 8.

Na devetome pitanju 72 % ispitanika se odlučilo za izraz *Dragi kolege* kao točan umjesto izraza *Drage kolege* (28%). U ovom slučaju izraz *Dragi kolege* je točan, a Sanda Ham nam objašnjava i zašto. U jednini uvijek glasi *dragi kolega* dok se u množini može čuti i *dragi kolege* i *drage kolege*. Ova dvostrukost nastaje zbog toga što je imenica kolega muškoga roda, a padežne oblike ima kao imenica ženskoga roda, slične nastavke imaju i *sluga*, *starješina*, *kolovođa*, *listonoša*, *štitonoša*. Za kolegu postoji imenica i za ženski rod (*kolegice*), a *kolega* i *kolege* su imenice muškoga roda pa se u hrvatskome jeziku koristi izraz *dragi kolege* ili *poštovani kolege*.¹¹³

Grafički prikaz 11. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 9: *Dragi kolege! Drage kolege!*

¹¹³ Ham, S. i dr. 2014. *Hrvatski jezični savjeti*. Zagreb. Školska knjiga, str. 76-77.

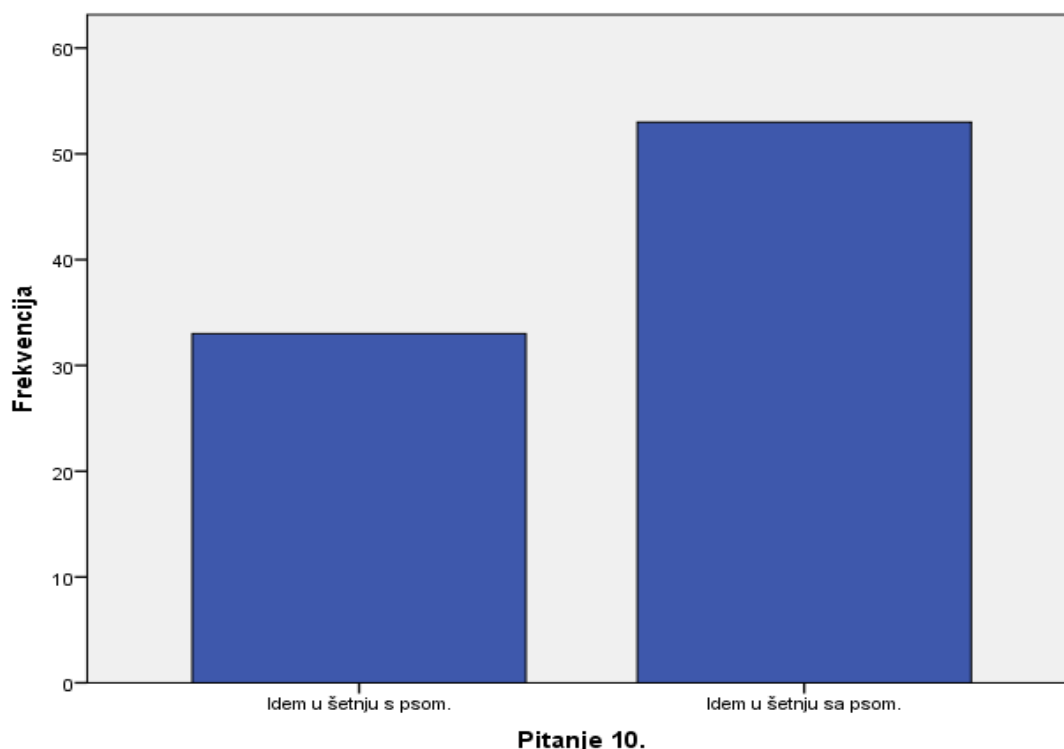

Pitanje 9.

Na posljednjem pitanju bilo je više onih koji su izabrali ispravan izraz *sa psom* (61 %) umjesto izraza *s psom* (39 %). Prema Nives Opačić sa dolazi kada riječ koja slijedi počinje kojim od ovih suglasnika: s, š, z, ž; suglasničkim skupinama teška izgovora: *ks, ps, pč, pš*; uz brojeve ili kada iza prijedloga *sa* slijedi samostalno slovo, npr. *sa sestrom, sa psom, sa ženom, s nama, s vama*.¹¹⁴

Grafički prikaz 12. Raspodjela ispitanika s obzirom na odgovor na pitanje 10: *Idem u šetnju s psom. Idem u šetnju sa psom.*

¹¹⁴ Opačić, N. 2009. *Reci mi to kratko i jasno*. Zagreb. Novi Liber, str. 185-186.

Na kraju analize anketnoga upitnika možemo primijetiti da djeca u srednjoj školi Gimnazija Pula nisu dovoljno upoznata s razlikama između pravopisa, gramatike, rječnika i jezičnoga savjetnika. Po Nastavnome programu za gimnazije svake godine djeca uče jedno stoljeće hrvatske leksikografije, u prvome razredu srednje škole uče o prvim pisanim spomenicima na hrvatskome jeziku od početaka do kraja 15. stoljeća; u drugome razredu srednje škole uče o hrvatskome jeziku od 16. do 18. stoljeća; u trećem razredu srednje škole uče o hrvatskome jeziku u 19. stoljeću; a u četvrtome razredu srednje škole djeca uče o normama hrvatskoga standardnoga jezika, o rječnicima, o hrvatskoj leksikografiji i hrvatskome jeziku u 20. stoljeću.¹¹⁵ Očekivali smo da će djeca biti upoznata s barem jednim rječnikom, gramatikom, pravopisom i jezičnim savjetnikom jer su učili u školi o starijim gramatikama i rječnicima, a zasigurno su se tijekom školovanja susretala sa svim normativnim priručnicima. Drugi dio upitnika s postavljenim pitanjima zatvorenoga tipa s mogućnošću višestrukoga izbora dobro je odgovoren, rezultati su zadovoljavajući i učenici su pokazali svoje znanje iako se aktivno ne koriste normativnim priručnicima i ne znaju njihove definicije.

¹¹⁵ Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Nastavni programi za gimnazije, preuzeto 10. 9. 2020. dostupno na: (http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf).

7. ZAKLJUČAK

U ovome se radu prikazalo jezično savjetništvo od 1990. godine do danas. U spomenutom razdoblju dolazi do promjene jezika nakon što je Republika Hrvatska postala neovisna. U Ustavu Republike Hrvatske koji je donesen 12. prosinca 1990. piše da je u službenoj uporabi hrvatski jezik i latinično pismo i time je vraćeno pravo hrvatskoga naroda da svoju književnost i jezik zove narodnim imenom.¹¹⁶ Nakon Domovinskoga rata u neovisnoj Republici Hrvatskoj mijenja se položaj jezika, zanimanje za jezična pitanja raste pa je tako i skrb o hrvatskome jeziku pojačana i pretjerana. Intenzivno se radilo na normativnim i drugim jezičnim priručnicima. Pravopisna i leksikografska djelatnost se razvija, a isto tako i jezično savjetništvo pa se jezični savjeti objavljuju u novinama, na radiju, na televiziji i u knjigama. Najpopularniji savjeti 90-ih godina 20. stoljeća bili su oni koji su se bavili hrvatsko-srpskim leksičkim razlikama, a kasnije i oni koji su se bavili anglizmima. Jezični purizam bio je usmjeren na srbizme, a to se posebno odnosi na vojno nazivlje i terminologiju. Jezičnim savjetnicima slični su razlikovni rječnici među kojima se ističe *Razlikovni rječnik srpskoga i hrvatskoga jezika* Vladimira Brodnjaka. Devedesetih godina prošloga stoljeća izlaze i jednojezični rječnici, gramatike i savjetnici. U tim godinama želi se ukazati na samostalnost hrvatskoga jezika te različitost između hrvatskoga i srpskoga jezika.

Na početku novoga stoljeća standardni jezik se izgradio, ali je ostalo neriješenih problema kojih ima i danas zato jer je standardizacija jezika trajan i neprekidan proces. U današnje vrijeme jezikoslovci se dosta bave jezičnom kulturom i pravilnim jezičnim izražavanjem koji digitaliziranim izdanjima postaju dostupni svima. Najčešće jezične pogreške se događaju na morfološkoj razini, pravopisnoj i leksičkoj razini. Najčešći savjeti u jezičnim savjetnicima koje smo analizirali u ovome radu su: veznici *pošto* i *budući da*; *zbog* i *radi*, *s obzirom da* i *s obzirom na to da*; pisanje datuma, deklinacija ženskih i muških imena i prezimena; odnos stranih i hrvatskih leksema, pisanje velikoga i maloga slova, prilog *nedaleko*; prijedlozi *nasuprot*, *unatoč* i *usprkos*; razlikovanje glagolskoga priloga *sljedeći* i pridjeva *sljedeći*. Neki od ovih primjera bili su postavljeni u kratkome anketnome upitniku učenicima srednje škole da

¹¹⁶ Članak 12. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

bi se provjerilo njihovo poznavanje i korištenje normativnih priručnika. Na provedenome istraživanju srednjoškolski učenici loše su riješili pitanja otvorenoga tipa o poznavanju i upotrebi normativnih priručnika, ali su dobro riješili pitanja zatvorenoga tipa i pokazali su na primjerima da znaju koji je pravilan odgovor između ponuđenoga. Ovi učenici uče o važnosti poštivanja i očuvanja hrvatskoga jezika u školi i svake godine produbljuju svoje znanje o jeziku. U svijetu promjena hrvatski jezik se mora nastaviti nadograđivati i razvijati pa tako i njegovi govornici moraju nadograđivati jezik kojim govore jer je jezik nematerijalni aspekt kulturne baštine, stoga mu pripada posebno mjesto, a cilj mu je omogućiti slobodan i ravnopravan pristup informacijama svim korisnicima određenoga jezika.

8. LITERATURA

1. Babić, S. (1995). Hrvatski jučer i danas. Zagreb: Školske novine.
2. Babić, S. (1999). Problemi norme u hrvatskome književnome jeziku. U M. Samardžija. Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika (str. 182-202.). Zagreb: Matica hrvatska.
3. Bargus Bartolec, Goranka i dr. (2016). 555 jezičnih savjeta. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
4. Brozović, D. (1970). Standardni jezik. Zagreb: Matica hrvatska.
5. Članak 12. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
6. Ćužić, T. (2015). Pravopisna norma – teorijsko-metodološki problemi hrvatske pravopisne norme. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. (2005). Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
8. Ham, S., Mlikota, J., Baraban, B., Orlić, A. (2014). Hrvatski jezični savjeti. Zagreb: Školska knjiga.
9. Ham, S. (2006). Povijest hrvatskih gramatika. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
10. Ham, S. (2011.) Stjepan Babić. Zagreb – Osijek. Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, sv. 27.
11. Hudeček, L., Mihaljević, M., Vukojević, L. (2010). Jezični savjeti. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
12. Hudeček, L., Matković, M. i Ćutuk, I. (ur.). (2011). Jezični priručnik Coca-Cole HBC Hrvatska: Hrvatski jezik u poslovnoj komunikaciji. Zagreb: Kersch Offset.
13. Mamić, M. (1997). Jezični savjeti. Zadar: Vlastita naklada.
14. Martinović, B. (2014). Na putu do naglasne norme – oprimjereno imenicama. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
15. Matković, M. (2006). Jezični savjetnik: Iz prakse za praksu. Zagreb: Škorpion.
16. Moguš, M. (1995). Povijest hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb: Globus.
17. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Nastavni programi za gimnazije, preuzeto 10.9.2020. dostupno na:
(http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf).

18. Opačić, N. (2006). Hrvatski u zgradama: globalizacijske jezične stranputice. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
19. Opačić, N. (2009). Reci mi to kratko i jasno: hrvatski za normalne ljude. Zagreb: Novi Liber.
20. Opačić, N. (2014). Novi jezični putokazi: Hrvatski na raskrižjima. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
21. Peti, M. (2006.). Razlikovni rječnici. U: Marko Samardžija i Ivo Pranjković (ur.), Hrvatski jezik u XX. stoljeću (zbornik radova). Zagreb: Matica hrvatska.
22. Pliško, L. (1999). Nov prinos razvoju jezične kulture, Ivan Zoričić, Hrvatski u praksi. Fluminensia, god. 11, br. 1 – 2.
23. Pranjković, I. (2010). Ogledi o jezičnoj pravilnosti. Zagreb: Disput.
24. Protuđer, I. (2004). Povijesni kronološki pregled hrvatskih jezičnih savjetnika (od početka) 1904. do 2004. U: Kolo, časopis Matice hrvatske. Zagreb: Matica hrvatska.
25. Rišner, V. (2006). Hrvatsko jezično savjetništvo u 20 stoljeću. U: Marko Samardžija i Ivo Pranjković (ur.), Hrvatski jezik u XX. stoljeću (zbornik radova). Zagreb: Matica hrvatska.
26. Samardžija, M. (1999). Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika. Zagreb: Matica hrvatska.
27. Samardžija, M. (2006). Jezični savjetodavac Stjepko Težak. U: Metodika, vol. 7, br.2.
28. Samardžija, M. (2019.). Hrvatska leksikografija. Od početka do kraja XX. stoljeća. Zagreb: Matica hrvatska.
29. Silić, J; Pranjković, I. (2007). Gramatika hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta. Zagreb: Školska knjiga.
30. Škarić, I. (2009). Hrvatski izgovor. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
31. Šugar, I; Gosti, I; Pilepić Hazler K. (2002). Hrvatsko biljno nazivlje. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
32. Težak, S. (1991). Hrvatski naš svagda(š)nji. Zagreb: Školske novine.
33. Težak, S. (1995). Hrvatski naš osebujni. Zagreb: Školske novine.
34. Bežen, A. (ur.). (2006). Stjepko Težak. Metodika. Vol. 7, br. 2, dostupno na: file:///C:/Users/VALENT~1/AppData/Local/Temp/Urednistvo_A_Bezen-4.pdf.
35. Težak, S. (2004). Hrvatski naš (ne)podobni. Zagreb: Školske novine.
36. Zoričić, I. (2004). Tragom jezičnih nedoumica. Pula: ZN „Žakan Juri“.

37. Zoričić, I (1998). Hrvatski u praksi, Pula: ZN „Žakan Juri“.

9. PRILOZI

Prilog 1. Anketa o suvremenome jezičnome savjetništvu

ANKETNI UPITNIK

Ovaj upitnik dio je širega istraživanja o suvremenome jezičnome savjetništvu. Anketa je anonimna te Vas molimo da odgovorite samostalno uvažavajući vlastito znanje ili vlastitu prosudbu.

Srednja škola/studij: _____ Razred/godina: _____

1. Što su jezični savjetnici?

2. Imam ili čuo sam/čula sam za sljedeće jezične savjetnike:

3. Koja je razlika između pravopisa, gramatike, rječnika i jezičnog savjetnika?

4. U sljedećim rečenicama zaokruži točan odgovor.

1) a) Gdje ideš?

b) Kamo ideš?

c) Kuda ideš?

2) a) To je moja kćer.

b) To je moja kćerka.

- c) To je moja kći.
- 3) a) Sljedeći kupac dobiva dar.
b) Slijedeći kupac dobiva dar.
- 4) a) Tužan sam zbog neuspjeha.
b) Tužan sam radi neuspjeha.
- 5) a) Unatoč nevremenu izišao sam.
b) Usprkos nevremenu izišao sam.
- 6) a) Budući da si marljiv, brzo ćeš napredovati.
b) Pošto si marljiv, brzo ćeš napredovati.
- 7) a) Otišla je svojim putem.
b) Otišla je svojim putom.
- 8) a) Poštovani gospodine Petrović!
b) Poštovani gospodine Petroviću!
- 9) a) Dragi kolege!
b) Drage kolege!

Hvala!

10. SAŽETAK

Diplomski rad govori o suvremenome jezičnome savjetništvu. Cilj diplomskoga rada je ukazati na važnost hrvatskoga jezika i njegova pravilna uporaba. Ovaj rad ističe najvažnije hrvatske savjetnike od 1990. godine. Jezikoslovci sa svojim radom i savjetima radili su na očuvanju hrvatskoga jezika, a istodobno su brinuli o jezičnoj kulturi i jezičnim pitanjima. Jezični savjeti u hrvatskome jeziku nisu u potpunosti usklađeni s normom jer jedinstvena hrvatska jezična norma ne postoji pa tako različiti normativni priručnici nude različita rješenja. Na temelju problematike novijih jezičnih savjetnika provedeno je istraživanje da bi se provjerilo znanje o jezičnim savjetnicima i jezičnim savjetima u srednjim školama. Rezultati istraživanja ukazuju na poražavajuće rezultate o poznavanju normativnih priručnika, ali i na promišljanje mladih o pojedinim jezičnim dvojbama, odnosno čestim temama suvremenih jezičnih savjetnika.

Ključne riječi: normativni priručnik, jezični savjetnik, hrvatski standardni jezik.

11. SUMMARY

The graduate thesis talks about contemporary linguistic counseling. The aim of the graduate thesis is the importance of the Croatian language and its proper use. This thesis highlights the most important Croatian counselors since 1990. Linguists with their work and advice worked on the preservation of the Croatian language, and at the same time took care of language culture and language issues. Language tips in the Croatian language are not fully harmonized with the norm because there is no single Croatian language norm, so different normative manuals offer different solutions. Based on the issues of newer language counselors, a survey was conducted to test the knowledge of language counselors and language counselors in secondary schools. As expected, the results of the research indicate devastating results on the knowledge of normative manuals, but also on the thinking of young people about certain language dilemmas and frequent topics of modern language advisors.

Keywords: normative manual, language counselor, standard language